

NÕUKOGUDE KOOL

Nr. 5

1949

RK „AJALEHTEDE KIRJASTUS“
TALLINN

SISUKORD

	Lk.
A. Valsiner. Otsustavalt parandada koolinoorsoo kehalist kasvatust	255
<i>Geniaalse vene poeedi A. S. Puškini 150-ndaks sünnipäevaks.</i>	
S. Petrov. A. S. Puškini elulugu	261
V. G. Belinski. Aleksandr Puškini teostest	274
R. Lemberg, prof. Õpilaste teadmistele esitatavad nõudmised	282
A. Alanen. Suvisest pioneeritööst malevais	296
T. Artemenko. Lastevanemate ja kooli koostöötamise viisidest	300
Klassijuhataja ja ta ülesanded	306
Noorte naturalistide suvisest tööst	312

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

VII AASTAKAIK

Nr. 5

MAI

1949

**Otsustavalt parandada koolinoorsoo
kehalist kasvatust.***

A. VALSINER.

UIK(b)P Keskkomitee, Nõukogude valitsus ja isiklikult seltsimees Stalin on suurt tähelepanu pühendanud koolitöö parandamisele. Nõukogude kool on kujunenud võimsaks hariduse lätteks masside kommunistlikus kasvatus-
töös.

Meil Eesti NSV koolides õpib praegu üle 150 tuhande poeg- ja tütarlapse. Kool peab õpetama ja kasvatama neist tulevasti haritud kommunismi üles-
ehitajaid.

Meil, võidule pääsenud sotsialismimaal omavad kehakultuur ja sport riik-
likust seisukohast vaadatuna väga tähtsa positsiooni. Kehakultuur ja sport
on töötajate kommunistlikus kasvatus- ja kasvatustöös üheks väga tähtsaks vahendiks
nende tervise tugevdamisel ja nõukogude rahvaste ettevalmistusel tööks ja
sotsialistliku kodumaa kaitseks. V. I. Lenin ja seltsimees Stalin on kordu-
valt kriipsutanud alla vaimse ja kehalise kasvatus- ja kasvatuse ühtsust. V. I. Lenini
näpunäidete kohaselt oli nõukogude kooli loomise esimestel aastatel keha-
line kasvatus kohustusliku õppeainena koolitöösse sisse lülitatud.

Aprillis 1941. a. 8.—10. klassi õpilaste koosolekul Moskvas tähendas
Mihhail Ivanovitš Kalinin, et vundamendi rajamiseks ja selleks, et saada
suure elu loojaks peab olema õppeprogrammis kolm ainet: vene keel ja

*Eesti NSV haridusministri asetäitja sm. Valsineri sõnavõtt keskkoolide, teh-
nikumide, pedagoogiliste õppeasutuste ja inspektorite kokkutulekul Tallinnas
17. aprillil 1949. aastal.

matemaatika. Kolmas aine, mida ta luges väga tähtsaks õpilastele oli — kehakultuur. (M. I. Kalinin, Kommunistlikust kasvatajast, lk. 101, 102.).

Kehalise kasvatajate küsimus koolinoorsoo seas on meie maal võtnud laialdase iseloomu. Ei olegi erilist vajadust illustreerida seda tööd numbritega ja faktidega. Kuid ei ole kahtlust ka selles, et kehalise kasvatajate töö õppeasutustes kaugelki ei vasta nende jaoks soodsatele tingimustele, millised on loodud meie maal kehakultuuri ja spordi arenemiseks ja neile nõuetele, mida õiglaselt meile esitab partei ja valitsus.

ÜK(b)P Keskkomitee otsuses kehakultuuri ja spordi alal on esile toodud, et kehaline kasvatus koolinoorsoo seas ei ole veel saavutanud vajalikku kohta õppe-pedagoogilises protsessis. Eestimaa K(b)P Keskkomitee otsuses, mis on vastu võetud ÜK(b)P KK otsuse põhjal, kehakultuuri- ja sporditöö olukorrast ja ülesannetest Eesti NSV-s juhitakse samuti tähelepanu puudustele töös kehakultuuri ja spordi alal. Otsuses rõhutatakse seda, et kehalise kasvatajate küsimustele ei osutata küllaldast tähelepanu rahvahariduse organite poolt ja see ala on jäetud kõrvalülesandeks.

Koolides, tehnikumides ja pedagoogilistes õppeasutustes on õpilaste kehalise kasvatajate põhivormiks kehalise ettevalmistuse tund. Kuid paljudes õppeasutustes toimub kehalise kasvatajate õpetamine äärmiselt madalal tasapinnal. See on seletatav õpetajate kaadrite nõrgast ettevalmistusest ja seda eriti alg- ja seitsmeaastaste koolide osas. Alg- ja mittetäielikes keskkoolides enamik kehalise kasvatajate õpetajaist ei oma erialalist ettevalmistust ja haridusosakonnad ei omista küllaldast tähelepanu neile täiendusõppuste korraldamisel. On äärmiselt tarvilik, et pedagoogilised õppeasutused (seminarid ja õpetajate instituudid) varustaksid iga tulevast õpetajat tõhusate teadmistega kehakultuuri ja spordi alal. Nõukogude kehalise kasvatajate meetodikat peab tundma mitte ükski õpetaja, kes teostab kehalist kasvatajate koolis, vaid ka see õpetaja, kes õpetab literatuuri, matemaatikat, füüsikat ja teisi aineid. Kehaline kasvatus ei piirdu ainult kahetunnilise nädala-programmiga, vaid ta peab olema orgaaniliseks osaks kooli õppe-pedagoogilises töös, peab olema lahutamatuks osaks noorsoo kasvatajate töös koolis, kodus ja elus.

EK(b)P KK otsuses on märgitud, et viimasel ajal on Eesti NSV-s spordiliikumine hakanud tunduvalt maha jääma teiste vennasvabariikide spordiliikumistest. Suur hulk õppivaid noori pole veel kaasa tõmmatud kehakultuuri ja spordi harrastamisele. Real spordialadel on rahuldavaid sporditajajärgi näitavate noorte sportlaste juurdekasv täiesti puudulik.

Viimastel aastatel on kehakultuuri- ja sporditöö massiliselt küll kasvanud ja paranenud. Eesti NSV koolides on seisuga 1. jaan. 1949. a. 758 kehakultuurikollektiivi, millede tegelevad 42373 õpilast, kuid kehakultuurikollektiivide tööd ei saa veel lugeda rahuldavaks. EK(b)P Keskkomitee otsuses märgitakse, et olukord kehakultuuritöö alal Haridusministeeriumi koolides on mitterahuldav.

Töö kompleksi alusel „Valmis tööks ja NSVL kaitseks“ on pandud koolides nõrgale alusele. Selle tagajärjel paljud õppeasutused ei täitnud enda peale võetud kohustusi OVTK ja VTK normide ettevalmistuse alal. Peame jõudma selleni, et õpilane, kes lõpetab seitsmeaastase kooli omaks OVTK ja

keskkooli (tehnikumi, pedagoogilise õppeasutuse) lõpetaja — VTK märgi. Kogu tööd VTK normide täitmisele ettevalmistamisel tuleb võtta kui vajalikku elementi noorpõlve ettevalmistamise osas terveteks, elurõõmsateks inimesteks, kui tulevasi sportlasi, kes on suutelised julgelt ründama NSVL ja maailma rekordeid. Kommunistlike noorte osavõtt kehakultuurikollektiivide tööst on täiesti puudulik. Vähe on kommunistlikke noori järgusportlaste ja meistersportlaste hulgas. Nõrgalt hõlmatakse noori eesrindlikke sportlasi kommunistlike noorte ridadesse. Nii näiteks Võru Keskkoolis 101 kommunistlikust noorest ainult 49 õpilast tegeleb kehakultuurikollektiivis.

Analüüsid üsikut spordialadega tegelejate hulka jõuame järeldusele, et sport ei ole vajalikku kohta saavutanud koolinoorte seas. Rekordite tehniline tase on nõrk.

EK(b)P Keskkomitee büroo loeb peamiseks ülesandeks töös kehakultuuri ja spordi alal massilise kehakultuuriliikumise arendamist, spordimeisterlikkuse taseme otsustavat tõstmist ja selle alusel lähemal aastail nõukogude sportlaste poolt esikohtade saavutamist maailmas tähtsamal spordialadel. Koolinoortel on siin kahtlemata suur osa täita, kuna nad on reserviks sportlaspere järelkasvule.

Koolinoorte osas on Eesti NSV koolinoored saavutanud 3 üleliidulist rekordit kergejõustiku alal (66 rekordist) ja 1948. aastal 12 tšempionitiitlit. Need arvud ei ole küllaldased meie koolinoorsoo võimete ja võimaluste juures. EK(b)P Keskkomitee büroo kohustab kindlustama spordimeisterlikkuse taseme tõusu selliselt, et lähemal ajal ületataks kõigil spordialadel vabariiklikud ja maakondlikud rekordid, mis on püstitatud enne 1941. aastat ja saavutatakse mahajäänud spordialadel (võimlemine, jalgpall, jalg-rattasõit, vehklemine jt.), samuti talispordialadel — suusatamises, uisutamises ja iluuisutamises arenemist. Ujumise alal on märgata samuti mahajäävus.

Kõik eeltoodud faktid kõnelevad selle poolt, et on vajalik tõsiselt kõvendada mass-sporditööd koolinoorte seas.

On esinenud lubamatuid fakte, kus maakonna, linna ja vabariiklikele võistlustele on lubatud õpilasi, kes jõuavad koolides mõnes õppeaines nõrgalt edasi. Seda ei tohi lubada. Asja õigesti korraldamise juures tuleb kehakultuuritöö organiseerida nii, et ta soodustaks õpilaste edukust koolitöös ja kõvendaks distsipliini nende seas. Suurt osa peavad siin etendama kommunistlike noorte ja pionieride organisatsioonid.

Kehakultuur ja sport peavad soodustama ja kaasa aitama teaduste aluste omamisele. Kui nad aga segavad seda tööd, siis tähendab see seda, et see töö on pedagoogiliselt valesti organiseeritud ja seda tööd ei kontrollita kellegi poolt.

EK(b)P KK büroo otsusega kohustatakse propageerima rahvuslikke spordialasid ja sportlikke mängu (rabelemine, kurnimäng jne.); tugevdama olemasolevaid kehakultuurikollektiive, tõstes nende liikmete arvu ja asutades uued kehakultuurikollektiivid õppeasutustes, kus need veel loodud ei ole; organiseerima võistlusi ning kohtumiste läbiviimist kehakultuurikollektiivide vahel, selgitades välja võistluste käigus noori andekaid sportlasi, hoolitsedes

nende spordimeisterlikkuse edasise tõusu eest. Nõutakse materjal-tehnilise baasi loomist kehakultuuritöö laiendamiseks, rajades lihtsamaid spordi-ehitusi ja kindlustades neid ühtlasi vajaliku spordiinventariga.

Eesti NSV-s töötab 6 laste spordikooli Haridusministeeriumi õppeasutuste koosseisus. Laste spordikoolidele on tehtud ülesandeks kasvatada tulevasi meistersportlasi, rekordite ületajaid ja tšempione ning õpetajate abilisi — ühiskondlikke instruktoreid. Kuid laste spordikoolide töös on esinenud lünki. Õppeprotsess jätab soovida, haridusosakonnad ei võta tarvitusele abinõusid koolide varustamiseks spordibaaside, inventari ja kvalifitseeritud treenerite ja õpetajate kaadritega. Laste spordikoolide õppe-sportlik ja poliitkasvatulik töö peab paranema ja neist peavad kujunema tõelised keskused noorte sportlaste kasvatamiseks.

Kommunistlike noorte osatähtsus kasvava sportlaspere ettevalmistuse alal on kahtlemata väga suur. Nende aktiivne ja vahetu osavõtt kehakultuurikollektiivide tööst ja sportlikest võistlustest peab tõstma sportlike organisatsioonide õppe- ja kasvatusliku töö taset. Kommunistlike noorte arv vabariiklikel ja kõigil koolinoorte võistlustel peab suurenema.

Edasi kohustab EK(b)P Keskkomitee ENSV Haridusministeeriumi kindlustama koolide juurde, kus ei ole spordiväljakut või staadioni, nende rajamise ühiskondlike jõududega 1949. aastal. Koolide juures olemasolevad spordiväljakud ja staadionid seada kasutamiskorda 1949. a. hooaja alguseks. Spordiinventari muretsemiseks lubatud summasid kasutada ainult vastavalt eesmärgile. 1949/50. õppeaasta alguseks remontida ja kasutamiskorda seada olemasolev spordivarustus ja ehitused, duširuumid, riietusruumid jne. Kehakultuuriliseks tegevuseks ette nähtud summasid kasutada ainult kehakultuuriliseks otstarbeks. Suvisel õppetöö vaheajal organiseerida kolmenädalased täienduskursused kehakultuuri õpetajaile, kel ei ole vastavat eriharidust. 1949. a. korraldada kursused vähemalt 250 kehalise kasvatuse õpetajale; parandada kehalise kasvatuse tööd õpetajate instituutide üliõpilaste hulgas, kindlustades seitsmeaastaste koolide õpetajate ettevalmistamist, kes valivad kõrvalalana kehalise kasvatuse õpetaja kutseks ettevalmistuse. Haridusministeeriumil on kavatsus korraldada 3-nädalane kursus Tallinnas 3.—23. juulini 100 algkooli ja 150 mittetäieliku keskkooli õpetajale.

Peale selle kohustatakse Haridusministeeriumi koos Vabariikliku Kehakultuuri- ja Spordikomiteega rakendama abinõusid, mis kindlustavad seitsmeaastaste koolide lõpetajaile OVTK normide ja keskkoolide lõpetajaile VTK normide sooritamise, seades sisse iga õpilase kohta vastavalt OVTK või VTK arvestuskaardid.

Koolinoorsoo kehakultuuri- ja sporditöö juhtimise parandamise eesmärgil tehakse ülesandeks luua Haridusministeeriumi juurde Koolinoorte Sportlike Ürituste Vabariiklik Nõukogu koosseisus: Haridusministeeriumi, ELKNU Keskkomitee, Vabariikliku Kehakultuuri- ja Spordikomitee, Vabariikliku Sõjakomissariaadi esindajad ja 5 liiget maakondade ja linnade koolinoorte sportlike ürituste nõukogudest.

Õppe-kasvatulik töö koolides peab olema direktorite ja õpetajate kontrolli all, kuid kehakultuur ja sport paljudes koolides ei ole selle kontrolli

alla võetud. Sellepärast võib päris õiglaselt üksikuid õpetajaid ja koolidirektoreid kritiseerida. Haridusministeeriumi poolt on antud põhjalikke käskkirju ja juhiseid kehakultuuritöö teostamiseks koolides, kuid kahjuks suures osas ei leia need seni veel täitmist.

Eesti NSV koolides on hulgaliselt kehakultuuriõpetajaid — kehakultuuri harrastajaid, kes suure armastusega suhtuvad oma töösse ja on võitnud õpilaste ja õpilaste vanemate poolehoidu. Nende inimeste töö tuleb võtta lähema vaatluse alla ja levitada nende töömeetodeid ja oskusi teiste kehalise kasvatusõpetajate seas.

„Nõukogude Õpetaja“ ja „Nõukogude Kool“ on seni vähe valgustanud oma veergudel kehakultuurilist tööd koolides.

Kehakultuuri massiline arenemine koolinoorsoo hulgas nõuab tõsiselt tähelepanu, eriti selle töö parandamise alal pioneeriorganisatsioonides. Pioneeri juhil on sel alal suured ülesanded, kuid kahjuks paljud neist on nõrgasti ette valmistatud.

Meie bolševike partei juht seltsimees Stalin vaatab kasvava noorsoo peale kui võitlejate armee reservile võitluses kommunismi eest. Meie ülesandeks on Lenini-Stalini partei usaldust õigustada kasvava noorsoo kasvatamise alal.

Õpilaste kehalise kasvatusõpetuse vahetud ülesanded koolis on:

- 1) õpilaste tervise tugevdamine;
- 2) normaalse kehalise arenemise kindlustamine;
- 3) karastamine, organismi ja üldise töövõime tõstmine õpilaste seas;
- 4) jõu, kiiruse, osavuse ja vastupidavuse kasvatamine;
- 5) harjumuste kasvatamine õppuste vastu võimlemise, spordi, mängude ja turismiga;
- 6) kõlbluse ja tahtejõu kasvatamine õpilastes (julgeus, otsustavus, püsivus, tähelepanu, enesevalitsemine, teadlik distsipliin ja kollektiivsus);
- 7) esteetilisele kasvatusõpetusele kaasaaitamine (rütmitunde arendamine, loomulikud ja lihtsad liigutused).

Üllanimetatud ülesanded kuuluvad täitmisele kõigis koolides, kuid viiakse läbi igas klassis eraldi, arvestades õpilaste vanust ja sugu. Nende ülesannete täitmise eest on otseselt vastutav õppeasutuse direktor. Vahetuks kehalise kasvatusõpetuse organiseerijaks ja teostajaks on algkoolis — õpetaja, 7-aastases ja keskkoolis, (tehnikumis, ja pedagoogilistes õppeasutustes) — kehalise kasvatusõpetaja. Kooliarst peab kõige aktiivsemalt jälgima ja kontrollima kehalist kasvatust ja olema tihedas kontaktis kehalise kasvatusõpetajaga, kindlustades arstlik-pedagoogilist kontrolli ja kehaliste harjutuste hügieenilist läbiviimist.

Õpilaste kehaline kasvatus peab olema tihedalt seotud kogu kasvatusliku tööga koolis.

11. nov. 1948. a. anti haridusministri poolt käskkiri nr. 158 Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruse nr. 946 30. sept. 1948. a. alusel, lisaks varem antud käskkirjadele ja juhistele, kus korduvalt tähelepanu pöörati ilmnunud puudustele kehakultuuri alal ja nõuti nende kõrvaldamist. Käskkiri nõuab:

1) haridusosakondade juhatajalt ja õppeasutuste direktoritelt operatiivset juhtimist kehakultuuri- ja sporditöö alal ja õppeprogrammi täitmist;

2) enamiku õpilaste organiseerimist kehakultuurikollektiividesse süstemaatilise õppe-sportliku tööle kaasatõmbamisega ja koolinoorte kalenderplaanis ettenähtud sportlike ürituste läbiviimisega;

3) kontrolli tugevdamist haridusosakondade ja õppeasutuste direktorite poolt;

4) arendada igakülgset spordialasid, tagades massilisust;

5) tõsta üldist kehalise kasvatusetaset, rakendades tegevusse KSÜN;

6) suunata paremaid koolinoori laste spordikoolidesse ühiskondlike inst-
ruktorite kasvatamiseks;

7) tugevdada koolinoorte-sportlaste poliitilist kasvatustööd;

8) pedagoogilistes õppeasutustes teostada õpilaste (üliõpilaste) ettevalmistust nii, et nad oleksid suutelised teostama kehalist kasvatust koolides;

9) seada sisse VTK arvestus kõikide õpilaste kohta alates 14. eluaastast, nõudes, et õpilastel vastavalt vanusele oleks kooli lõpetamisel sooritatud OVTK ja VTK normid, tehes vastutavaks selle eest kooli direktoreid ja kehalise kasvatusetajaid;

10) tagada süstemaatiline arstlik kontroll;

11) spordiväljakute soetamist vastavalt määrusele 533, 21. juunist 1945. a.;

12) sportlike õppevahendite soetamist vastavalt õppetöö täitmise vajadustele.

ENSV haridusministri käskkiri nr. 26 9. märtsist 1949. a. juhib tähelepanu võimlate, nende kõrvalruumide ja sisustuse alal ilmnenud puudustele, ning nõuab, et kõik koolide võimlad, kõrvalruumid ja inventar seataks kasutamiskorda, mis võimaldaks kehalise kasvatusetöö edukat läbiviimist. Ruumid, mis olid ette nähtud kehalise kasvatusetööks ja kasutatakse praegu teiseks otstarbeks, kästakse vabastada ja sisustada kehalise kasvatusetöö seisukohalt. Iga kool peab omama ühe ruumi kehalise kasvatusetöö teostamiseks.

Meie seisame küsimuse ees, kas nimetatud haridusministri käskkirjad on leidnud täpset täitmist?

Haridusosakonnad ei ole kõik küllalt operatiivselt juhtinud kehalise kasvatusetööd koolides. Kuid on haridusosakondi, kus selle töö juhtimine toimub kavakindlalt ja hästi (Tartu linn, Võrumaa, Viljandimaa) ja haridusosakondade kehalise kasvatusetöö inspektorid omavad täieliku ülevaate kehalise kasvatusetööst koolides. Võrumaa haridusosakonna poolt oli haridusministri käskkiri nr. 158 läbi arutatud koolidirektorite nõupidamisel ja antud juhiseid kehalise kasvatusetöö teostamiseks. Samuti oli Võrumaa kehalise kasvatusetöö õpetajate täiendusõppustel see käskkiri läbi arutatud.

Narva linna haridusosakond ei olnud aga tutvustanud ja läbi arutanud aprilliks ei koolidirektoritega ega kehalise kasvatusetöö õpetajatega käskkirja nr. 158, kuigi see ilmus juba novembris 1948. a. Pärnu linna haridusosakond ei omanud mingit ülevaadet PKSÜN'i tegevuse kohta, ehkki see ülesanne kuulub haridusosakonna kontrolli alla.

Täiendusõppused kehalise kasvatuse õpetajaile toimusid kõigis revideeritud maakondades ja vabariikliku alluvusega linnades.

Tuleb märkida halba juhtimist kehalise kasvatuse töö alal Tallinna linna haridusosakonna poolt, kes ei esita küllaldast nõudlikkust.

Kujuka näite õppeasutuse direktori osast kehalise kasvatuse alal annab Tartu 2. Keskkool. Kooli revideerimise päeval 30. 9. 48. a. puudus koolis kehalise kasvatuse õpetaja.

Keskkooli direktor sm. Loogil puudusid täiesti andmed kehakultuurilise töö kohta ja ta ei saanud mingit ülevaadet anda selle kohta, milliste programmide järgi teostub kehaline kasvatus, kuidas on töö planeeritud, kuidas toimub klassiväline sportlik töö, palju on õpilasi organiseeritud kehakultuurikollektiivi jne. Selle vastu aga Pärnu 1. Keskkooli direktor sm. Kabin, kooli revideerimisel 22. oktoobril 1948. a., omas kõik vajalikud andmed töö kohta kehakultuuri alal ja võis vastata kõigile küsimustele töö teostamise kohta. Kehalise kasvatuse töö koolis toimub hästi, kuna juhtimine on kindlates kätes.

Õppetöö planeerimine on üldiselt korras kõigis revideeritud õppeasutustes välja arvatud Räpina Keskkool, kus märtsikuuus leiti revideerimisel lünki (direktor sm. Mitt, kehalise kasvatuse õpetaja sm. V. Elerand). Narva 2. Keskkoolis puudusid õppekavad ja õppeplaanid. Kuni 1. jaan. ei viidud poeglastega läbi regulaarselt kehalise kasvatuse tunde. Tartu Kohaliku Tööstuse Tehnikumil puudusid õppekavad.

Kehalise kasvatuse tunnid viiakse tihti läbi äärmiselt madalal tasemel, õpetajate poolt ettevalmistamatult, konspektita ja metoodiliselt valesti. Näiteks Narva 1. Mtk., kus kehalise kasvatuse õpetajaks on sm. Ponomarjev, viidi tund läbi järgmiselt: 10—15 min. jooksul anti seletusi, siis toimus marssimine, sellele järgnes jooks üliriietes (poeglastele 450 m, tütarlastele ca 250 m), siis toimus jälle selgitus paigal olles, anti veel käsklusi ja tund lõppes ümberrivistustega. Kokkuvõtet tunnist ei tehtud ja hindeid õpilastele ei antud. Mis huvi äratab selline tund ja mis ta annab õpilasele?

Kehakultuurikollektiividesse ei ole kõigis koolides organiseeritud enamik õpilasi (Pärnu 2. ja 3. Kk., Tapa Kk., Narva 3. Kk., Tartu 4. Kk, jt.), mis on vastuolus haridusministri käskkirja nõuetega. Samuti ei ole mõnedes kehakultuurikollektiivides loodud üldettevalmistuse sektsioone. Kollektiivide töö on hästi suunatud ja juhitud Pärnu 1. Keskkoolis, Võru Keskkoolis ja paljudes teistes koolides.

Koolides, kus kehakultuurikollektiivi töö on hästi organiseeritud, seal on õpilaste ettevalmistus OVTK ja VTK alal heal järjel. Nõrgaks on osutunud see töö Pärnu 2. Keskkoolis, Tartu 3. Kk., Võru Vene Mittetäielikus Keskkoolis.

Õpilaste hindamine ei teostu pidevalt ja hindeid antakse formaalselt. Mõnes koolis ei ole hinded kehalise kasvatuse alal klassipäevikutesse märgitud (Võru Keskkool, Narva 2. Kk., Räpina Kk. jt.).

Virgutuvõimlemist enamik koole ei teosta, mis on täiesti vastuolus nõuetega. Kes andis õiguse koolidirektoritele virgutuvõimlemise ärajätmiseks? Mängu- ja spordiväljakute väljaarendamine ja rajamine areneb visalt.

Paljudel koolidel puuduvad koolihoovil võimlemisriistad, hüppekohad, jooksurajad, takistusribad jne. Tartu 6. Kk. on aga suure töö ära teinud spordiväljaku rajamisel, samuti Jõgeva Kk., Viljandi 2. Kk., Tartu Õpetajate Instituut jt. Miks ei suuda seda teha teised koolid?

Puhtuselt, sisustuselt ja kõrvalruumide poolest jätvavad koolivõimlad soovida. Paljudel koolidel puudub üldse ruum kehakultuuriliseks tööks, milline aga on nõutav.

On esinenud juhtumeid, kus kehalise kasvatus tunde asendatakse teiste tundidega või töödega (Tallinna 19. Kk., Tallinna 24. Mtk.). See ei ole aga lubatud.

Arstlik kontroll toimub äärmiselt loiult ja kooliarstid ei jälgi õpilaste kehalist arenevust ning ei viibi kehalise kasvatus tundides. Puudub koostöö kooliarsti ja kehalise kasvatus õpetaja vahel. Mõnes koolis õpilased ei ole jaotatud tervisliku seisundi poolest meditsiinilistesse gruppidesse. Esineb veel koole, kus arst ei ole viimase kolme aasta jooksul üldse käinud (Räpina Kk.). „Nõrka“ gruppi kuuluvate õpilastega ei teostata kehakultuurilist tööd, vaid neid arvestatakse vabastatute hulka, kuna aga nõrka gruppi „A“ kuuluvad õpilased peavad kehalise kasvatus tundidest osa võtma koos teiste õpilastega ja ainult „B“ gruppi kuuluvatele õpilastele korraldatakse ravivõimlemist polikliinikute juures.

Kehalise kasvatus õppe-sportlik baas on paljudes õppeasutustes nõrk, eriti seitsmeaastastes ja algkoolides, kus tihti võib leida ainult kas ühe palli või muu eseme. Koolides puuduvad niisugused lihtsad esemed, nagu: kepid, hüppitsad, kurikad, topispallid, granaadid jne., mida on kohapeal võimalik soetada isevalmistamise teel.

Õpilaste riietus kehalise kasvatus tundides on väga mitmekesine. Mõned koolid praktiseerivad tunde nii, et poisid ja tütarlapsed on harilikus riietuses ja tänavajalatsites, mis ei võimalda küllaldast tunni intensiivsust ja harjutuste läbiviimist ning on ebahügieeniline (Pärnu 3. Kk., Võru Mt. Vene Keskkool). Selle vastu aga leidub õppeasutusi, kes on suutnud taotleda ühtsust riietuse alal kehalise kasvatus tundides (Räpina Kk., Tallinna 7. ja 8. Kk., Pärnu 1. Kk. jt.). Esineb juhtumeid, kus kehalise kasvatus õpetaja ise ei esine tunnis vastavas dressis, olles seega halvaks eeskujuks õpilastele.

Enamik kehalise kasvatus õpetajaist ei valmista endale ette abilisi-instruktooreid õpilaste seast, mille tõttu tunnid viiakse läbi kogu klassiga, jaotamata õpilasi gruppidesse (näiteks riistvõimlemine).

Mõnes õppeasutuses on kooliarsti poolt massiliselt õpilasi vabastatud kehalise kasvatus tundidest ilma objektiivsete põhjusteta. Nii näiteks Pärnu 3. Kk. oli 185 õpilasest vabastatud 63, mis teeb välja ca 30%.

OVTK ja VTK arvestus on koolides nõrk, mille tagajärjel VTK-normide täitmine ei ole rahuldav. Mõned koolid arvavad, et selle töö teostamine on kehakultuurikollektiivi asjaks, kuid tegelikult vastutab selle töö eest koolidirektor ja vastav kehalise kasvatus õpetaja. Nii näiteks Võru Vene Mtk. ei olnud märtsikuuks 1949. a. ette valmistatud ühtki OVTK märgi kandjat, samuti Tartu Kohaliku Tööstuse Tehnikumis ei ole sisse seatud vormikohast VTK arvestust.

Järgusportlaste ettevalmistus teostub plaanitud ja arvestus puudub pea-aegu täiesti.

Mõned haridusosakonnad on KSUN'ide töös saavutanud otstarbekaid lahendusi, jaotades maakonnad rajoonideks (Võrumaal, Järvamaal), mis annab võimalusi kõigil koolidel sportlikest üritustest osa võtta. Seda süsteemi peab laiendama teistele haridusosakondadele ja võtma endale lähemaks ülesandeks.

Laste spordikoolide tööd on laiendanud Võru Laste Spordikool, moodustades kolm filiaali: Rāpinasse, Pikamäele ja Kurenurmele. See moodus võimaldab sportlikku tööd elustada ka teistes suuremates tsentrumites. Teised laste spordikoolid võiksid sellest eeskuju võtta.

Peab meeles pidama, et kehaline kasvatus toimuks lahutamata osana üldises kooli õppeprotsessis. Poliitkasvatusele tuleb rohkem tähelepanu suunata ja kasvatuses eesmärgiks seada õpilaste ettevalmistus üstavateks nõukogude kodanikeks, kes on suutelised tööks ja kodumaa kaitseks. Meie peamine töö seisneb selles, et õpilase isiksus kujuneks kehalise kasvatuses protsessis kommunistliku moraali nõuete vaimus, et temale sisendataks selliseid kommunistliku ülalpidamise jooni, nagu nõukoguliku patriotismi kõrge tunne, kollektiivsus, ausus, õiglus, kohuse- ja vastutus-tunne.

Geniaalse vene poeedi A. S. Puškini 150-ndaks sünnipäevaks.

A. S. PUŠKINI ELULUGU.

S. PETROV.¹

M. Gorki kirjutas vene kirjandusest: „Euroopa kirjanduse arengu ajaloos esineb meie noor kirjandus imestamisväärse fenomenina; ma ei suurenda tõsiolu, kui ütlen, et ükski lääne kirjandus pole tärganud ellu niisuguse jõuga ja kiirusega, niisuguses võimsas, pimestavas talendi säras... kuskil pole ilmunud vähem kui sajandi vältel niivõrd suurte nimede eredat tähtkuju kui Venemaal... Meie kirjandus on meie uhkus... vene kirjanduse tähtsust on tunnustanud maailm, imestades tema ilu ja jõudu.“

XIX—XX sajandi vene kirjanduse läte juures seisab Puškini geenius. Puškin on vene uue kirjanduse rājaja, vene kirjandusliku keele looja. Suure vene luuletaja surematud teosed rikastasid inimkonda, osutusid tema kunstilises arengus sammuks edasi. Puškinis on avaldunud suure rahva talent, jõud,

¹ Lühendatult teosest: A. S. Puškin. Teosed (ühes köites) 1948.

inspiratsioon. Meile igavesti kallist helget Puškini nime nimetas seltsimees Stalin vene natsiooni suurimate tegelaste nimede reas.²

*

Aleksandr Sergejevič Puškin sündis 26. mail (6. juunil u. k. j.) 1799. aastal Moskvas. Tema isa pärines põlisest, kunagi rikkast aadlisuguvõsast. Puškini esivanemate nimesid võib kohata rohkem kui ükskord vene ajaloo lehekülgedel. Luuletaja oli uhke sellele, et Vene ajaloolise mineviku suursündmustest võttis osa ka „Puškinite mässuline suguvõsa“. Puškini ema, Nadežda Ossipovna, oli „Peeter Suure neegri“ hilisema vene kindrali Hannibali lapselaps. Puškini vanemad kuulusid Moskva aadliringkonna kõrgetesse kihtidesse. Koormatud mondäänse eluga, pöörasid nad vähe tähelepanu lastele, kellest täiskasvanu eani jõudsid kolm: vanem tütar Olga, Aleksandr ja teine poeg — Lev, ülejäänud surid varakult. Nende kasvatamisega tegelesid guvernandid — vööramaalased, kes tihti vahetusid ja kes jätsid Puškinile ebageeldivaid mälestusi. Tema noorpõlve sõbraks oli lapsehoidja Arina Rodinovna, sunnismaine talunaine, kes äratas oma kasvandikus armastuse rahvaluule vastu.

Puškinite kodu külastasid väljapaistvad kirjanikud — N. M. Karamzin, I. I. Dmitrijev, noor Žukovski. S. L. Puškin oli huvitatud kirjandusest ja kirjutas ka ise värsse. Tema vend, Vassili Lvovič, oli tuntud luuletaja. Vestlused luulest, luuletuste ettelugemine ei võinud haaramata jätta uudishimuliku tundlikku ja tähelepanelikku poissi ja soodustasid temas luuletalendi tärkamist.

Luulekirg tekkis Puškinis tema venna sõnade järgi „esimeste mõistetega“.

1811. a. suvel viis V. L. Puškin oma vennapoja Peterburi, et teda sisse kirjutada Tsarskoje Selos (nüüdne Puškini linn) vastavasse lütseumi — kinnisesse privileegeritud õppeasutusse. Puškin sooritas eksami edukalt ja võeti vastu. 19. oktoobril toimus lütseumi pidulik avamine.

Puškini õppimine lütseumis kulges ajalooliste suursündmuste aastatel. „Meie elu lütseumis,“ meenutas Puškin, „sulas ühte vene rahva elu poliitilise ephohiga; oli tõusmas 1812. aasta äike. Need sündmused mõjutasid tugevasti meie noorpõlve...“ Katkestades õppetunde jooksid lütseumi õpilased tänavale saatma läbi Tsarskoje Selo marssivaid sõjaväeosi, „kadestades neid, kes surma läinud möödudes meist“. Kasvas patriotismitunne, tekkis huvi ühiskondlik-poliitilise elu küsimuste vastu. 1812. aasta sõda, vene armeede poolt Lääne-Euroopa vabastamine Napoleoni võimu alt, võitjate pidulik saabumine kodumaale leidis vastukaja Puškini lütseumi-aegses luules, oodis „Mälestused Tsarskoje Selos“, luuletustes „Valitseja keisri Pariisist tagasitulekuks 1815. aastal“, „Napoleon Elba saarel“. Sel suurel ühiskondliku erutuse ajajärgul tekkis Puškinis tema vabadusearmastus. Puškini noorpõlves tärganud vabameelsuse arengule avaldasid mõju Kunitsõni loengud, Radiš-čevi teosed, XVIII sajandi prantsuse rahvavalgustajate teosed, eriti Voltaire.

² J. Stalin, NSV Liidu Suurest Isamaasõjast, RK „Poliitiline Kirjandus“, 1944, lk. 28.

Kohtumised 1815. a. Tsarskoje Selos seisva husaripolgu ohvitseridega soodustasid lütseumi õpilasil tutvumist poliitiliste uudistega, keelatud kirjandusega. Puškin lähenes P. J. Čaadajevile, salajase poliitilise ühingu tulevasele liikmele. Vestlused Čaadajeviga, väljapaistva, targa ja kõrgelt haritud inimesega, rikastasid luuletaja vaimumaailma, avardasid tema poliitilist silma-
piiri.

Puškini lütseumi-aegne lüürika on täis rõõmu ja eluhümne. Lõbusus, armastus, sõprus on selle sagedased motiivid. Noore poeedi poolt elu ülistamise kajastus mitte ainult inimese isiksuse kinnitamise humanistlik idee ja inimese õigus elunaudinguks, vaid ka variserliku — papimoraali eitamine, moraali, mis mõistis hukka reaalse tõelise maailma viirastusliku, sealpoolse maailma nimel. Puškini luule stiililis-materialistlik alus ilmnes juba tema noorukipõlve luuletustes. Lütseumi-aegses lüürikas leidsid eredat väljendamist ka kultuuri, kunsti, loomingu teemad, mis olid omased juba tulevasele Deržavinile. Puškin on tulvil vaimustust tema geeniuse jõust ja rõõmutundega aistib endas poeeti, usub oma kunstnikukutsumusse. Puškini lüüriline luule on nooruse luule.

Puškini esimene teos, mis ilmus trükis, oli luuletus „Sõbrale — värsiloojale“. See avaldati žurnalis „Vestnik Jevropõ“ a. 1814. Sel ajal oli ta juba lütseumiõpilaste seas tunnustatud luuletaja. Kuid varsti levib Puškini kuulsus väljapoole lütseumi piire. Puškin, kes eksamil 1815. aastal luges ette oma „Mälestused Tsarskoje Selos“, viis eksamil viibiva Deržavini vaimustusse. Puškin ise jutustab sellest oma elu tähtsast päevast nii: „Kui meie teada saime, et Deržavin tuleb meile, me kõik erutusime... Deržavin oli väga vana. Ta oli mundris ja plüüšsaabastega. Meie eksam väsitas teda väga. Ta istus, toetades pead käega. Tema nägu oli ilmetu, pilk tuhm, huuled ripnesid... Ta tukkus seni kui algas vene kirjanduse eksam. Siis ta elustus, silmad löid särama; ta muutus täielikult. Mõistagi, loeti tema luuletusi, analüüsiti tema luuletusi, iga minut kiideti tema luuletusi. Ta kuulas ebatavalise elavusega. Lõpuks kutsuti mind. Ma lugesin ette oma „Mälestused Tsarskoje Selos“, seistes kahe sammu kaugusel Deržavinist. Ma pole võimeline kirjeldama oma hinge seisukorda; kui ma jõudsin värsini, kus meenutan Deržavinist, hakkas mu hääl poisilikult helisema, süda aga taguma joovastavas vaimustuses... Ei mäleta, kuidas ma lõpetasin oma lugemise; ei mäleta, kuhu ma ära jooksin. Deržavin oli vaimustuses; ta nõudis mind, ta tahtis mind süleleda... Mind otsiti, kuid ei leitud...“

1817. a. juunikuu algul olid lütseumis lõppeksamid. Pärast lütseumi lõpetamist võeti Puškin vastu välisasjade kolleegiumi teenistusse.

Puškini Peterburi aastad (1817—1820) olid mitte ainult muretuks, eluarmastuse ajaks, vaid ka tema kiire vaimse kasvu perioodiks. Seda soodustas läinud sajandi 10. aastate lõpuks väljakujunenud ühiskondlik olukord.

Noorest Puškinist saab eesrindliku, patriootlikult häälestatud aadlinoorsoo vabadust ihkavate, nagu siis räägiti, liberaalsete taotluste luuleline väljendaja.

1817/1818. aastal läheneb ta „liberaalide“ ringile, vendadele Turgevenitele.

Sel ajajärgul tutvub Puškin luuletaja F. Glinkaga, „voltaire'lase ja jakobiinlasega“, N. I. Krivtsoviga, vabariiklase I. Jakuškiniga, „targa ja ägeda“ Nikita Muravjoviga, M. Luniniga ja teiste poliitilistest salaühingutest osavõtjatega. Salaühingu liikmeks oli ka Puškini „esimene sõber“ — I. I. Puščin.

1817. aasta lõpul kirjutab Puškin oma kuulsa oodi „Vabadus“. Rahva taht väljendav seadus kuulutatakse selles riigi elu aluseks. Seadusi rikkuvale tsaaridele ähvardas ood kätte tasuda:

Maa ilma türannid! värisege!
Teie aga, mehistuge ja kuulake,
tõuske üles, vaimult kangenud orjad! —

hüüab luuletaja.

Puškini sõprus Čaadajeviga kõveneb, kellega ta pidas „prohvetlikke vaidlusi“ Venemaa kuulsast tulevikust. Luuletuses „Čaadajevile“ (1818) kutsub Puškin üles uskuma isevalitsuse vältimatut hukku. Luuletuses „Küla“ (1819) piitsutab põuet „metsikut mõisnikkonda“, protesteerib sunnismaisuse vastu. Ta kirjutab rea teravaid epigramme Aleksander I („Noel“, 1818), Arakčejevi, vaimuliku reaktsiooni inspireerija arhimandriit Fotia, tsaari „tobutsensuuri“ kohta.

Puškin võtab agarasti osa Peterburi kirjandus- ja teatrielu tegevusest. 1817. a. lõpul lagunes ühing „Arzamas“, kuid kirjanduslik võitlus ei vaibunud. Puškin läheneb dekabristide ringidega seosesolevale „Venemaa sõnaloomingu harrastajate vabaühingule“. Ühingu liikmeks olid: Rõlejev, Bestužev, tema tegevusest võtsid osa ka luuletaja sõbrad Delwig ja Küchelbäcker, poet J. Baratõnski. Puškin külastab ka Kunstiakadeemia president Olenini salongi, kus kohtub J. A. Krõloviga, N. I. Gnedičiga — „Ilias'e“ tõlkijaga. 1819. aastal organiseeritakse Peterburis salajane kirjanduslik ring „Roheline lamp“, mis oli seoses ühinguga „Sojuz Blagodenstvija“. Puškin võtab osa ringi tegevusest. „Rohelise lambi“ koosolekuil arutati mitte ainult kirjanduslikke ja teatri, vaid ka poliitilisi küsimusi, loeti luuletusi, mis olid sihitud valitsuse vastu.

Puškini kirjanduslik geenius areneb kiiresti. „Oo, kuidas kirjutab nüüd see võrukael!“ hüüdis Batjuškov, lugenud läbi Puškini „Läkituse Jurjevile“. „Oivaline talent! Millised värsid!“ vaimustub Žukovski. 1817.—1820. aasta teostes ilmnevad üha teravamini puškinliku luule omapärsed jooned, mis lähendasid noort Puškinit Krõlovile, nimelt: väljendamise õigsus, värsi lihtsus ja selgus, püüd tegelikkust kujutada realistlikult.

1820. a. märtsis lõpetas Puškin poemi „Ruslan ja Ludmilla“, mida alustas juba lütseumis. Süžee rahvalikkus, piltide värvirikkus ja uudsus, elav jutustamine, mis oli vaba igasugusest didaktismist, stiili ühtsus ja elegants, värsi kõlavus, — tõstsid poemi välja kogu tolaeagsest kirjandusest. Elurõõmus toon eraldas „Ruslan ja Ludmilla“ Žukovski romantilistest poemidest, mis olid tulvil tumedat müstikat. Puškini poem tekitas suurt elevust. Kirjandusliku mineviku kaitsjad, kes polnud rahul paljude poemis leiduvate rahvalike väljendustega, tungisid poedile kallale tema teose tahumatuna näiva stiili ja rea piltide ebamoraalse sisu pärast. Kuid lugejate enamus oli „Ruslan ja Ludmillast“ vaimustuses.

1820. a. 6. mail lahkus Puškin Peterburist ja jõudis kuu keskel Jekaterinoslavi (praegu Dnepropetrovsk). Lõuna kolonistide hooldaja kindral Inzoviga, kelle kantseleis pidi poeet töötama, tekkis tal hea vahekord. „Hea ja auväärne vanake“, nagu temast avaldas arvamust Puškin, andis luuletajale täieliku vabaduse.

Varsti pärast kohalesaabumist haigestus Puškin. Peterburist Kaukaasiasse sõitva kindral Rajeviski perekond ja poeg, kellega poeet tutvus Peterburis, palus Puškinil neid saata. Juuni algul sõitiski poeet Rajeviskiga Kaukaasiasse ja sealt Krimmi. Kolmekuuline reis jättis Puškinisse unustamatud muljed. „Arva, kas olin ma õnnelik,“ kirjutas ta vennale, „vaba, muretu elu armsas perekonnas, elu, millist ma nii väga armastan ja mida ma kunagi pole nautinud, — õnnelik keskpäevane taevast; veetlev maa; loodus, mis rahuldab kujutlust; mäed, aiad, meri.“ Kaukaasia ja Krimmi loodus äratas Puškinis luulefantaasia. Öösel, sõites laeval Kaukaasia rannikult Gurzufi, loob Puškin romantilise eeleogia „Kustus päevane valguseallikas“. Gurzufis kirjutab ta poemi „Kaukasuse vang“, mida kavatses juba Kaukaasias. Krimmi legend saab teise lõuna-poeemi „Bahčisarai purskkaev“ süžeeks.

Septembris sõidab Puškin tagasi teenistuskohale Kišinjovi, kuhu kindral Inzov oli üle viinud oma residentsi.

Üle kahe aasta, mis Puškin oli veetnud Moldaavias, olid mitte ainult mitmekesisteks, juhtumusterikkaks eluaastaks, vaid ka intensiivse loomingu- ja mõtisklusajaks, mille kutsus esile selle ajajärgu pinev poliitiline olukord.

Kišinjovi pagendatuna loeb Puškin filosoofia, poliitika, ajaloo küsimusi. Ta õpib tundma Rousseau'd, prantsuse ja inglise ajaloolasi. 1821. a. aprilli algul tutvub Puškin dekabrist P. I. Pesteliga — XIX saj. alguse vene eesrindliku ühiskondliku mõtte suurima esindajaga. „Meie arutlesime temaga küsimusi metafüüsikast, poliitikast, kõlblusest jm.“ kirjutas poeet oma päevikus. „Ta on üks originaalseim mõistuseinimene, keda ma tunnen.“ Puškini vestlus Pesteliga mõjus kahtlematult poeedi poliitilise radikalismi arengule.

Sügisel a. 1821 tutvus Puškin Kišinjovi teenistusse sõitnud ohvitser V. F. Rajeviskiga. Rajeviski oli isevalitsuse leppimatuks vaenlaseks. 1822. a. veebruarikuu algul vangistati ta sõdurite hulgas tehtud propaganda eest ja pandi vangi Tiraspoli kindlusesse.

Pagendusaastail lõunas kajastas Puškin luule revolutsiooniliste meeleolude tõusu dekabristide hulgas. Puškin luuletused ja kirjad Kišinjovi päevilt on tulvil vastukajast ja vihjeid, mis olid seoses 20. aastate alguse vabadusliikumise ja poliitiliste sündmustega. 1821. aastal kirjutab poeet luuletuse „Põueoda“, mis kutsub üles võitlusse isevalitsusega. Oma läkituses V. L. Davõdovile 1821. a. aprillis avaldab Puškin lootust Venemaa revolutsiooni puhkemise:

„ . . . me õnnest joovastume,
verist karikat pühitseme,“

kirjutab ta.

Aastal 1821 ilmus poem „Kaukasuse vang“. Kaukaasia üleva looduse taustal on poemis näidatud romantilise kangelase uhket ja mässulist isiksust, kes on elust pettunud, vihkab valelikku ja kõlvatut mondäänset ühis-

konda ja tungleb vabadesse. Vangi iseloomus tahtis Puškin, ta enda sõnade järgi, „näidata seda ükskõikset suhtumist ellu ja selle mõnusustesse, seda hinge enneaegset vanadust, mis muutusid XIX sajandi noorsoo iseloomustavateks joonteks. Oma teiseks ülesandeks seadis Puškin kohaliku meelega ja Kaukaasia looduse kujutamist.

V. F. Rajevski vangistamine, sellele järgnev Kišinjovi „liberalistide“ jälitamine, massoni looži sulgemine, mille liikmeks olid Puškin ja mõned tema vabadustarmastavad sõbrad, tegid poeedi Kišinjovis viibimise äärmiselt raskeks. Kišinjovi väikekodanlikult piiratud mondäanne „seltskond“, milles ta pidi liikuma, oli Puškinile vastik, ja poeet piitsutas teda oma epigrammides.

Puškinit vaevas üha tugevamini sidemete puudumine Peterburiga — ühiskondliku ja kirjanduse elu keskusega . . . Ta kurdab igatsuse ja üksilduse üle, ta kurdab, et keegi talle ei kirjuta. „Moskva, Peterburi ja Arzamas on mind unustanud,“ kaaleb ta kirjas Vjazemskile 1823. a. aprillis.

1823. a. juuli algul sõitis Puškin Odessasse. Siin ta peaaegu ei kohanud Kišinjovi sõpru. Poeedi aeg kulges kas ajalooliste teoste ja materjalide lugemisega, milledest Puškin üha enam huvitus, või loomingulises töös. Krahvinna Vorontsova ja rikka kaunitar-itaallase Amalia Risnici, kellesse poeet oli armunud, salonge külastas luuletaja sagedasti. Vorontsovi, selle karjeristi ja kõrgi aristokraadi vastu, kes nägi Puškinis väikest ametnikku ja „Byroni nõrka ja väheväärikat jäljendajakujukest“, tekkis poeedis vaenulik suhtumine, mis varsti muutus otseseks vaenuks.

Tema elu muutus Odessas raskeks. Vorontsov, raevunud puškinlikest epigrammidest, armukadetsedes naist Puškini pärast, nõudis tungivalt kõrgemalt valitsuselt vihatud Puškini eemaldamist. Luuletaja vaenlastele tuli abiks juhus. Valitsuse kätte sattus politsei poolt kinnipüütud kiri, milles Puškin eitas „hinge surematust“ ja kiitis heaks ateismi kui „süsteemi . . . kõige rohkem tõepärase“. Jumalasalgamine loeti riiklikuks kuritööks. Aleksander I käskis vallandada teenistusest poeedi ja saata ta uude pagendusse — Pskovi (Pihkva) kubermangu „kõrvalisse külasse“ politsei ja kiriku valve alla. Enne ärasõitu kirjutas Puškin luuletuse „Merele“, milles jättis hüvasti merestiihiaga, mis oli poeedile vabaduse sümboliks.

1824. a. augusti algul jõudis Puškin Mihhailovskoje külasse, kus veetis suve kogu Puškinite perekond. Pskovi kubermangu politsei nõudis Sergei Lvovičilt allkirja, et ta „valvsalt ja hooldavalt jälgiks oma poega“. Lisaks sellele pidi luuletajat valvama lähedase Svjotogorski kloostris eestseisja. Varsti sõitsid isa ja kõik teised omaksed ära, ning algas Puškini üksildane elu pagenduses.

Mihhailovskojes elas Puškin vaikset elu, täis lugemist ja loomingut. Ta külastas ainult naaberküla Trigorskojet, mõisaproua Ossipova perekonda, kus oli noori, keda huvitas luule, ja kust ta leidis armastust ja tähelepanu. Trigorskojes ta kohtus A. P. Kern'iga, kellesse sügavasti armus.

Palju rõõmu valmistas Puškinile Puščini ootamatu sõit Mihhailovskojesse 1825. a. jaanuaris. Koos poliitiliste ja kirjanduslike uudistega tõi Puščini poeedile siis just äsjailmunud Gribojedovi komöödia „Häda mõistuse pärast“ käsikirjalise koopia, mis kutsus esile Puškini vaimustava hinnangu. 1825. a. kevadel külastas pagulast tema lütseumi sõber Delwig. Mihhailovskojes tut-

vus luuletaja lähedalt sunnismaise talupoegkonna eluga. Ta armastas vestelda talupoegadega, külastas laatu, palverännakuid, jälgis rahva elu-olu. Mihhailovskojes arenes ja kõvenes Puškinis juba noorpõlves tärnanud huvi rahva elukorra, rahvaloomingu vastu. Luuletaja kirjutas üles rahvalaule, kuulas õhtuti oma hoidja Arina Rodinova muinasjutte. „Need muinasjutud — mil-line toredus! Igaüks on poem,“ kirjutab ta vennale.

Puškini elu Mihhailovskojes ei võinud loomulikult olla sündmusterikas. Kuid just sellel ajajärgul saavutab luuletaja geenius oma küpsuse.

1824. aastal kirjutab Puškin poemi „Mustlased“. Poem „Mustlased“ oli Puškini viimseks puhtromantilises vaimus teoseks ja tähistas luuletajas romantikute subjektivismi piiratuse, nende abstraktse elumõistmise võitmist. Kuid progressiivse romantismi tugevamad küljed — tegelikkuse negatiivsetesse nähtustesse protesteeriva suhtumise, läbimurded harmoonilise tuleviku poole, loomingu vabaduse printsipi, psühholoogismi, lüüriilise paatose — hoidis Puškin alal oma edaspidisel loomingu teel. Need romantismi iseärasused sisenesid orgaaniliselt Puškini kunstilisse realismi.

Rahva rahvusliku mineviku kunstiline kujutamine tema konkreetsetes ajaloolises arengus omandati Puškini poolt teadlikult kui vene kirjanduse tähtis ülesanne. „Rahva ajalugu kuulub poeedile,“ kirjutab Puškin 1825. a. veebruaris N. I. Gnedičile. 1824/25. a. talvel töötab Puškin intensiivselt vene ajaloolise teema kallal. Ta õpib N. M. Karamzini „Vene riigi ajalugu“, vene kroonikat, palub venda saata talle „Pugačovi elu“, huvitub Venemaal toimunud ühe teise talupoegade ülestõusu juhi isiksusest, Stepan Razinist, kellest kirjutab 1826. aastal mõned laulud rahvaluule vaimus. Suure vaimus- tusega loob Puškin rahvatragöödia „Boris Godunov“.

Töötades „Boris Godunovi“ kallal sai küpseks Puškini kunstiline realism. Tegelikkuse õigsus, „elutõde“ saavad poeedi tähtsamaks esteetiliseks kriteeriumiks. Puškin püüab vene möödunud ja kaasaegse elu igakülge, õiglase, konkreetse, ajaloolise kujutamise poole.

Mihhailovskojes jätkab Puškin oma tööd romaani „Jevgeni Onegin“ kallal. Esialgselt kavatsatud meelelaadi satiirilisest pildist kasvas romaan vabaks realistlikuks jutustuseks vene ühiskonna kaasaegse poeedi elust ja selle epohhi noore generatsiooni saatusest.

Küla üksilduses jälgib luuletaja tähelepanelikult vene kirjanduse arengut, hinnates selle nähtusi oma uutelt esteetiliselt positsioonidelt. Kirjades Mihhailovskojest oma kirjanduslikele sõpradele Peterburi kaitseb Puškin kriitilistes märkustes visalt vene kirjanduse rahvusliku algupärasuse ideed, avaldab oma arvamise kirjanduse rahvalikkuse probleemist, mille ümber keerlesid siis elavad vaidlused.

14. detsembril 1825. a. toimus Peterburis dekabristide ülestõus. Mõni päev enne seda saabus Mihhailovskojesse teade Aleksander I surmast ja alanud interregnumist. Puškin oli tugevasti erutatud ja otsustas mõisateenija nime all sõita Peterburi. Ta tahtis kõigepealt külastada Rõlejevit. „Ta oleks Rõlejevi juures 13. detsembri öösel vastu 14-ndat sukeldunud mässu kõige palavamasse keerisesse,“ meenutas hiljem Vjazemski. Puškini kavatsus aga ei teostunud, ja varsti sai luuletaja teada dekabristide ülestõusu ebaõnnestumisest. Sunnismaise Venemaa parimate inimeste, kelle hulgas olid ka Puškini

sõbrad — Puščin, Küchelbäcker, Rõlejev, Bestužev — tragöödia mõjus tugevasti luuletajasse. Sügava erutusega võttis Puškin vastu teateid pealin-nast. Ta mõtles ka oma pagulase saatusest, küsimusest, kas tal õnnestub välja rabeleda sellest „neetud Mihhailovskoješt“. „Küsimus: olen süütu või ei? Kuid mõlemal juhul oleksin pidanud juba ammu olema Peterburis,“ kir-jutas ta. Puškin palus sõpru „mitte kosta ega vastutada“ tema eest: ta jättis endale tegevus- ja veendumuste vabaduse.

Oma olukorra muudatust tuli luuletajal oodata mitu kuud. Uus tsaar — Nikolai I — kahtles pagendatud poeedi saatuse määramisel. Pskovi kubermangu kogenud spioon Bošnjak pidi koguma andmeid Puškini käitu-misest ja kõnelustest. Bošnjaki ettekanne oli rahustav, kuigi selles oli märgi-tud poeedi lähedust lihtrahvale ja tema sõnad sellest, „et igal loomal on õigus vabadusele“. Nikolai I otsustas siis rakendada Puškini suhtes silma- kirjalikku taktikat. Juulikuu lõpul toimus tsaari poolt arveteõiendamise dekabristidega, teade, mis vapustas Puškinit väga. Ja 3. septembri ööl saa- deti Puškin valitsuse kulleri saatel Moskvasse.

Otse teekonnalt saabumisel pidi Puškin ilmuma tsaari juurde. Luuletaja käitus julgelt ja kõneles avameelselt. Nikolai I küsimusele: kus ta oleks olnud 14. detsembril, kui ta olnuks Peterburis, vastas Puškin: „Ma oleks olnud mässajate ridades.“ Dekabristide tunnistamistest teadis Nikolai I Puškini luule tohutust mõjust vabameelsuse arengule Venemaal. Vabas- tades poeedi pagendusest lootis Nikolai võita Puškinit oma poole. Ta teatas poeedile, et hakkab ise ta tsensoriks. Puškinile tehti ülesandeks koos- tada kirjutis rahvakasvatamise küsimusest. Selle kõige sihiks oli rabada poeeti „suuremeelsusega“ ühelt poolt, ja tutvuda tema mõttemaailmaga teiselt poolt.

Moskva, millest Puškin nii sagedasti mõtles pagenduses, võttis poeedi vastu pidulikult. Kui mõni päev pärast oma saabumist Puškin ilmus Suurde Teatrisse, „levis silmapilkselt kogu teatris kõnekõmin, milles kor- rati tema nime; kõikide pilgud, kogu tähelepanu oli pööratud temale“, ju- tustab pealtnägija. Uhe teise pealtnägija sõnade järgi: rahvapeol Novinski all „käisid rahvahulgad“ Puškini järel. Moskvast kohtab poeet oma sõpru — Vjazemskit, Čaadajevit, poeete Baratõnskit ja Venevitinovit, poola suurt poeeti Adam Mickiewicz'it.

Moskvast läheneb Puškin ringile, mis oli saanud nimetuse „mõttetarkade“ ring ja mis koosnes andekast, kõrgelt haritud noorsoost. Ringi kuulus poeet Venevitinov, kriitik ja publitsist Kirejevski jt. 1827. aastal hakkas ilmuma mõttetarkadele lähedase ajaloolase M. P. Pogodini toimetusel uus žurnaal „Moskovski Vestnik“. Puškin toetas seda oma teostega ja võttis osa toime- tuse tööst.

Puškini loomingut 20-ndate aastate lõpul iseloomustab poeedi sügav tun- gimine kaasaegsesse vene tõelikkusesse, samuti ka Venemaa ajaloo- lisse minevikku. A. 1827—1828 valmib „Jevgeni Onegini“ VII peatükk, mis sisaldab realistliku pildi Moskva ühiskonnast. 1827. a. suvel alustab Puškin tööd „Peeter Suure neegrist“ ja a. 1828 loob romantilis-heroilise poemi „Poltaava“.

Lõpetamata jäänud ajaloolises romaanis „Peeter Suure neeger“ — Puškini esimeses ulatuslikumas katses kunstilise proosa alal — on Peeter kujutatud rahuliku reformaatori ja valgustajana, väljapaistva riigitegelasena. Poemias „Poltaava“ on ta kujutatud andeka väejuhi ja poliitikuna. „Poltaavas“ on näidatud Peetri ettevõtte triumfi, ülistatakse vene rahva võitu, mis kaitses kodumaa sõltumatust. Poltaava lahingu kirjeldus on Puškini luule üheks suurimaks saavutuseks.

1827. a. lõpu ja peaaegu terve 1828. aasta veedab Puškin Peterburis. Mõneks ajaks laskub ta mondäänsetesse lõbustustesse. Ühe kaasaegse tunnistaja sõnade järgi elas Puškin sel ajal „kõige laialipillatumat elu, tantsis ballidel, ameles naistega, mängis kaarte, võttis osa tolleaegse noorsoo pidusöömingutest, külastas seltskonna mitmesuguseid kihte“. Kuid Puškin „oli ajuti morn keset kõiki neid mondäänseid lõbustusi; temas oli näha mingisugust kurba rahutust, mingisugust vaimu ebavõrdsust; paistis, et ta igatses millegi järele, rabeles nagu kuhugi... Tsaar Nikolai protektsioon ja eestkostmine rõhus teda ja mattis hinge“. 1828. a. kevadel palub Puškin tagajärjetult luba sõita Kaukaasiasse Türgimaa vastu sõdivasse vene armeesse. Eitava vastuse sai ta ka palvele lubada sooritada välismaareisi.

Detsembris, saabudes Moskvasse, kohtub Puškin ballil N. N. Gončarovaga, keda peeti Moskva esimeseks kaunitariks. Viimane võitis poeedi südamet. Saamata algul kindlat vastust oma abieluettepanekule, sõidab Puškin, hoolimata keelust, Kaukaasiasse.

„Võitmatu igatsus ajas mind Moskvast välja,“ tunnistas ta kirjas. Kaukaasias lootis poeet kohata mõnesid pagendatud dekabriste, armees viibivat N. N. Rajevskit ja oma venda. Reisi ajal oli Puškin elavalt huvitatud tsarismi anastusliku poliitika poolt laastatud Kaukaasia rahvaste elu-olust ja meelelaadist ning mõtles nende ja Venemaa vahelise sõpruse taastamise vahendeist. Kaks nädalat elas Puškin Tbilisis, tutvudes Gruusia arhitektuuri, folkloori ja kommetega. Eesrindlik vene ja gruusia noorsugu korraldas poeedi austamiseks üleva pidustuse, mis sügavasti erutas Puškinit.

Tbilisist sõitis Puškin ratsa ülemjuhataja kindral Paskeviči laagrisse. Teel kohtas ta kaarikut Pärsias tapetud Gribojedovi laibaga. 27. juunil 1829. a. saabub Puškin Arzrumi, mis just äsja vallutati vene vägede poolt. Mõni päev enne seda tuli tal osa võtta tulevahetusest türklastega. Armees ta nägi neid, kelle poole ihkas, ja sai teada 14. detsembri ülestõusu üksikasju otse sellest osavõtjailt. Puškini Kaukaasia sõidu viljaks oli tema essee „Reis Arzrumi“, mis on koostatud reisimärkmeist. Kaukaasia muljeid kajastavad ka luuletus „Kaukasus“, „Laviin“, „Gruusia kinkudel“.

Tagasisaabumisel Peterburi saab Puškin Benkendorfi kaudu Nikolai I-selt terava noomituse loata ärasõidu eest. Sandarmide šefi ähvardav kiri avas Puškinile täie selgusega tsaari vaenuliku suhtumise temasse.

1830. a. aprillis tegi Puškin uuesti abieluettepaneku N. N. Gončarovale, mis seekord vastu võeti. Seoses eelseisva pulmaga tabasid poeeti, kes elatus peamiselt oma kirjanduslikest töötasudest ja tihti kannatas rahapuuduse all, majanduslikud mured, mida komplitseerisid pruudi ema kapriisid ja albid nõuded. Asjade korraldamiseks sõitis Puškin 1. septembril Nižegorodi

kubermangu oma isale kuuluvasse Boldino mõisa, millest osa oli Sergei Lvoviči poolt eraldatud pojale.

„Sügis — minu armsam aeg — aeg minu kirjanduslikuks tööks,“ rääkis Puškin. Boldino meeldis talle. „Ah, mu kallis, kui kaunis on siinne küla,“ kirjutas luuletaja Boldinos oma sõbrale, kirjastaja P. A. Pletnjovile. „Kujuta: stepp ja stepp; ühtki naabrit, sõida ratsa niipalju kui süda soovib, kirjuta kodus kuupalju aga tahad — mitte keegi ei tülita! Küll ma juba sulle teen igasugust, nii proosat ja luuletusi.“ Loomingu võimas tõus tähistas Puškini viibimist Boldinos.

Sügisel Boldinos lõpetas ta romaani „Jevgeni Onegin“ — oma suurima teose. Luuletaja töötas selle kallal üle kaheksa aasta.

„Jevgeni Onegin“ hõlmab ajajärku 20-ndate aastate esimesel poolel: romaani sündmused toimuvad kuni 1825. a. kevadeni. Viimases, niinimetatud ärapõletatud peatükis tahtis Puškin jutustada oma kaasaja ajaloolistest sündmustest ja ühiskondlikust liikumisest, mis viisid dekabristid ülestõusuni ja kelledele pidi lähenema Jevgeni Onegin. Belinski nimetas Puškini romaani „vene elu entsüklopeediaks“.

Samal sügisel kirjutas Puškin ka „Belkini jutustused“, pannes sellega aluse vene XIX sajandi kunstilisele proosale. „Belkini jutustustes“ ilmes eredalt poeedi loomingu demokraatlik tendents. Jutustustes „Kirstutegija“, „Postijaama ülem“ ja neile sisult seltsivas poemis „Majake Kolomnas“ pöördub Puškin linna elanikkonna, väikeste ametnike, linna teemade juurde.

Külas olles nägi Puškin ümberringi laostatud talupoegkonna rahulolematust ja rahutust, nägi rahva vaesumist, tema õigusetust, mõisnike „vabandamatut hoolimatust“ oma sunnimaiste talupoegade vastu. Vihased mõtted vallutavad poeedi. Ta kavatses kirjutada ulatuslikku satiirilist jutustust sunnismaisest külaelust — „Gorjuhino küla ajalugu“, milles tahab näidata küla järkjärgulist langust, mõisnike peremehetsemist, mõisniku-despoodi kuju ja talupoegade mässu. Kirjutatud katkendid „Gorjuhino küla ajaloo“, samuti ka neile sisult seltsiv luuletus „Mu punapalgeline kriitik“ ennetavad Nekrassovi poolt hiljem kujutatud talupoegade laostumist ja Saltõkov-Ščedrini satiirilist „Ühe linna ajalugu“.

18. veebruaril 1831. a. toimus Puškini ja N. N. Gončarova laulatus. „Ma olen abielus — ma olen õnnelik,“ kirjutas poet. „Üks soov on mul, — et mu elus midagi ei muutuks: paremat ma ei oota.“ Varsti pärast pulmi kolisid Puškinid Tsarskoje Selosse ja sealt sügisel Peterburi.

1831. aastal jätkab Puškin tööd „Gorjuhino küla ajaloo“ kallal ja järgneval aastal alustab romaani „Dubrovski“ kirjutamist. Romaanis näidatakse mõisnike majandite elu-olu provintslikkust XIX sajandi algul, kujutatakse rikka mõisnik-feodaali tüüpi, paljastatakse vastuolud suurmaapidajate-aadli ja talupoegkonna vahel. Puškin näitab talupoegade viha ametnike vastu, kes rõhusid rahvast.

1833. aasta kevadel pöördub Puškin sõjaministri poole palvega lubada tutvuda Pugačovi ülestõusu ajaloo arhiivdokumentidega. Alati püüdes „rahva saatuse“ ajaloolist lahtimõtestamist kavatses poet kirjutada „Pugačovi ajaloo“. Suve lõpul ta sõidab nendesse kohtadesse, mis olid haaratud Pugačovi ülestõusust; ta külastab Kaasanit, Orenburgi, kuulsat Berdskaja

Sloboda'd. Ta kõnetab vanamehi, kes mäletavad veel Pugačovi, korjab nendelt rahvalaule, tuhnib kohalikes arhiivides.

Tagasisõidul ta külastas Boldinot, kus viibis osa sügisest. Siis ta lõpetas „Pugačovi ajaloo“, kirjutas poeemi „Vaskratsanik“, muinasjutud „Kalurist ja kalakesest“ ning „Surnud tsaaritarist ja seitsmest vägilasest“, rea luuletusi ja novelli „Padaemand“.

1834. aastal avaldati Puškini töö Pugačovist trükis Nikolai I poolt muudetud nimetuse all — „Pugačovi mässu ajalugu“.

Pugačovi ülestõusu teemal kirjutas Puškin novelli „Kapteni tütar“. Novell oli alatud 1833. a. algul ja lõpetatud 1836. aastal.

1836. a. sügisel ilmus žurnalis „Teleskoop“ P. J. Čaadajevi kuulus „Filosoofiline kiri“. Selles kirjas, mis Herzeni sõnade järgi vapustas kogu mõtlevat Venemaad, kirjutas Čaadajev sellest, et vene inimesed elavad, „ilma minevikuta, ilma tulevikuta, surnud oleviku keskel“. Puškin ei pooldanud Čaadajevi pessimistlikku vaadet Venemaa ajaloolise mineviku ja tuleviku saatuse kohta. Kuid ta oli täielikult nõus Čaadajevi tumeda hinnanguga tema kaasaja tegelikkuse kohta.

Rasked tunded valdasid tihti poeti. „Ära lase mind hulluks minna“, — nii algab üks ta luuletusi 30-ndatest aastatest. 1835.—1836. a. lüürikas leidub eluga leppimise motiive. („Isakesed-erakud ja naised puhtad“), soov kuhugi kaduda kohutavate ja näivalt lahendamatu tegelikkuse vastuolude eest („Pindemonti'st“). Kuid Puškin võidab uuesti selletaolised meeleolud, mis on võõrad tema elujõulisele loomusele ja elujaatavale maailmavaatele. Poedi kujutlusse kerkisid tulevaste noorte sugupõlvade kujud, kelledele ta tahtis elada, „mõtelda ja kannatada“, kelledele ta pühendas oma loomingulise töö.

1835. a. lõpul saab Puškin loa tema poolt kavatsatud žurnali „Sovremennik“ kirjastamiseks, mille 1. raamat ilmus 1836. a. aprillis. Žurnali toimetamine oli tsensuuri alaliste norimiste tõttu väga raske. Puškin tõmbas kaasa „Sovremenniku“ tööks Gogoli, Vjazemski ja 30-ndate aastate välja- paistva kirjaniku V. F. Odojevski, kuid žurnaalile täisväärtuslikku materjali ei jätkunud tihti.

Poedi elu viimased aastad kulgesid rasketes tingimustes, üha teravnevates vahekordades tsaariga ning vaenus hoovkonna ja Peterburi aristokraatidest ametnike mõjukate ringidega.

1833. aasta algul määrab Nikolai Puškini oma koja kammerjunkruks. „Kinkides“ poedile kojatiitli, mida tavaliselt anti noortele inimestele, kavatses tsaar mitte üksnes alandada Puškinit, vaid ka purustada tema ühiskondlikku mõju. Nikolai tahtis ka kojas näha poedi naist, kes äratas tema tähelepanu. Oma määramist võttis Puškin õigustatult haavamisena ja oma meelepahast kõneles piinlikkusega. Varsti teada saanud, et tema kirjad naisele tsaari poolt perlustreeritakse ja läbi loetakse, esitas pahandatud Puškin lahkumispalve erruminekuks.

Nikolai I hakkas ähvardama poeti ja võttis talt õiguse töötada arhiivides. Ehmunud Žukovski survele pidi Puškin tagasi võtma oma errumineku palve.

Raskes olukorras ei võinud poedi loominguline töö olla intensiivne. Üha halvemaks muutusid ka Puškini materiaalsed olud. Mondääne elu

nõudis suuri väljaminekuid. Pere suurenes, 1832. a. mais sündis Puškinil tütar Maria ja järgnevail aastail kaks poega, Aleksandr ja Grigori ning veel tütar Natalja. Puškini juurde tulid elama ka Natalja Nikolajevna kaks õde. Järk-järgult suurenesid poeedi võlad erasikutele ja eriti valitsusele. Lubades raha laenamist Puškinile, lootis Nikolai I sellega poeeti orjastada, teha teda täiesti sõltuvaks, kõita teda õukonna külge.

Puškinile muutus aga Peterburi kõrgem seltskond, kus meeledi viibis Natalja Nikolajevna, üha vastikumaks. Poeedi päevaraamat, mida ta pidas 1834.—1835. aastal, iseloomustab hävitavalt aadliühiskonna kõrgemaid kihte ja õukonna miljööd.

Puškini vaenlased Peterburi kõrgemast aristokraatiast organiseerisid 1836. a. talvel poeedi vastu otsese salanõu, lastes käiku alatu laimujutu, mis puudutas tema naise au, sidudes viimase nime tsaari nimega. Puškin sai alatu ja haavava anonüümse paskvilli, mille oli kirjutanud poeeti vihkav aristokraatide ring. Puškini klaperjahist oli Nikolai I teadlik. Sellest võttis aktiivselt osa Hollandi saadik Venemaal parun Heckeren, kelle kasupoeg D' Anthès — revolutsiooni eest Venemaale põgenenud prantsuse emigrant — lipitse jultunult Puškini naisega. Nende esimene kokkupõrge välditi D' Anthèse juure ja Natalja Nikolajevna õe E. N. Gončarova abiellumisega. Sõprade kauakestnud keelitamise tulemusel loobus Puškin duellist. Seejuures ta ütles neile: „Ma kuulun maale ja tahan, et mu nimi oleks puhas kõikjal, kus teda tuntakse.“ Ja kui D' Anthèse lipitsemine uuesti jätkus, otsustas Puškin oma vaenlastest vabaneda ühe löögiga. Ta saatis Heckerenile hävitava kirja, ja pärast seda muutus duell vältimatuks. See toimus 27. jaanuaril 1837. aastal Puškini lütseumiaegse sõbra Danzas'i poeedi sekundandi juuresolekul. Puškin sai surmavalt haavata. Öö ja järgnev päev kulgesid kohutavas vaevlemises. Arstid tunnistasid seisukorra lootusetuks. Puškin teadis, et sureb. Tema juures valvetsid arst Dali rahustavaile sõnadele vastas poet: „Ei, mul pole siin elu, paistab, et nii peab see olema.“ Tal jätkus jõudu teha vajalikke korraldusi. Poeedi surivoodi juures olid ta lähemad sõbrad: Žukovski, Vjazemski, Danzas, A. I. Turgenev. Maja juurde, kus elas Puškin, kogunes rahvahulk. Žukovski riputas korteriuksele lühiteateid poeedi tervislikust seisukorrast.

10. veebruaril 1837. aastal kell 2.45 min. päeval suri Puškin.

Puškini traagiline surm vapustas kogu Venemaad. „Kolme päeva vältel, mil surnu oli kodus, ümbritses kirstu vahetult voolav kirju rahvahulk, mille hulgas oli inimesi igast vanusest ja seisusest. Naised, vanad mehed, lapsed, õpilased, lihtinimesed kasukais ja mõned isegi räbalais, — kõik nad tulid, et kummarduda armsa rahvapoeedi põrmu ees,“ kirjutas sündmuste kaas-aeglane. „Puškini surm näib siin maal võrreldamatu kaotusena, ühiskondliku õnnetusena,“ kandis ette oma valitsusele Preisimaa saadik Venemaal. „Rahvuslik enesetunne on erutatud seda enam, et ellu jäänud poeedi vaenlane on võõramaise päritoluga. . . Arvatakse, et Puškini surmast kuni tema põrmu üleviimiseni kirikusse. käis tema kodust läbi kuni 50 000 inimest kõigist seisustest, paljud korporatsioonid palusid luba kanda surnu põrmu. Oli isegi vaidlusi, kas kõrvaldada surnuvankri eest hobused ja jätta surnu kandmine rahva hooleks; lõpuks paisusid demonstratsioonid, mida põhjustas ini-

mese surm, keda tunti suurima ateistina, niivõrd suureks, et võimuorganid, kartes ühiskondliku korra rikkumisi, käskisid ootamatult muuta piduliku matuse koha ja surnu öösel üle viia kirikusse."

Kartes võimalikku ühiskondlikku protestiavaldust, võttis tsaarivalitsus kasutusele politseilikud abinõud, mis olid juhitud rahva vastu.

Suur ühiskondlik erutus, mille manas Puškini tapmine, polnud tingitud kaasaegse tunnistuse järgi ainuüksi suure poeedi hukust, vaid peamiselt sellest, et „Puškin oli peaaegu ainukeseks rahvavabaduse toeks, ainukeseks esindajaks...“ Dekabristide ülestõusust saadik polnud Peterburi tänavail nii palju rahvast. Venemaa muret ja viha väljendas Lermontov oma luuletusega „Poeedi surm“, mille eest ta kohe pagendati.

Isevalitsuse ja tema kannupoiste poolt tagaajamisega äraavevatud Puškini duell ja surm oli traagiliseks lõpuks sellele pikale võitlusele, mida pidas geniaalne poet reaktsioonilise aadliga.

Puškini põrmu varjati rahva eest. Tsaar kartis demonstratsioone. 15. veebruaril öösel asetati poeedi kirst põrmuga lihtsale surnuvankrile ja viidi salaja Mihhailovskojesse sandarmi ja poeedi vana sõbra Turgenevi saatel. Puškin maeti Svjatogorski kloostri kalmistule.

Nõukogude rahvas austab sügavalt Puškini mälestust. Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon ja nõukogude kord tegid Puškini loomingu miljonite töötajate ühisvaraks, tõid Puškinile „rahvusliku poeedi tõelise rahvaliku kuulsuse, Nõukogude maa rahvaste suure poeedi kuulsuse“ („Pravda“). Vene suure poeedi teosed puhastati neist moonutustest, mida oli teinud tsaaritsensuur, Puškini looming sai teadusliku marksistlik-leninliku valgustuse. Ainult sotsialismimaal leidis geniaalne poet selle vabaduse, millest ta unistas kogu oma elu ajal.

1937. aastal tähistas kogu eesrindlik progressiivne inimkond koos meie kodumaa rahvastega Puškini 100-nda surmapäeva. See oli meie kultuuri triumfiks, tema ülemaailmse suure tähtsuse tunnustuseks. Välismaiste riikide väljapaistvad demokraatlikud tegelased avaldasid oma arvamust Puškinist kui ühest kaasaegse eesrindliku inimkonna väimsest isast. Ameerika kirjanik Theodore Dreiser ütles, et Puškin oli „tänapäeva Venemaa esimeseks prohvetiks, esimeseks, kes mõistis neid moraalse ja sotsiaalse kasvu grandioos- seid potentsiaalseid võimalusi, mis on talletatud suures vene rahvas ja mida arendatakse praegu...“ Kaasaegne demokraatlik lugeja välismaal näeb Puškini teostes vene rahva hinge ja iseloomu ülevuse kajastamist, rahva, kes juhib inimkonna võitlust fašismi ja reaktsiooni vastu kogu maailmas. Puškin oli selle vaba ja harmoonilise inimese ideaali suurimaks ennustajaks, mida teostatakse esmakordselt inimkonna ajaloos meie sotsialistlikus ühiskonnas.

Aleksandr Puškini teostest.

V. G. BELINSKI.

II

... Uuesti tagasi pöördudes meie mõtte juurde kunstilisusest kui Puškini luule ülekaalukast paatosest märgime ära veel tema hämmastava võime teha luulelisiks kõige proosalisemad objektid. Mis näiteks võib olla proosalisem moenarri väljasõidust saanis piibrinahast kraega pikk-kuues? Ent Puškinil on see luuleline pilt:

Juba on pime; ta istub saani.
„Sõida! Sõida!“ kõlab hüd;
jäätolmust hõbetab
ta piibrinahast krae.

... Puškini jaoks ei olnud samuti olemas niinimetatud alamast loodust; seepärast ei sattunud ta raskustesse mistahes võrdluse, mistahes objektiga, võttis talle esimese kättejuhtunu ja kõik oli tema juures luuleline ning seepärast suurepärase ja õilis. Kui hea on näiteks see alamast loodusest võetud võrdlus:

Sajakordselt õnnis on see, kes on kindel usus,
kes külma mõistust rahustades
puhkab südamehelluses
kui joobnud rändur ööbides.

Või kui suurepärase on tal see „alam loodus“:

Ma vajan teisi pilte:
armastan liivast mäeveergu,
kaht pihlakat talumaja ees,
jalgvärvavat, lõhutud aeda,
taevas halle pilvekesi,
rehe all ölekuhje —
ja tiiki tihedate pajude varjus,
noorte parkide avarust.

See ei ole veel kunstnik, kelle luule väriseb ja tunneb jälestust elu proosa ees, keda võivad inspireerida ainult üllad objektid. Tõelisele kunstnikule — kus on elu, seal on ka luule.

Puškini anne ei olnud piiratud mingi ainsa luuleliigi kitsa sfääriga: suurepärase lüürikuna oli ta juba valmis hakkama suurepäraseks dramaturgiks, kui ootamatu surm peatas tema arengu. Eepiline luule oli samuti tema andele omaseks luulelaadiks. Oma elu lõpul kaldus ta üha rohkem draama ja romaani poole ning sellele vastavalt eemaldus lüürilisest luulest. Samuti unustas ta siis sageli värsid proosa kasuks. See on suure luuleande kõige loomulikum arengutee meie ajal. Lüüriline luule, mis hõlmab aistingute ja tunnete maailma, millised erilise jõuga mässavad noores hinges, jääb kitsaks mehistanud inimese mõttele. Siis muutub see tema puhkuseks, tema meelelahutuseks tegevuse vaheaegadel. Meie kaasaegse maailma tõelisus on täielikum, sügavam ja ulatuslikum romaanis ning draamas.

Tema väiketeostest paistavad teistest rohkem silma sügava ja helge mõtte ning ühtlasi rahvustunde läheduselt selle sõna tõelises tähenduses Peeter

Suure mälestusele pühendatud luuletused. Peeter Suure nimi peab olema moraalseks punktiks, milles peavad keskenduma kõigi venelaste kõik tunded, kõik veended, kõik lootused, uhkus, harras austus ja jumaldamine: Peeter Suur ei ole ainult Venemaa endise ja praeguse suuruse looja, vaid jääb ka alatiseks vene rahva teenäitajaks täheks, tänu millele Venemaa saab alati sammuma oma tõelist teed moraalse, inimliku ja poliitilise täiuse kõrgele eesmärgile. Ja Puškin ei ole kusagil nii ülev ega nii rahvuslik poeet kui neis inspiratsioonides, mida ta võlgneb Venemaa looja suurele nimele. Need luuletused on oma üleva teema väärilised. Kahju vaid, et neid on liiga vähe. Poemides esineb Peeter „Poltaavas“ ja „Vaskratsanikus“; neist kõneleme järgmises kirjutises. Väikeluuletusist on Peetrile pühendatud ainult kaks pala, kuid need on Puškini luule pärlid. Peale lihtsuse ja suuruse mõtteis, tundmusis ja väljenduses on midagi venepärast, rahvalikku nende palade toonis ja laadiski. Kes haritud venelasist (kui ta on vaid tõepoolest venelane) ei tunneks suurepäraselt luulepala tagasihoidliku ja näiliselt tähtsusetu nimega „Stantsid“? See pala on vene südamele kahes suhtes hinnaline: selles esineb kui kivisammas Peetri kolossaalne kuju, temaga seoses leiame sealt poeetilise ettekuulutuse päevade õndsusest, mis on nii võrratult ja täielikult täide läinud!¹

Kuulsuse ja hüvangu lootuses
vaatan kartmatult tulevikku.
Peetri kuulsusrikaste päevade algust
tumestasiid mässud ja hukkamised.

Ent tõega ta võitis südamed,
ja taltsutas kombeid teadusega.
Ning tulihingelisest laskurist
ta oli parem Kaugelaskjaga.

Kord akadeemik, kord sangar,
kord meresõitja, kord puusepp,
kõikehaarava hingega
ta oli troonil alatine töötaja.

Ole siis uhke suguluse üle,
ole kõiges Esivanema sarnane:
Väsimatu ja kindel nagu Tema,
Ning leppiva meelega nagu Tema.

Milline suurus ja lihtsus väljenduses! . . .

Keegi vene poetidest ei osanud säärase ületamatu kunstiga heita loovkujutluse värsket vett meie rahvalaulude veidi puistele materjalidele. Lugege läbi „Peigmees“, „Uppunu“, „Sortsid“ ja „Taliõhtu“ — ning teie hämmastute, nähes, missuguse kütkestava luulemaailma oskas poeet oma võlukepiga niisuguseist nappidest elementidest esile manada.

¹ „Stantsid“ 1826. a. on pühendatud Nikolai I-sele ja kujutavad endast tervet tegevusprogrammi. Poeet veendus peagi, et Nikolai ei kavatsenud põrmugi seda programmi järgida. Mis puutub „poeetilisse ettekuulutusse“, mis nii „võrratult ja täielikult täide läks“, siis selles võib näha Belinski tahtmatut loovutust tsensuurile, kuna teisiti üldse olnuks riskantne mainida Puškini „Stantse“.

Puškini luulet eristavate joonte hulka, mis teda endisest koolist teravalt eraldavad, kuulub tema kunstnikusiirus. Puškin ei liialda midagi, ei püüa millegagi efekti saavutada, ei kutsu iialgi esile suurepäraseid, kuid tema poolt läbielamata tundmusi, ja on kõikjal säärane, nagu ta oli tegelikult.

Siinkohal paar sõna Puškini poolt kujutatavast loodusest. Ta vaatles seda üllatavalt õigesti ja elavalt, kuid ei süvenenud selle salakeelde. Seepärast maalib ta seda, kuid ei mõtle sellele. Ja see on uueks tõendiks, et tema luule paatos oli puhtkunstiline, kunstnikuline, ja samuti tõendiks sellele, et tema luule peab tugevasti mõjuma tunde kasvatamisele ning kujundamisele inimeses.

Näiteks Puškini loodusevaatlusest võib-olla luulepala „Pilv“ (proosatõlkes):

Raugenud tormi viimane pilv!
Üksinda kandud sa läbi selge taevasina,
üksinda heidad sa nukra varju,
üksinda kurvastad sa juubeldavat päeva.

Asja ümbritsesid sa kogu taevast,
ja välk su ümber ähvardavalt sähvis;
ja sinust kuuldus salapärasest mürinast
ja jootsid ablast maad vihmaga.

Küllalt, varja end! Aeg on möödas,
maa on värskenenud ja torm mööda sööstnud,
ja tuul, silitades puulehekesi,
ajab su rahunenud taevalaotusest minema.

Lõpetame ülevaate Puškini lüürilistest väikepaladest Gogoli arvamusega nende kohta. Arvamusega, milles on muidugi öeldud rohkem ja paremini sellest, kui palju ja kuidas meie ütlesime kogu oma kirjutises:

„Oma väiketeostes — selles võrratus valimikus — on Puškin ebatavaliselt mitmekülgne ja on veelgi avaram, silmapaistvam kui poeemides. Mõned neist väiketeostest on nii eredalt pimestavad, et neid suudab mõista igaüks; seejuures aga suurem osa neist, ja seejuures parimaist, näib arvukale rahvahulgale tavalisena. Et olla suuteline neid mõistma, peab olema liiga tundeliku haistmisega, on tarvis maitset, mis oleks kõrgem sellest, mis suudab mõista vaid liiga teravaid ja suuri jooni.

See tema väikeluuletuste kogumik on rida kõige pimestavamaid pilte. See on too selge maailm, millest nii palju õhkub jooni, mida tundsid ainult vanad rahvad, milles loodus avaldub sama elavalt kui mingi hõbejõe voogudes, kus kiirelt ja eredalt vilksatavad pimestavad õlad või valged käed või alabastrist kael, millele on puistatud tumedate juuksekaarade öö, või läbi paistvad viinamarjakobarad, või mürdid ja puudest vari, mis on loodud eluks. Siin on kõike: naudingut, lihtsust ja hetkelist mõtteülevust, mis järsku haarab püha jäisusega lugeja inspiratsiooni. Siin ei ole seda ilukõnesuse joastikku, mis haarab kaasa vaid paljusõnaliselt, kus iga lause on vaid seepärast jõuline, et ta ühineb teistega ja on kõrvulukustav kogu massi lange-misel, ent kui see eraldada, muutub see nõrgaks ja jõuetuks. Siin ei ole ilukõnesust, siin on vaid luule; ei mingit välist hiilgust, kõik on

lihtne, kõik on tulvil seesmist hülgust, mis ei avaldu kohe, kõik on lakoonilisus, nagu seda alati on puhas luule. Sõnu on vähe, kuid nad on nii täpsed, et tähistavad kõike. Igas sõnas on tohutult avarust; iga sõna on mõõtmatu nagu poeetki. Siit tulenebki see, et neid väiketeoseid loed mitu korda, kuna aga see eelis puudub teosel, milles liigselt läbi paistab ainuüksi peaidee . . .”

. . . „Poltaava“ on rikas uue elemendi poolest — rahvalikkuse poolest väljenduses; peaaegu iga koht temas eraldi võetuna ületab kõik, mis Puškin varemalt on kirjutanud, luulelise väljenduse jõult, täiuselt ja lopsakuselt, ühtlasi aga ei ole selles poeemis ühtsust, ta ei ole tervik. Tema sisu on niivõrd tohutu, et ainuüksi poeedi julgus puudutada säärast sisu on juba teene, seda enam, et paljud üksikasjad näitavad, et poeet oli oma aine vääriline.

Üksikud kunstipäraselt ilusad kohad „Poltaavas“ on hämmastavad. Kui „Mustlased“ ületasid kaugelt kõik Puškini eelmised teosed nii ideelt kui ka esituselt, siis „Poltaava“, jäädes „Mustlastest“ maha plaani ühtsusele, ületab neid kaugelt väljenduse täiuslikkusele. Kõigist Puškini poemidest saavutas tema värs „Poltaavas“ esmakordselt oma täiusliku arengu, sai täiel määral puškinlikuks.

„Poltaava“ üksikuid kunstipäraselt ilusaid kohti nautides ei tea, mille juures peatuda — nii palju on neid. Peaaegu iga juhuslikult võetud koht selles poeemis on kõrge kunstilise meisterlikkuse eeskuju.

Katkend värsist „Kes on tähtede ja kuu juures“ kuni värsini „Tsaar Peet-rile Kočubeilt“ on kõrgemal igasugusest kiitusest: see on nii rahvalaul kui ka kunstilooming. Vanglas oma hukkamist ootav Kočubei, tema kõnelus Orlikuga (välja arvatud see, mida ütleb Orlik ise) — see kõik on maalitud niivõrd hoogsas, võimsas ja ühtlasi rahuliku ning kindla pintsliga, et lugeja ei tea, mida imestada, kas kohutava pildi süngust või selle esteetilist ilu. Kas saab lugeda neid värsse ülevuse tundeta, mis on sama tulvil kurbust kui ka naudingut:

Ukraina sume öö on tumm.
Ei hinga tuuled. Tähti vilgub.
Klaaspuhas kumer taevakumm
kui tukkuv silmatera pilgub.
Örn-hõbedane paplipuu
vaid kohab tasa. Vaikses rahus
kesk taeva laotust kumab kuu.
Ta paistel helendavas kahus
on Valge Kirik¹, sõidutee,
suur aed ja hetmani palee.
Ei ühtki häält. Vaid okste sahin.

Ent mis on kõik need poeedi küllusliku käega külvatud kaunidused kolmanda laulu kauniduste kõrval! Ja siin ei tule ka imestada: selle kolmanda laulu paatos on suunatud tohutult suurele ainele . . . Siin näeme Peetrit ja Poltaava lahingut . . . Meisterliku pintsliga on poeet kujutanud roimarlikke, süngeid mõtteid, mis mässavad Mazepa hinges; tema simuleeritud haigust

¹ Peaks olema: Belaja Tserkov. Toim.

ja ootamatut üleminekut surivoodist valitsejavõimule; Peetri viha, tema jõulisi ja kiireid abinõusid Ukraina säilitamiseks . . . Kui suurepärase on see poeedi luuleline pöördumine Karl XII poole:

Ja sina, sõjalise kuulsuse armastaja,
kes vahetasid krooni kiivri vastu,
su päev on ligi: Poltaava valli
sa viimaks silmasid kauguses.

Poltaava lahingu pilt on maalitud hooga ja julge pintsliga; see on tulvil elu ja liikumist; maalikunstnik võiks selle järgi maalida nagu looduse järgi. Ent Peetri ilmumine selles pildis, mis on kujutatud tulivärvides, rabab lugejat, kõneldes Puškini enda sõnadega, inspiratsiooni kiire külmavärinaga, mis ajab juuksed püsti — avaldab temale säärast muljet, nagu näeks ta oma silmade ees mingi saladuse avaldust, nagu mööduks temast mingi jumal sureliku pilkudele talumatuis aukiirtes, ümbritsetuna kõuemürinast ja välgu-sähvatusist.

Siis astus kaaslastega telgist
ning „jumal appi!“ hüüdis tsaar.
Mis ebamaisest vastuhelgist
küll sätendab ta silmapaar!
Mis võimsas vaimustuseküllas
näib voogavat see vägev põu!
Ta liigub ruttu. Ta on üllas
ning hirmus nagu välk ja kõu.
Tal tuuaks' hobune, ja paistab,
et ustav loom, kes ohtu haistab,
lööb värisema leegi ees.
Ent juba lendab ta kui maru
nii uhkelt, nagu saades aru,
kes on see vägev ratsamees.

Poltaava lahing ei olnud lihtsalt lahing, mis on tähelepanuväärne sõjaliste jõudude hiiglaslikkusest, võitlejate visadusest ja valatud vere hulgalt; ei, see oli taplus kogu rahva olemuse eest, kogu riigi tuleviku eest, see oli katsuseks nii suurtele kavatsustele, et nad vist Peetrile endalegi ebaõnnestumiste ja pettumuse kibedail minuteil näisid teostamatuina nagu ka peaaegu kõigile tema alamaile. Ja seepärast peab iga viimase kui sõduri ilmes avalduma alateadlik mõte, et on toimumas midagi ülisuurt ja et ta ise on ka üks täidesaatvaid vahendeid.

Ent sellega ei lõpe veel suurejooneline pilt; see on ainult selle peaosa; taamal näitab poeet teist osa, väiksemat, kuid ilma milleta tema pilt ei oleks täiuslik:

Sääl sinetavas rivis liikus
ka rootsi sõdalaste vool
ning ustavates kätes kiikus
truul teenerkonnal kandetool,
kus istus Kaarel. Ilme loidund,
näost koltund, haavatud ja roidund,
ta vaikselt mõtisklevat näis.
Samm-sammult valitsejat saates,
parv ülemaid ta kannul käis.

Kuid kangelase silmavaates
ei kajastunud võimas hetk.
See ihaldatud sõjaretk
ta meele oli araks muutnud
ja rasket rahutust ei suutnud
pilkk enam varjata... Kuid siis
ta viipav pihk ja roidund ranne
kui pääletungi-märguanne
väed äkki rünnakule viis.

Lahingupilt lõpeb veel pildiga, mille kallal vaevanägemise võiks endale samuti auasjaks teha suur maalikunstnik:

Tsaar pidutseb. Ta nägu särab.
Ta silmis on triumfi helk.
Kõik aina hõiskab. Meeskond kärab.
Kui pimestav on võitja telk!
Mis ülev uhkus täidab hingi!
Tsaar oma ülemate ringi
ka kuulsad rootsi vangid toob,
nad lahkelt pidulauda liidab,
neid nagu õpetajaid kiidab
ja nende tervituseks joob.

Nüüd käsitleme Puškini kolme kunstiliselt paremat poemi — „Vaskratsanikku“, „Galub'it“ ja „Egiptuse öid“.

„Vaskratsanik“ näib paljudele mingi kummalise teosena, sest nähtavasti ei ole selle teema väljendatud täielikult.

Tema tõeliseks sangariks on Peterburi. Seepärast algabki ta Peetri suurejoonelise pildiga, kes kavatseb asutada uut pealinna, ja praeguse Peterburi hiilgava kujutusega.

Pilk tühjal lainetaval veel,
täis võimsaid kavatsusi meel,
ta seisis kaldal. Voolus vabas
jõe legendikul oli teel
vaid vilets lootsik. Vaade tabas
tal kaugust — siin ja sääl kui mütt
muldmustalt madal suitsuhütt
soos tõusis, kus sai ulualust
kehv soome kalamees ja kütt.
Ning kandes rasket udu salust,
tuul mühises.

Ta mõtles: „Nõrk
ning üsna jäet mu meelevalda
nüüd oled, Rootsi, naaber kõrk,
sest muudan linnaks selle kalda.
Siit, padrik elutu ja kurt,
Euroopasse saab aken murt,
ning kõigist riigest lipuridu
pea piki uudseid mereteid
siis ilmub tervitama meid
ja pühitseme uljast pidu.“

Me ei avalda täiel määral uuesti seda kirjeldust, mis on tulvil nii ülevat ja võimsat poeesiat; kuid selleks, et järgida poemi ideed selle arengus, meenutame lugejale lõppu:

Jää seisma, Peetri linn, ning saa
kui Venemaagi vankumatuks!
Veed kindlalt eraldugu maa,
et unustuse hõlma mattuks
kord vana vaen, ning ohtu endist,
mis luurand võidet elemendist,
ei ärataks taas soome vood.

Need olid masendavad lood:
see juhtus nagu alles eile...
Veel pole matnud aja rutt
neid päevi, millest räägin teile.
Kuid, sõbrad, see on nukker jutt.

Selle jutustuse sisuks on Peterburit aastal 1824 tabanud kohutava üleujutuse kirjeldus. See kurb sündmus on otseses seoses Peeter Suure poolt Peterburi ehitamisega, mis mitte ainult sel põhjusel Venemaale nii kalliks maksmata läks. Üleujutuslooga kui ajaloolise sündmusega ühendas poet meisterlikult isikliku armastusloo, mis sai selle sündmuse ohvriks. Jutustuse sangariks on Jevgeni, see on nimi, mis on niivõrd sõbraks saanud meie poeedi sulega, kes kurbusega kirjeldab tema tähtsusetust, mis ei vasta tema arusaamadele sugukonnaloost.

Pildi üleujutusest on Puškin maalinud värvidega, mida elu hinnaga oluiks valmis ostma möödunud sajandi poeet, kelle kinnisideeks oleks olnud kirjutada eepiline poeem „Uputus“... Siin ei tea, mida rohkem imetleda, kas kirjelduse hiiglaslikku suurejoonelisust või selle peaaegu proosalikku lihtsust, mis koos võetuna jõuab ülima luuleni.

Kui üleujutus rauges, leidis Jevgeni kohal, kus asetses Paraša maja, ainult paju — ja ei midagi muud. Onnetu kaotas mõistuse.

Sääl olid sambad, sissekäik;
sääl valvas, taustaks uksekaar,
kui elus, kõrge trepi najal,
käpp tõstet löögiks, lõvipaar;
ning samas, sirgena ja valjult,
ööhämaruses enda ees
kätt sirutades, kerkis kaljult
pronksratsul pronksist hiigelmees.

Heites pilgu hiiglasle, kes uhkelt ja vääramatult kerkib üldise hukkimise ja hävingu keskel ning nagu sümboolselt kehastab endas oma loomingu hävimatust, jõuame äratundmisele, ehkki mitte ilma südamevärinat, et see pronkshiiglane ei võinud säästa üksikisikute saatust, säästes rahva ja riigi saatust; et tema eest on ajalooline tarvidus ja et tema pilk meie peale on juba tema õigustus... Jah, see poeem on ülemlaul Peeter Suurele, kõige julgem, kõige suurejoonelisem, mis võis pähe tulla poeedile, kes on täiesti vääriline olema Venemaa suure ümberkujundaja laulikuks... Makedoonia

Aleksander kadestas Achillest, kelle laulikuks oli Homeros; meie, venelaste silmis ei tarvitse Peeter ses suhtes kedagi kadestada . . . Puškin ei ole kirjutanud ainsatki eepilist poemi, ainsatki „Petriaadi“, kuid tema „Stantsid“ („Kuulsuse ja headuse lootuses“), paljud kohad „Poltaavas“, „Peeter Suure pidu“ ja lõpuks veel „Vaskratsanik“ on kõige imetlusväärsemaks, kõige suurejoonelisemaks „Petriaadiks“, mida üldse on suuteline looma suure rahvusliku poeedi geenius.

„Egiptuse ööd“ on ühel ajal nii proosas kirjutatud novell kui ka värssides kirjutatud poem.¹ Novell on suurepärane. Tšarski, vene poeedi ja suurilma inimese karakter, kes teab kunsti ja ande hinda ning seejuures häbeneb oma tööala; improviseerija, kirgliku, hingestatud kunstijungri, alandatud itaallase, saagiahne kerjuse karakter; meie suurilma iseloom, tema kummaline suhtumine kunsti — see kõik on kujutatud hämmastava tõepärasusega vähimaistki üksikasjadest — inetu neiuni, kes ema käsul kirjutas improviseerijale teema . . . „Vaskratsanikus“ näitas poet meile Venemaa ümberkujundaja üllast kuju ja tänapäeva Peterburit; „Galubis“ viis ta meid Kaukaasia metslaste keskkonda, näidates, et sealgi on inimväarikust, mis on mõistetud traagiliselt kannatama; „Egiptuse öödes“ kannab ta meid oma luule nõjakepiga üle Vana-Rooma maailma miljöösse, mis on raugastunud, kaotanud igasuguse usu, kõik lootused, mis on elu vastu külm ja ikkagi veel januneb naudingute järele, mille eest meeledi maksab eluga, nagu oleks elu odavam kui raha.

Kõigis neis kolmes poemis näeme Puškinit, tunneme neis ära ainuüksi temale omase koloriidi ja stiili; ent üheski neist ei korda ta ennast — vastupidi, igaühes manab ta meie hämmastunud vaatele täiesti uue maailma: „Vaskratsanik“ — see on läbini tänapäeva Venemaa, „Galub“ — läbini Kaukaasia, „Egiptuse ööd“ — see on Pompeji ja Herculaneumi sarnaselt taas elustunud vana maailm oma elu loojangul . . . Improviseerija värssidest me ei kõnelegi: see on kunsti ime.

Kolm viimast meie poolt mainitud poemi on kunstiliselt võrreldamatult üle kõigist eelmistest Puškini poemidest. Neis ilmneb täiesti väljaarenevad ja väljakujunenud kunstistiil, mis peab olema igal suurel poedil. Midagi sügavalt kurba, kuid ühtlasi ka ülevalt rahulikku on neis teostes avalduvas luulekoloriidis.

Teeme lõppkokkuvõtte. Puškin oli eelkõige poet, kunstnik, ega võinud oma loomult olla midagi muud. Ta andis meile luule kui kunsti. Ja see pärast jääb ta igavesti suureks, eeskujulikuks luulemeistriks, kunstiõpetajaks. Tema luule eriomaduste hulka kuulub tema võime arendada inimestes ilutunnet ja h u m a n s u s e tunnet, mõistes selle sõna all lõpmatust austust inimese väarikuse vastu inimesena. Oma sugukondlikest eelarvamustist hoolimata oli Puškin loomult armastav, sümpaatne olend, valmis hea südamega ulatama kätt igale, kes näis talle „inimesena“. Hoolimata tema ägedusest, mis tugeva ja võimsa iseloomu juures võis minna äärmus-

¹ „Egiptuse ööd“ on lõpetamata novell. Kirjutatud sügisel 1835. („Egiptuse ööd“ ilmusid esmakordselt „Sovremennikus“ 1837. a. kd. VIII, nr. 4.).

teni, oli temas palju lapselikult leebet, pehmeloomulist ja õrna. Ja see kõik kajastus tema kauneis teostes. Tuleb aeg, mil ta saab Venemaal k l a s s i k a l i s e k s p o e e d i k s, kelle teoste põhjal kujundatakse ja arendatakse mitte ainult esteetiliselt, vaid ka moraalselt tunnet.

Õpilaste teadmistele esitatavad nõudmised.

Prof. R. LEMBERG.

Mil viisil saab mitteteadmistest teadmine? Mil viisil täiustuvad ja täpsustuvad ebatäielikud ja ebatäpsed teadmised? Milles seisnevad õpilase „täielikkude“, „täpsete“ teadmiste iseloomulikud erinevused? Need küsimused kerkivad õpetaja ette iga päev ja igas õppetunnis. Vältimatult mõtleb õpetaja neile küsimustele, kontrollides õpilaste edukust ja hinnates õppetöö tulemusi.

Kõrvalekaldumata ja visalt võitleb iga õpetaja õpilaste teadmiste kõrge kvaliteedi eest. Ta võrdleb üksikute õpilaste teadmiste kvaliteeti ja tõstab esile parimate õpilaste teadmisi.

Kuid võideldes õpilaste teadmiste kõrge kvaliteedi eest ei ole õpetaja alati küllalt teadlik, millised teadmiste iseärasused on kõige olulisemad ja iseloomulikumad.

Marksistlik pedagoogika annab sellele küsimusele ammendava vastuse. Kuid selles esiletoodud üldisi printsiipe ei ole veel küllaldaselt konkretiseeritud meetodilises kirjanduses ja kooli laialdases praktikas.

Meie ees on kahe eksamiepisoodi sõna-sõnaline üleskirjutus.

Oleme vastuvõtmiseksamil pedagoogilise instituudi kirjanduse fakulteedi. Komisjon arutab eksamineeritava vastust XIX sajandi vene kirjanduse kursusest. Noormees jutustas Nekrassovist. Toimub järgmine mõttevahetus:

Esimene komisjoni liige: Palju teadmisi. Materjal hästi organiseeritud. Õiged formuleeringud. Õigekeelne esitus. Panen ette hinnata „väga heaga“.

Teine komisjoni liige: Ei saa, ei saa! Mitte ühtki iseseisvat mõtet. Kas selline on eesrindliku õpilase tüüp? Esitab õpiku teksti — ja see on kõik.

Kolmas komisjoni liige: Missuguseid uusi arvamusi ootate teie Nekrassovi kohta? Kõik on arusaadav, on omandatud. On tunda armastust poeedi vastu. Ja see on peaasi. Teab luuletusi peast. Esitab neid ilma võltspaatoseta, siiralt, soojalt.

Neljas komisjoni liige: Ja, luuletused esitas meeldivalt. Kuid ta ei mõistnud anda ajalooliste olude analüüsi. Ajaloolis-klassiline põhjendus puudus ta esituses.

Eksamineeritava teadmisi hinnati „heaga“.

Geograafia eksam. Küsimus — Amuuri-Primorje alast.

Ära kuulunud eksamineeritava vastuse komisjoni liikmed vahetasid arvamusi.

Esimene komisjoni liige: Kõik on õige. Uksikasjaline ja järjekindel vastus. Andis hea ja ilmeka maastikkude kirjelduse. Mitte halb kaardi vaba visand. Panen ette „väga hea“.

Teine komisjoni liige: Ma ei nõustu. Eksamineeritav esitas ainult faktilist materjali. Ei tulnud toime lihtsate sõltuvuste määramisega, tuli ette öelda, ergutada. Vaevalt neli.

Kolmas komisjoni liige: Üldine arengutase pole kõrge. Geograafilisi raama-

tuid lugenud pole. Ei tunne Arsenjevi teost „Ussuri krai laantes“. Puuduvad geograafilised huvid. Mis geograaf niisugune on? Talle ei meenunud ükski aja-
lehe artikkel kraist. Hindan kolmega, mitte enam.

Neljas komisjoni liige: Geograafilised huvid arenevad fakulteedis. See tuleb
aja jooksul. Aga puuduvad poliitilised huvid. See on tõsisem. Minu küsimus
Jaapani pretensioonide kohta jäigi ilma vastuseta. Minu arvamine: kolme ja
nelja vahel.

Lõplik hinne — „hea“.

Kes siis komisjoni liikmeist otsustas õigemini? Missugused omadused
iseloomustavad parimaid teadmisi?

*

Õpetamise praktikas on välja kujunenud rida näitajaid, mida õpetajas-
kond laialdaselt kasutab. Nendest on mõned enam-vähem levinud, teised
on levinud aga väga piiratud ulatuses, kuna need on tarvitusele võetud
ainult õpetajaskonna eesrindlikuma osa poolt. Hakkavad kujunema ka
kriteeriumid, mida kasutatakse seni vaid eksperimendi korras.

Edukuse arvestamisel kasutavad tavaliselt üksikud õpetajate rühmad eri-
nevaid, kuid samal ajal täiesti kindlaid ja püsivaid näitajate komplekse.

Süsteemaatiliste vaatluste tulemusena oleme kindlaks teinud mõned nõud-
miste kompleksid, mis iseloomustavad õpetajaskonna suhtumist teadmiste
kvaliteeti.

Lubame enesele tingimuslikult nimetada õpetajate mitmesuguste grup-
pide poolt kasutatavaid kindlaid nõudmiste komplekse nõudmiste „tüüpi-
deks“. Samuti tingimuslikult märgime need tüübid järgarvudega: „esimene,
teine, kolmas, neljas“. Püüame igäüht neist nõudmiste tüüpidest tähele-
panelikult vaadelda.

Peatume esimesel tüübil, mis on iseloomulik õpetamisele masskoolis.
Tavaline õpetaja väljendab harilikult väga selgelt oma suhtumist õpilaste
teadmistesse. „Ma nõuan õigeid, teadlikke ja püsivaid teadmisi; ma nõuan
selgeid, täpseid ja kiireid harjumisvõtteid ja materjali õigekeelset esitust,“
ütlev õpetaja S. I.

Õigsus, teadlikkus, püsivus ja õigekeelsus — need on kvaliteetsete tead-
miste üldlevinud kriteeriumid. Õpetajaskonna laialdastes ringides peetakse
neid kohustuslikeks ja vägagi kindlaks. Pealiskaudsele vaatlejale tundub
see tõesti loomulikuna. Kuid tähelepanelik analüüs näitab, et nende näiliselt
üldise tähendusega näitajate taga peituvad suured lahkarmused.

Püüame vaadelda, missuguse tõlgitsuse saavad tööpraktikas need näival-
t „üldtähenduslikud“ kriteeriumid. Toome kõigepealt näite „õigsuse“ kritee-
riumi kohta, ja seejärel „teadlikkuse“ kriteeriumi kohta.

Kirjanduse tund VIII klassis. Õpilane jutustab tahvli juures
A. S. Gribojedovi elulugu. Ta valgustab järjekindlalt kirjaniku elu põhilisi etappe.
Ta kõne on kuiv ja monotoonne: „Alates 1819. aastast elab ja teenib A. S. Gribo-
jedov Pärsias...“

„Aga mis aastani?“ katkestab õpetaja.

„Pärsias oli ta esimest korda kolm aastat, ja siis jälle Moskvas.“

„See pole õige, see on viga,“ ütles õpetaja. „Aga millal ja kus kirjutas ta
„Häda mõistuse pärast?““

„1823. aasta suvel oma sõbra juures mõisas.“

„See ei ole õige, jällegi ebatäpne.“

Teiste õpilaste abiga, kes „kohalt“ parandavad vigu, viiakse jutustus õnnelikult lõpule.

„Sa tead üht-teist,“ ütleb õpetaja, „kuid esitad vigadega. Kas need on õiged teadmised?“

Õpilane saab „kolme“. Vastused, mida see õpetaja kvalifitseeriks kui õigeid, oleksid nähtavasti pidanud olema veatud. Vastuse õigsust samastab see õpetaja vastuse veatusega. Veatus on õigsuse peatunnus.

Kuid teise õpetaja N. arusaamise järgi võivad teadmised olla veatud, kuid siiski mitte õiged. See õpetaja ei ole nii tundeline pisivigade suhtes. Ta leiab, et õigsuse olemus ei seisne ainult veatuses: „õiged teadmised peavad haarama aine täielikult“.

Toome episoodi selle õpetaja tunnist.

Õpetaja: „Mis on magnet?“

Õpilane: „Magnetiks nimetatakse kehi, mis tõmbavad ligi raud- ja terasese-meid.“

Õpetaja: „Pole päris õige. Mõttele järele.“

Õpilane: „Kuid mis ei ole õige? Kas pole nii?“ Õpetaja pöördub teise õpilase poole, kes täiendab: „Magnetism avaldub veel kehade magnetiseerimisel, kehade mõõtmete muutumise magnetiseerimisel, mõjus valgusnähtustele.“

Õpetaja: „Nii on õige.“

Esimene õpilane: „Ka mina ütlesin õigesti. Kas oli viga? Ütlesin lühemalt.“

Õpetaja: „Asi ei seisne mitte ainult vigades. Õige vastus haarab küsimuse sisu tervelt, täielikult.“

Ja nüüd veel näide, kus õpetaja ei piirdu veatuse ja täielikkuse nõudega õigeks vastuseks. Ta on nõudlik sisu täpsuse suhtes. Ebatäpsus — see on ebaõigsus.

Õpetaja: „Kuidas tekib turvas?“

Õpilane vastab ja jutustuse käigus ütleb: „Iga aastaga pakseneb sambla kiht.“

Õpetaja: „Mitte nii. Ei ole õige. Ütle teisiti, täpsemalt.“

Õpilane: „Sammalt tekib ikka rohkem.“

Õpetaja: „Ka see pole õige. Peab ütleva „samblakate“.“

Tunnis viibiv üliõpilane-praktikant küsib õpetajat: „Kas see on viga? Miks ei või ütelda rohkem sammalt, sambla kiht? See on üks ja sama.“

Õpetaja vastab autoriteetselt: „Ei, see ei ole õige vastus, kuna terminoloogia on ebatäpne.“

Teistel juhtudel õigsuse mõistesse haaratakse ka „järjekindluse“ mõiste. Õige vastus peab olema järjekindel. Õpilane, kes sisukalt ja veatult esitas materjali, kuid vahetas peatükkide järjekorra, saab nelja, kuna ta rikkus asja juurde kuuluvat järjekindlust ja vastas „mitte päris õigesti“.

Kui summeerida kõik need nõuded, siis ilmneb, et õige vastuse all mõistetakse tavaliselt veatut, täielikku, täpset ja järjekindlat vastust. Kuid koolipraktika näitab, et on palju õpetajaid, kes lähenevad vastuse õigsuse mõistele hoopis teistest seisukohtadest.

Rohkem kui õppeaine laitmatust esitusest huvitub õpetaja S. selle mõistmise sügavusest, — nagu ta ise väljendab.

Aasta lõpul ajalootunnis sm. S. korraldas läbivõetu kordamist. Õpilane jutustas ristsõdadest. Ta esitas veatult, täielikult, täpselt ja järjekindlalt tähtsamad sündmused. Õpetaja küsis temalt: „Mis põhjustas erinevaist ühiskondlikest kihtidest inimmasside liikumist itta?“

Õpilane: „Neil olid ühised eesmärgid...“

Õpetaja katkestab: „Ühised eesmärgid? See pole õige.“

Õpilane: „Igaüks läks oma kasu pärast. Kuid nad ühinesid, et koos seda saavutada...“

Õpetaja: „Ei ole õige. Ei ole õige. Mingisugusest leppest, mingisugusest ühinemisest ei või olla juttugi. Iga ühiskondlik klass järgis selles sõjas oma erilisi huve.“

Õpilane: „Ma nii ütlesingi...“

Õpetaja: „Ei, sa ei räägi õigesti. Mitte nii.“

Hiljem seletas õpetaja neile oma rahulolematuse ja isegi ärrituse, mille oli esile kutsunud õpilase vastus. Õpilase sõnastus oli võib-olla enam-vähem sobiv, kuid selle justkui veatu, täieliku sõnastuse varjul peitus vääär arusaamine. Õpilane polnud tunginud sündmuste mõttesse, põhjusisse, tähendusse. Klassidevahelisi suhteid polnud ta mõistnud. See oli selge. Enam-vähem õige sõnastuse taha oli peidetud tema teadmatus.

Esineb ka järgmist õpilaste vastuse õigsuse kriteeriumi tõlgitsust.

Õpilased kirjutasid kirjandi teemale „Miks armastan oma kooli“. Üks poistest mainis oma kirjandis Talboth Reade'i raamatut „Bilbau külavanem“ ja andis positiivse hinnangu inglise kodanlikus koolis valitsevale korrale. Analüüsides seda kirjandit ütles õpetaja kurvastusega selle autorile: „Sinu töö sisu on ebaõige. See mis sa kirjutad, näitab ebaõiget suhtumist materjalisse. Sa esitasid Bilbau kooli moonutatult. Tuleb välja nii, et ta võiks meile meeldida. See on vääär. Oled kirjutanud ladusalt, kuid ebaõigelt, ei kõlba sugugi.“ (Talboth Reade'i raamatut analüüsiti hiljem tunnis tähelepanelikult.)

Toodud näiteist näeme, kui erinevalt tõlgitsetakse mõistet „õigsus“ kooli õppetöös.

Ühel juhul mõistetakse selle all laitmatut, veatut, täielikku, täpset ja järjekindlat materjali esitamist, teisel juhul — sisu sügavat mõistmist ja kolmandal juhul — printsiipiaalsel seisukohal püsimist.

Samapalju tähendusi on ka teadmiste omandamise „teadlikkuse“ või „lahtimõtestamise“ nõudel. „Teadlikkuse“ mõiste omab eriti laia tõlgitsuste diapasooni. Õpilaste teadmiste kvaliteedi hindamise kriteeriumina haarab see mõiste endasse kõige erinevama tähenduse ja sisuga nõudeid, alates lihtsast, primitiivseist kuni väga keerukate ja vastutusrikasteni.

Pöördume koolipraktika juurde.

Me nägime juhtumeid, kus õpetaja pidas õpilase teadmiste „teadlikkuse“ avalduseks oskust ära tunda tuttavat fakti, eraldada seda paljude faktide hulgast, kuigi äratuntava fakti iseloomulikud jooned ei olnud õpilasele küllalt selged.

Grammatika tundides õpilased moodustavad lauseid ja eraldavad neis nimisõnad. Üks õpilane äsjalootud jutustuse mõju all toob niisuguse näite: „Valguskiir tungis läbi praakil olevate puust aknaluukide. Pimedus hakkas hajuma ja mu hirm kadus vähehaaval.“ Analüüsiti esimene lause. Teise lause kallal näeb vaeva üks mahajäänud õpilane.

Õpetaja: „Kus on siin nimisõna?“

Õpilane: „Pimedus.“ Ja siis äkki: „Ei, seda ei näe ju...“

Õpetaja: „Aga kas nimisõna peab nägema?“

Õpilane juba kindlamalt: „Pimedus, see on nimisõna.“

Õpetaja: „Aga kas järgmises lauses on nimisõna?“

Õpilane: „Ei.“

Õpetaja: „Aga „hirm“, missugune sõnaliik see on?“

Õpilane: „Nimisõna.“

Õpetaja: „Kuidas sa aru said?“

Õpilane: „Kui inimene kardab, seda on kohe näha... Hirm on nimisõna...“

Lapsed naeravad. Tunnis viibivad üliõpilased on häiritud: „Hoopis ebateadlik poiss.“ „Miks ebateadlik? Ta oskab vahet teha,“ ütleb õpetaja, „tunneb nimisõna õigesti ära. Siin oli raske näide, aga tema vastas. Teadlikkus on olemas.“

Teisel juhul mõistetakse teadlikkuse all oskust orienteeruda ümbritsevas olukorras, kuigi mõistmata vaadeldavate nähtuste olemust ja nende vastastikust sõltuvust.

Geograafia tunnis (IV klass) lapsed näitavad õpetajale väikesi kaarte, millele on märgitud marsruut pühapäevasesest rännakust mägedesse. Kaardid on joonestatud kindlas maastaabis, neil on märgitud ilmakaared. Kolja B. kaart on valmistatud lohakalt. Joonte kaos, tindiplekid, mitte mingisuguseid koordinaate. Kuid õpetaja paneb Koljale kolme. Me oleme hämmastuses. Mis eest? Töös ei ole mõtet ega korda.

„Ta joonistab halvasti, ei oska graafiliselt väljendada oma kujutlusi,“ seletab õpetaja, „ta jutustab ka halvasti, nagu ei teakski, kus mis on. Aga ekskursioonil, jalutuskäigul on ta kõigist ees ja orienteerub suurepäraselt maastikus. Ehkki ta jutustab halvasti, on ta meil teadlik geograaf.“ Antud juhul näeb õpetaja teadlikkust heas, silmapaistvas visuaalses mälus ja arenenud tähelepanelikkuses.

Tavaliselt ühendatakse „teadlikkusega“ tunduvalt rangemaid nõudmisi. Õpetaja D. ütleb: „Ma mõistan teadlikkuse all elunähtuste selget tundmist, elavaid kujutlusi faktidest ja sündmusist.“

Õpilane jutustab Poltava lahingust. Ta kirjeldab sündmusi elavalt ja väljendusrikkalt, ilustab oma esitust luuletsitaadiga Puškinilt.

„Näita kaardil Vorskla jõe. Joonista tahvlile sõjavägede asetus,“ paneb õpetaja ette õpilasele.

Suure vaeva ja etteütlemise varal tuleb õpilane selle ülesandega toime.

„Kui palju sõjaväge oli Peetril ja Karl XII Poltava lahingus? Kui palju kahureid oli vene armeel?“ Õpilasel on vastamisega raskusi.

„Millal algas Põhjasõda?“ Õpilane annab õige vastuse: „XVII sajandi viimasel aastal.“

„Missuguseid sõdu peeti veel rootslastega XVII sajandil?“ Õpilane vastab ebatäpselt ja segaselt.

Õpetaja saadab õpilase kohale järgmiste sõnadega. „On väga kiiduväärt, et sa jutustad vabalt, kuid ajaloolised faktid selguvad alles kronoloogiliste ja sünkrooniliste vastandamiste abil, geograafiliste tingimuste ja kvantitatiivsete suhete arvestamisel. See pole mingi kirjanduslik kirjeldus. Ajaloolised faktid nõuavad ranget käsitlust. Sinu vastamine polnud küllalt teadlik ja mõtestatud...“

Õpilane saab „kolme“. Antud juhul seostati „teadlikkus“ mõtestatud suhtumisega faktilisse materjali.

Geograafia õpetaja M. võtab „teadlikkuse“ kriteeriumi aluseks üldistava materjali mõtestamise, nähtuste vahelise seoseist arusaamise, seaduspärasuste mõistmise: „Koguda rida elavaid kujutlusi aineist ei tähenda veel selle mõistmist ja mõtestamist. Teaduslikult läheneda ainele — tähendab määrata kindlaks põhjuslik-järelduslikud seosed ja neid arutelu abil näidata. See ongi „teadlikkus“. Sm. M. paneb õpilasele „viie“ ainult sel puhul, kui ta oskab mitte ainult maastikku kirjeldada ja orienteeruda kaardil, vaid ka kindlaks määrata geograafilisi sõltuvusi. Poissi, kes vastab küsimusele Sahara kliimast, kiidab õpetaja: „Väga hea, mõtestatud ja teadlik vastus. Sinu arutelu oli hästi üles ehitatud, sa kasutasid ära sinule tuntud faktilise materjali ja tegid läbimõeldud järelduse. See tähendab, et sa mõistad geograafiat.“

Kuid õpetaja B. ei loe isegi loogilise järelduse tõestamise ja formuleerimise oskust täieliku „teadlikkuse“ kriteeriumiks. Teadlikkus on tema arvates seotud oskusega opereerida omandatud mõistetega: „Meie õppetöö suurim häda seisneb selles, et tundides omandatud mõisted jäävad „õpi-

tuks", „koolilisteks“ ning ei muutu iseseisva arutluse vahendeiks, neid ei rakendata elus.“

Õpetlik on järgmine fakt koolipraktikast. Ajaloo õpetaja on rahul õpilaste edukusega keskaja ajaloo kursuses. Õpilased vastavad südilt küsimustele tsunftidest, gildidest ja seisustest ja näib, et nad orienteeruvad kõigis neis mõisteis. Kirjanduse tunnis nad loevad ja vestlevad vanast ennerevolutsiooniga seest koolist. Õpetaja kasutab terminit „seisuslik kool“ ja küsib, kas õpilased saavad aru selle väljendi mõttest. Üks õpilasist ütleb: „See tähendab, et koolis õpiti kõik õpetaja sõnade järgi tungimata ise asja sisse, nii oli tsaariaegses koolis.“ Teine õpilane avaldab: „See polnud tõeline kool, vaid ainult raamatuis kirjeldatav.“ Ning ainult ühele kogu klassi õpilasist meenub see, mida kõneldi ajaloo tunnis seisustest. Õpetaja etteheitele vastasid õpilased hämmelduses: „Seal oli tegemist ühiskonnaga, klassidega, siin aga kooliga...“

Vestlesime õpetajatega, kes arvavad, et „teadlikkuse“ mõiste ei ole seotud õpitava aine sisuga, vaid ka materjali loogilise omandamise protsessiga. „Tuleb õpetada õpilasi tungima mõtteprotsessi käiku. Õpilased peavad olema teadlikud sellest, missuguste vaimse töö võtete kaudu nad tulevad loogilistele järeldustele. Meie õpetame lapsi kasutama loogilist fraseoloogiat, kuid me ei õpeta neid teadlikult tungima mõtteprotsessi käiku,“ kõneles meile õpetaja R. See õpetaja R. arvamine leiab kinnitust laialdaselt koolipraktikas.

„Võrdle amööbi ja kingloomakest,“ ütleb õpetaja, kuid seejuures ei huvitu ta sellest, kas õpilane teab, mis tähendab „võrdlema“, milles seisnevad selle loogilise võtte iseärasused. „Defineeri „feodalismi“ mõistet“ — paneb ette õpetaja. Kuid õpilasele ei ole kunagi seletatud, mis tähendab „defineerima“, milles seisneb selle raske loogilise operatsiooni sisu.

„Tuleta reegel“. Kuid õpilane ei anna enesele aru, mis vahe on mistahes üldistuse ja „reegli“ vahel. Ning juhtub, et kuni kooli lõpetamiseni õpilane, formuleerides kümneid seadusi ja isegi „tõestades“ neid, ei teagi sealjuures, mis tähendab seadus. Tehes oskuslikult rea „katseid“ koolis, õpilane ei saa aru, mis on „eksperiment“, ning millist osa see etendab teaduslikus tunnetuses... „Kas sellist tööd võib nimetada teadlikuks tööks,“ on öelnud meile noored õpetajad. „Loogikat“ tuleb õppida mitte ainult iseseisva kursusena, vaid teda tuleb juurutada meie igapäevasesse õppetöösse. Ilma selleta ei ole teadlikkust.

Kuid ka selle nõudega ei ole ammendatav „teadlikkuse“ mõiste sisu. Õpetaja G. näeb teadlikkuse „tuuma“ muus. Ta loeb teadlikult omandatuiks ainult neid teadmisi, millesse on õpilasel tekkinud isiklik suhe. Tütarlaps jutustas hästi Gogoli novelli „Vanapõlve mõisnikud“ sisu, olles justkui aru saanud ajaloolisest ja olustikulisest taustast. Aga õpetaja küsimusele, kas talle meeldivad need vanaaegsed mõisnikud ja kas ta tahaks elada nii nagu elasid nemad, vastas ta ükskõiksel: „Kes seda nüüd teab.“ Ja õpetaja juhtivale küsimusele, kas vanapõlve mõisnikud on positiivsed või negatiivsed tüübid, tütarlaps vastas: „Ei positiivsed ega ka negatiivsed, niisama.“ Õpetaja kõneles meile nõrdinult ja pahandunult: „Missuguse hinde võisin ma panna niisugusele „lugejale“, kes ei mõtle järele, mis on hea ja mis on halb.

Kui tal pole isiklikku arvamist, tähendab tal puudub teadlik suhtumine sisse . . ."

Teadlikkust seotakse antud korral mitte ainult tegelikkuse mõistmisega, vaid suhtumisega sellesse tegelikkusesse, teadlikkust vaadeldakse kui tunnete, tahte ja tegutsemise suunitlemist.

Real õpetajail on nõudmised teadlikkuse suhtes veel kõrgemad. Nende arvates on vaja mitte ainult mõista aine kursuse sisu ning olla sellest siiralt huvitatud, vaid tähtsaim on — omandada õppeaine põhiideed, mis läbivad selle sisu ning on kogu materjali vältimatuks järelalusiks. „Nõukogude koolis me nõuame,“ ütlevad nad, „et õpilased lõpptulemusena tõuseksid läbivõetava õppeaine ideelise sisu arusaamiseni.“ Ent see nõudmine viib vältimatult järgmiseni. Iga üksiku teadusharu põhiideede mõistmine eraldatud, isoleeritud plaanis on vaid astmeks marksistliku teaduse kui terviku põhiideede omandamisel. Õppeainete sisu teadlik omandamine tähendab — astuda teadusliku tervikliku marksistlik-leninliku maailmavaate kujundamise teele. Õppematerjali teadlik omandamine — see on tee mitmekesiselt faktidelt maailmavaatelistele üldistustele kõrgustele.

*

Sellest kõigest näeme, kui mitmekesiselt tõlgitsetakse „teadlikkuse“ mõistet õppepraktikas. Teadlikkuse nõue tõstab õpilase üksiknähtuste äratundmiselt kuni kõikide ainete põhiideede maailmavaatelse sünteesini. „Teadlikkuse“ kriteerium on veel suurema tähendusega kui „õigsuse“ kriteerium.

Seepärast on loomulik, et ikka suurem hulk õpetajaid otsib oma töös kindlamat, loogiliselt põhjendatud ja pedagoogiliselt õigustatud tuge nõudmistes oma õpetamise väärtuse ja õpilaste teadmiste kvaliteedi suhtes.

Õpilaste teadmiste kvaliteedile, ja järelikult ka sellele esitatud nõudmistele, püüavad õpetajad läheneda marksistlik-leninliku kasvatusteooria printsiipialsetest seisukohtadest, kasutades vaid mõõdamines vana kooli meetoodilisest pärandist võetud traditsioonilisi kriteeriume.

Millistele teoreetilistele eeldustele tuginevad siis need õpetajad, kes kavatsevad lahendada neid küsimusi printsiipiaalselt põhjendatult ja ratsionaalselt?

„Kvaliteetsed teadmised — need on eelkõige tõeliselt teadlikud teadmised. Õppeprotsess on oma põhiolomuses tunnetusprotsess. Neilt positsioonidelt tulebki lähtuda teadmiste vajaliku kvaliteedi otsingute küsimis,“ ütleb füüsika õpetaja M.

„Mis tähendab õpetada lapsi? Kas ei tähenda see juhtida neid tunnetamise teed mõõda? Meie õpetame, nemad aga õpivad, järelikult tunnetavad. Nende peakestes toimub alates esimesest õppeaastast suur tunnetamise protsess“, arutleb õpetaja S.

Missugustest loogilistest elementidest koosneb see protsess? Millistele psüühilistele funktsioonidele see tugineb? Et selgitada õpilaste teadmiste kvaliteeti on ilmselt tarvilik seletada enesele õppe-tunnetusliku protsessi olemus.

Abiks õpetajale, kes mõtleb õppeprotsessi tunnetusliku olemuse üle, tuleb

Lenini kuulus definitsioon „tõe tunnetamise teedest“ „Elavalt vaatluselt abstraktselt mõtlemisele ja sellelt praktilikasse...“. See geniaalne vormel on eesrindlikus õpetajaskonnas väga populaarne. Koolitöö praktikas ja metoodilises literatuuris on saanud kindlaks kombeks üle kanda Lenini gnoseoloogiline vormel didaktilisse keelde. „Faktidelt viime õpilase üldistusele ja rikastame teda oskuste ja kogemustega teadmiste kasutamiseks praktikas,“ räägib õpetaja M. Meile on tähtis, et töös, ükskõik missuguse aine alal, õpilane omandaks faktilise materjali, oskaks tõusta sellest üldistuseeni, seaduspärasusteni ja õpiks seostama oma teadmisi praktikaga.

Sellel seisukohal olevad õpetajad esitavad ka nõudmised õpilaste teadmiste vastavalt nende poolt määratud teadmise loogilistele elementidele.

Kui teadmiste omandamine tähendab maailma nähtustest elavate ettekujutuste kogumist, üldistustesse ja seaduspärasustesse süvenemist ja teadmiste praktikas kasutamise oskuste ja kogemuste omandamist, siis ka teadmiste esitatavad nõudmised peavad orienteeruma selle „tunnetamise tee“ kohaselt.

„Kvaliteetsed teadmised haaravad täielikult kõiki tunnetusliku protsessi põhilisi elemente“ — nii formuleerivad mõned õpetajad oma suhtumist nõudmistesse õppetöös.

Peame võimalikuks eraldada teist nõudmiste kompleksi, mis lähtub neist loogilis-didaktilistest eeldustest.

See teine „tüüp“ on võitnud kindla koha mitte ainult kooli õppepraktikas, vaid ka metoodilises literatuuris.

Nii avaneb „teise tüübi“ nõudmiste sisu V. P. Budanovi töös „Füüsilise geograafia õpetamise metoodika“ (1947): „Eelkõige peavad õpilased omandama faktiliste teadmiste kindla miinimumi. Seejärel peavad õpilased tundma õppima teatud hulga geograafilisi seaduspärasusi... Lõpuks nad peavad omandama teatud hulga geograafiasse puutuvaid kogemusi.“

Kas „teise tüübi“ nõudmised lahendavad rahuldavalt õpilaste teadmiste kvaliteedi küsimust nõukogude koolis? Kahtlemata need nõudmised tõstavad võrreldes „esimese tüübiga“ õpilaste teadmisi kõrgemale tasemele, kuid nad ei hõlma siiski õpilaste teadmiste iseärasusi täielikult.

Meil oli võimalus vestelda rühma õpetajatega, kelle tööd me uurisime. Õpetajad tõid esile kaalukaid vastuväiteid „teise tüübi“ seisukohtade vastu.

„Metoodika raamatuis esitatud ja õpetajaskonnas heakskiidetav nõudmiste kompleks on liiga kitsas, piiratud. Ja see piiratus ei ole mitte kvantitatiivset laadi, seda ei saa täiendada „nõudmiste“ nimistule veel mõningate rubriikide lisamisega. See tuleneb õppetunnetusliku protsessi vääristamisest,“ ütleb kirjanduse õpetaja L. M.

Nimetatud õpetajaterühma kriitilised arusaamad on oma olemuselt järgmised: nõudmiste „teise tüübi“ pooldajad — metoodikud ja õpetajad — lähendavad liialt, kui mitte just ei samasta, leninliku gnoseoloogilise traadi lülisid ja õppe-tunnetusliku protsessi elemente. Lenini vormel on antud tunnetusprotsessi kohta üldiselt, tunnetusliku tegevuse kõikide liikide kohta: nii teadusliku uurimise, nii õppe kui ka autodidaktilise töö ja isegi primitiivse tunnetamise käigu kohta. Õppetegevus — see on vaid tunnetusliku tegevuse üks liik. Tunnetuse üksikutele vormidele on omased mitte

ainult ühised, vaid ka eraldavad jooned. Lõpptulemusena viivad kõik „tunnetuse teed“ ühes suunas. „Elav vaatlus“, „abstraktne mõtlemine“ ja „praktika“ võivad olla selle suuna tähiseiks. Kuid „teid“ rajatakse mööda erinevaid marsruute.

Õpetajad, lähtudes oma õppetöö praktikast, näitavad, et teadusliku uurimise protsessi ja õppeprotsessi vahel (ja nimelt paralleeli nende kahe tunnetusliku tööliigi vahel peab õpetaja silmas pidama) on küllaltki olulised erinevused. Töö faktide ja üldistuste kallal ja side praktikaga saavad õppetöö käigus omapärase iseloomu; peale selle lülitub õppeprotsessi ehitusse rida elemente, mis puuduvad nii teaduslikus uurimuses, kui ka autodidaktilises töös, samuti ka teistes „tunnetuste“ liikides. Need erinevused tingivad ka õpilaste teadmiste ja oskuste esitatavate nõudmiste erinevused.

Õppeprotsess, erinevalt uurimise protsessist, pakub õppijale inimkonna poolt juba omandatud ja kogutud teadmisi, pakub neid teatud ümbertöötuses ja kindlas didaktilises süsteemis. Seda õppeprotsessi ei teosta õpilased iseseisvas korras, seda organiseerib pedagoog ja kogu tunnetuslik töö toimub viimase juhtimisel.

See olukord avaldab olulisimat mõju õppetöö iseloomule. Tunnetusprotsessi kõik lülid saavad õppetöö käigus juurde erilisi jooni.

Omapäraselt korraldub töö faktilise materjaliga. Õpilastele ei esitata mitte „faktide Monblanc'i“, vaid piiratud hulka väljavalitud, näitlikemaid, tõesatavamaid ja enamikul juhtudel tüüpilisi fakte.

Spetsiifilised on ka loogilised teed, mis toovad üldistustele ja järeldustele.

Seaduspärasuste tunnetamisele ei lähe õppeprotsess mitte okkalist otsingute rada, selle vältimatute raskuste ja isegi vigadega, vaid veatute loogiliste järelduste laia ning kontrollitud lühemat teed. Õppeprotsess ei ole arvestatud kõikide omandatavate oskuste vahenditaks rakendamiseks elus, ta ei kohusta ka enamiku omandatavate teadmiste kontrolli „praktikas“. Koolis omandatud teadmiste „praktiline“ tähendus, eriti esimestel õppeetappidel, võib piirduda vaid õpitava materjali tähtsuse tunnetamisega ühiskonna teenindamise praktikas ja samuti ka esialgsete hariduslike ja polütehniliste oskuste omandamisega.

Eriti tähtis on see, et õppeprotsess seab endale peale „tunnetamise“ ülesannete rea eesmärgid; õppeprotsess mitte ainult annab õpilasele teadmisi ja oskusi üksikute ainete koolikursusest, vaid rikastab neid ka väärtuslike „andidega“, mis on nõukoguliku õpetamise iseärasuseks. Koolis arendatakse kasvavat inimest igakülgsest; kooli õppetöö käigus kujuneb tema moraalne teadvus, karastub ta iseloom ja lõpuks pannakse koolis põhialus kasvava sugupõlve maailmavaatele. See õppeprotsessi kasvatuslik laad, olles lahutamatu hariduslikust, tingib ka uusi nõudmisi teadmiste kvaliteedile. Ja need on muidugi laiemad neist, mis on ühendatud „teise tüübi“ nõudmiste kompleksis.

Missugused on siis need uued nõudmised? Missugustele õpilaste teadmiste omadustele osutavad need õpetajad, kes ei rahuldu „teise tüübi“ nõudmistega?

Üldiselt kalduvad nad tunnustama faktide tundmise, üldistustest arusaamise ja oskuste omandamise järgi diferentseeritud nõudmiste otstarbekust.

Kuid eesrindlikud õpetajad rõhutavad nende lülide dialektalist ühtsust, eitaavad iga üksiku lüli iseseisvat hariduslikku tähtsust ning näitavad, et kogu töö peab olema suunatud arusaamisele õpitavate teaduste põhilistest seisukohtadest, marksistliku teaduse süsteemi põhiideedest. Veel enam, õpetajad rõhutavad eriti teadmiste kasvatuslikku tähtsust, haaravate konkreetsete nõudmiste väljatöötamise vajadust. Kool peab sama nõudlikult suhtuma nii kasvatusliku kui ka haridusliku töö tulemustesse. Teadmistel on mitte ainult hariduslikud, vaid ka kasvatuslikud omadused.

Tõsta silmapiirile need õppetöö kasvatuslikud omadused, esitada vastavalt konkreetsetele nõudmistele nii õpetajaile kui ka õpilasile, leida võtted kasvatusliku töö tulemuste kontrolliks — see on tee õpilaste teadmiste kvaliteedi tõstmiseks.

Milles siis avalduvad teadmiste „kasvatuslikud omadused“? Missugused konkreetsete vormid nad võtavad?

Selle küsimuse lahendamisel esineb eesrindlike pedagoogide seas mitmesuguseid tendentse. Eriti reljeefselt tulevad esile kaks seisukohta:

1) teadmiste kasvatuslikud omadused ilmnevad peaaugaltikult nende arendavas toimes õpilasile; kooliteadmised arendavad õpilasi igakülgelt;

2) õppeteadmiste põhiline kasvatuslik tähtsus seisneb nende maailmavaatelises suunitluses. Igakülgne arenemine on vaid kõige vajalikumaks tingimuseks õpilaste maailmavaate kujunemisel.

Iseärasused põhiliste „teaduste omaduste“ mõistmises tingivad ka õpilaste teadmistele esitatavate nõudmiste omapära. Igale nimetatud seisukohale vastab õpetajate praktikas ka kindel tüüpiline nõudmiste kompleks.

Nii kujuneb, et peale esimese ja teise on vajalik eraldada veel kaks tüüpi nõudmisi õpilaste teadmiste kohta, mis on iseloomulikud õppetööle meie koolis.

Peatume kõigepealt kolmandal nõudmiste „tüübil“.

Keele ja kirjanduse õpetaja sm. S., keda peame nõudmiste „kolmanda tüübi“ pooldajaks, iseloomustab oma seisukohalt vajalikke teadmiste omandusi järgmiselt: „Õppeprotsess peab haarama kogu inimest, peab tungima tema olemuse igasse poori. Ainult sel juhul arendavad teadmised inimest, täiustavad tema isiksust. On vajalik nõuda just selliseid kõike läbitungivaid teadmisi, ja selleks on vaja arendada õpilaste huvi teadmiste vastu, nende tunnetuslikku aktiivsust, nende oskust kasutada teadmisi elus...“

Analoogiliselt formuleerib oma suhtumist õpilaste teadmiste hindamise nõudmistesse ka algkooli õpetaja sm. B. „Teadmised on ainult siis kvaliteetsed, kui nad ei jää „pinnalisteks“, kui nad puudutavad õpilast mitte „puutujana“, vaid tungivad sügavasse, tema isiklikesse elamusisse. Teadmised on alles siis tõelised teadmised, kui nad saavad kasvava inimese sisemiseks omandiks, kui nad on talle tõesti vajalikud, on tähtsad talle. Ainult sel juhul võib helda, et nad on tõesti „omandatud“ ja mitte ainult läbi läinud ja välja heidetud nagu rähk.“

On loomulik, et selle kategooria õpetajaile on eriti tähtsad: õpilaste tunnetuslik aktiivsus, nende elav huvi õpingute vastu, arusaamine teadmiste praktilisest tähendusest, oskuste elulisus ja polütehniline iseloom.

Järgnevalt vaatleme „kolmanda tüübi“ nõudmisi õppepraktikas.

Oleme keskkooli 9. klassi geograafia kursuse lõppkonverentsil. Konverents, nagu ütle õpetaja, on eksamite eelprooviks. Klassis on korraldatud näitus: omavalmistatud kaardid, joonestused, maketid, joonised, fotod, albumid väljalõigetega ajalehtedest: „NSVL rikkused“, „Teaduslikud ekspeditsioonid“. Mapp skeemide ja diagrammidega, kodukoha tundmaõppimise kollektsoonid, kirjandid ning, eriti meie tähelepanu köitnud, mapid — õpilaste „isiklikud toimikud“. Igas „isiklikus toimikus“ on läbiloetud raamatute nimekiri ja abimärkmed (annotsatsioonid, plaanid, konspektid, retsensioonid jne.), iseseisvate tööde, korraldatud ekskursioonide ja geograafiliste jalutuskäikude loetelu. See kõik on materjal lõpphindeks. Eksponaatide ja dokumentide järgi võib eelkõige hinnata õpilase huvi geograafia vastu. Tööd, mida näeme „isiklikes toimikuis“ peegeldavad mitte niivõrd aine tundmise kvaliteetsust, programmi materjali omandamist, kui õpilase huvi õpitava kursuse sisu vastu (me panime tähele, et „isiklikes toimikuis“ mõningad teemad olid väga rikkalikult esitatud, teised ei olnud sugugi valgustatud). Mida sügavam on õpilase huvi aine vastu, mida rohkem on ta läbi lugenud geograafia-alalisi raamatuid, mida põhjalikumalt ja iseseisvamalt on ta need läbi töötanud, mida rohkem on ta teostanud ekskursioone ja kogunud materjali kodukoha tundmaõppimiseks, seda kõrgemini hindab õpetaja tema teadmisi.

„Aga kui õpilane ei ole lugenud tälendavat kirjandust ja pole osa võtnud kodurajooni tundmaõppimise tööst, kas ta võib siis saada viie?“

„Ei, ei saa viit,“ avaldas õpetaja. „Kuidas võib hinnata viiega geograafias noort inimest, kes lõpetab kooli ja ei ole läbi lugenud Mikluhha Maklai raamatut või Arsenjevi raamatut „Ussuri laantes“, kes ei ole lugenud ajalehe artikleid uuest Tšehhoslovakkias, meie suurest ülesehitusest? Kas võib hinnata õpilast kõrgeima hindega, kui ta ei jälgi ajalehtedes meie geograafiliste ekspeditsioonide tööd ja ei huvitu sellest; või ei huvitu oma kodulinna ja selle ümbruse geograafiast? See on noor inimene, kellel ei arene geograafilise vaatlemise ega ka geograafilise mõtlemise oskused. Mis eesrindlik õpilane niisugune on?“

„Kuid õpilane võib huvituda mitte geograafiast, vaid ajaloost, ja ometi seejuures geograafias ausalt omandada programmi materjali?“

„Mis sellest! Ajaloos ta saabki viie, aga geograafias — nelja...“

Me näeme, et sellel õpetajal on esiplaanil seisvaks kriteeriumuks huvi teadmiste vastu.

Veel näide õpetaja tööst, kes õpilaste teadmiste kvaliteedile esitab „kolmanda tüübi“ nõudmised.

Oleme VIII klassi füüsika eksamil. Õpilane võtab pileti, vaatab selle läbi, suundub kapi juurde, võtab sealt välja mingid katseriistad ja asetab need enda ette. Alles siis hakkab ta vastuseks ette valmistama. Me panime tähele, et klassis, kus toimub eksam, on ka laudadele asetatud katseriistu.

„Miks mõningatele teemadele on katseriistad ette valmistatud, teiste puhul tuleb neid otsida kapist?“ küsime meie.

„Kappidest võtavad õpilased katseriistad, mis nad on ise valmistanud ja milledest nad peavad jutustama. Igas piletis on küsimus iseseisvalt valmistatud katseriistast,“ seletab õpetaja.

Selgus, et füüsika kursuse õppimisel pidi iga õpilane valmistama mõned näitlikud abinõud ja „sooritama mõned praktilised tööd“, nagu väljendas õpetaja. Eksamil tuli neid katseriistu demonstreerida ja seletada nende otstarvet ning nende konstruktsiooni aluseks võetud printsiipe.

Meie nägime huvitavalt konstrueeritud mehaanilisi mänguasju („Meie kingitus lasteaiale 1. maiks“), katseriistu elektri alalt, füüsikakursuse näitlikke abinõusid („Meie panus füüsika kabinetile“) ja teisi õpilaste poolt valmistatud kasulikke esemeid. Õpilased vastasid eksamil südilt, kindlalt, arusaamisega. Erilise armastuse ja uhkusega näitasid nad oma tooteid.

Toome ülestähenduse meie vestlusest õpetajaga:

„Kas teie õppetöö tehniline kallak ei sega aine teoreetilist külge?“

„Ei! Kasvavad noored on neist töödest väga huvitatud, ja teoreetilised printsiibid muutuvad neile huvitavaks, arusaadavaks ja jäävad neile paremini meelde. Minu arvates on praktilised tööd vajalik element kooli õppetöös.“

„Kas see ei riku õppetöö süstemaatilisust? Kas see ei põhjusta vähemat põhjalikkust praktiliste töödega mitte seotud kursuse osade läbivõtmisel?“

„Ei. Meie tööd järgnevad läbivõetud kursusele. Süsteem tugeneb vaid sellest, saab selgeks, mis kuhu kuulub.“

„Kas on see jõukohane kõikidele õpilastele? Kas ei lange siin rõhk parimatele?“

„Ei sugugi! Meie parimad meistrid ei ole sugugi parimad õpilased. Tänu nendele töödele kõitsime me füüsika kursusega nende õpilaste tähelepanu, kes kõigis teistes ainetes õpivad nõrgalt. Noored armastavad nii väga meisterdada!“

„Aga võib-olla nad just jäävadki seetõttu maha teistes ainetes, et võtate neilt liiga palju aega oma kursuse jaoks?“

„Kuidas nii... Meil on olnud sellest juttu, ja me otsustasime nii, et kaks korda kuus on igal õpetajal õigus anda laiemaid ülesandeid, ja sellest piisab. Õpilased tulevad õhtupoole kabinetti ja töötavad...“

„Meie küsimusele, kas õpetaja valmistab õpilasi ette maailmavaatelistele probleemide arusaamisele, kas ta kasutab oma aine sisu selleks, et lähendada õpilasi maailma materiaalsuse küsimusele ja mõtteile neist dialektika seadusist, mis nii selgelt esile tulevad füüsika elementaarses kursuses, õpetaja hakkas kätega vehkima:

„Mis te nüüd! See on ju filosoofia... Mul on alles poisikesed... Probleemidest on nad veel kaugel...“

Kolmandat nõudmist „tüüpi“ pooldavad õpetajad laiendavad tunduvalt ka õigekeelsuse nõuet. Hoole õpilase üldise arengu eest seovad nad tihedalt kõrgete nõudmistega õpilaste kõnekeele ja teiste mõtete ja tunnete väljenduse vahendite suhtes. Sisuliselt ei ole siin tegemist mitte lihtsalt „õigekeelsusega“, vaid mitmekülgsete vahendite omandamisega teadmiste väljendamiseks. „Ma nõuan eredat ja väljendusrikast kõnet, ma huvitun ülesannet vastava õpilase intonatsioonist, miimikast ja žestidest. Ma püüan saavutada, et õpilane oskaks väljendada oma mõtteid ja tundeid mitte ainult sõnadega, vaid ka kujutatavate vahenditega, et ta tabaks ja oskaks kasutada kunsti võimalusi oma hariduslikus töös,“ ütleb õpetaja T.

Sel viisil „kolmas tüüp“ nõudmisi eeldab peale faktilise materjali teadmise, üldistuste mõistmise ja oskuste omandamise veel edasiliikumist üldise arengu suunas, ja see edasiliikumine nõuab möödapääsmatult tunnetuslikku aktiivsust, õpilaste huvide intensiivset kujundamist, tootliku tööviime kujundamist, polütehniliste oskuste omandamist.

Kuid õpetajad-novaatorid, kelle nõudmisi me liigitame „neljandasse tüüpi“ ei rahuldu sellega. Teadmiste kasvatuslikule toimele on nende arusaamise järgi omane veel sügavam mõte. Kasvatuslikud ülesanded ei piirdu annete arendamisega, huvide kujundamisega ja praktiliste polütehniliste oskuste omandamisega. Ekskursioonil kujunevad teaduslikud vaated, veendumused, m o r a a l n e t e a d v u s, vormistuvad iseloomujooned. Lenin rääkis, et kool peab andma noorsoole teadmiste põhialused ja oskuse kujundada „kommunistlikke vaateid“; ta nõudis, et „kaasaegse noorsoo kogu kasvatus, haridus ja õpetamine oleksid temas kommunistliku morali kasvatamine“¹. Kuid nende, meie ühiskonnas kohustuslike käitumise mo-

¹ V. I. Lenini teosed XXX köide, 3. trükk lk. 409—410.

raalsete normide mõistmine ja tunnetamine ei määra veel täielikult inimese käitumist. On vajalik, et inimese psühholoogia ja harjumused, nagu rääkis Lenin, vastaksid nõukogude ühiskonna ülesannetele. Järelikult on vaja juba kooliaastail istutada ja kasvatada inimeses mitte ainult tema vaateid ja veendumusi, tema kommunistlikku moraalselt teadvust, vaid ka bolševistlikke iseloomujooni.

Tööd õpilaste teaduslike „vaadete“, nende maailmavaate vormimise, nende moraalse teadvuse kujundamise ja iseloomujoonte karastamise alal teostavad nõukogude kooli õpetajad-novaatorid õppeprotsessi jooksul. Töös iga üksiku aine faktide, üldistuste ja oskuste alal on nende õpetajate sihiks mitte ainult programmilise materjali omandamine, vaid ka põhiliste maailmavaatelistele ideedele mõistmine õpilaste poolt. Nende „põhiliste maailmavaatelistele ideedele“ omandamine ongi tähtsamaks õpilaste teadmiste „kvaliteediks“ — vastavalt „neljanda tüübi“ nõudmistele.

*

Meie tähelepanekud õpetajate laiade ringide tööst näitavad, et pedagoogilises keskkonnas lahendatakse õpilaste teadmiste kvaliteedi küsimust mitmel viisil. Kuid need lahendused ei ole vastukäivad. Kui kooskõlastada nõudmised, mida esitavad õpilaste teadmiste erinevad õpetajate rühmad, siis neist moodustub tugev kett. Ja igal nõudmiste „tüübil“ on selles vajaliku lülina oma koht.

Me veendume selles, et meie koolide õpetajad üha otsustavamalt eemalduvad traditsioonilistest, formaalseist hindamise kriteeriumidest.

Toetudes õppeprotsessi ülesehituse loogikale ja sisule püüab õpetaja esitada teadmiste kindlamaid nõudmisi. Ta diferentseerib „tunnetusliku“ sisu loogilisi elemente: võtab vaatluse alla faktilise materjali tundmise, üldistuste mõistmise, oskuste omandamise. Ta vaatleb töö liike üksikute tunnetuslikkude elementide osas kui lüüsid terviklikus protsessis, mis kujundab teadusliku kommunistliku maailmavaate alused.

Sel viisil tõstab õpetajaskond esile järgmised vajalikud õpilaste teadmiste esitatavad nõudmised: faktilise materjali omandamine, üldistavate otsustuste moodustamine, mis viib marksistlik-leninliku maailmavaate kujunemisele; töö faktide ja üldistuste piirkonnas leiab oma loomuliku lõpp-lahenduse nõudmises — omandada polütehnilise tähtsusega oskusi ja kogemusi ja kasutada neid tegelikkuses.

Kuid need teadmiste omadused kaotavad oma tähenduse, kui nad ei ole seotud „õpilaste igakülgse arenemise“ nõudega.

Sisukas töö faktilise materjali kallal on võimalik vaid arenenud vaatlusvõime juures, kõne- ja osalt ka kunstilise kultuuri vahendite valitsemisel; üldistavate otsustuste mõtestamine on lahutamatus seoses mõtlemisvõime arenemisega; polütehniliste oskuste ja kogemuste omandamine nõuab füüsilise ja töös oskusliku arvu teatud taset; tõus maailmavaatelistele kontseptsioonideni on mõeldamatu ilma õpilaste tunnetusliku aktiivsuse ja mitmekülgsete laialdaste huvideta. Teaduste arenev jõud on nende olulisi-

maid omadusi. Õpetaja, töötades teadmiste ja oskuste edasiandmisel, seostab õppetöö orgaaniliselt õpilaste võimete, kalduvuste ja annete arendamisega ja esitab kasvandikele vastavad nõudmised.

Igakülgne arenemine hõlmab ka moraalset arengut. Teaduslike teadmiste omandamine, ühiskondliku töö oskuste omandamine on lahutamatu seotud kommunistliku moraali kujunemisega, ja õpetaja lülitab nõukogude koolis loomulike ja vajalike tingimuste hulka kommunistliku moraalse teadvuse kujunemise. Õpetegevus mitte ainult valgustab teadvust, vaid kasvatab külge püsivaid käitumisviise, kujundab kasvava inimese tahet ja teovõimet, tugevdab „ta iseloomujooni“. Nõukogude kool esitab nõudmisi ka selles suunas. Teadmised peavad soodustama bolševistlike iseloomujoonte kujundamist.

Seega liituvad kõik teadmistele esitatavad nõudmised üheks lahutamatuks terviklikuks ühikuks. Seda ühikut täiustab ja tugevdab veel kahe nõudmise lisandamine: teadmiste väljendusvahendite kultuursus ja teadmiste ja oskuste omandamise püsivus ja põhjalikkus.

Teadmine on alles siis täiesti kvaliteetne kui see on selgelt väljendatud. Kvaliteetne teadmine, — see on hästi väljendatud teadmine. Ja õpetaja ilmutab suurt nõudlikkust teadmiste esitamisevahendite suhtes: suuline ja kirjalik kõne, graafilised ja kunstilised väljendamise võtted.

Suure osa teadmisi ja oskusi omandab õpilane koolis tulevaseks kasutamiseks. Teadmised peavad olema säilivad, stabiilsed, püsivad, põhjalikud ja samaaegselt omama suurel määral mobilisatsioonivalmidust.

Sel viisil võib põhiliste nõudmiste kogu, mida esitatakse meie koolis õpilaste teadmistele, kokku võtta järgmisse tingimuslikku skeemi:

1. Faktilise materjali omandamine.
2. Üldistavate otsustuste moodustamine, mille alusel kujuneb marksistlik-leninlik maailmavaade.
3. Polütehnilise tähtsusega oskuste ja kogemuste omandamine ja nende kasutamine tegelikkuses.
4. Õpilaste igakülgne areng.
5. Kommunistliku moraalse teadvuse kujunemine.
6. Bolševistlike iseloomujoonte kujunemine.
7. Teadmiste väljendamisvahendite kultuursus.
8. Teadmiste ja oskuste omandamise püsivus ja põhjalikkus.

Need nõudmised on rakendatavad teadmiste kohta keskkooli kõigis aineis.

Nende nõudmiste sisu sügav pedagoogiline väljatöötamine ja nende kasutamise meetoodika kujuneb käesoleval ajal koolitöö igapäevases käigus. On vajalik ka teoreetiline töö selles suunas, mis toob teadusliku põhjenduse õpetajate praktilisile algatusile.

Suvisest pioneeritööst malevais.

A. ALANEN.

Eesti NSV-s pole senini veel suudetud rahuldavalt lahendada suvise pioneeritöö küsimust malevais. On tavaliseks nähtuseks, et organisatsiooni tegevus suviseks koolivaheajaks soikub. Isegi eesrindlikes malevais kannab suvine pioneeritöö parimal juhul vaid juhuslikku, plaanitud ilmet. Ometi on pioneeride omapead jätmise mitmeks kuuks täiesti lubamatu, seda enam, et just suvel on rakendatavad paljud pioneeritöö vormid, milleks meie kliimas õppeaasta vältel võimalused puuduvad. Kuna pioneerilaagrid praegu hõlmavad vaid piiratud arvul lapsi, ja sedagi vaid lühemaks ajaks, on iga õpetaja ja vanempioneerijuht kohustatud tegema suvise pioneeritöö õige korraldamise malevas oma südameasjaks.

Suviseks pioneeritegevuseks tuleb põhjalikult hakata valmistuma juba aegsasti, vaid sellisel korral on edu kindlustatud. Kõigepealt on vaja arvele võtta kõik pioneerid, kes suveks kooli lähedusse jäävad. Kui saadud arv on väike, tuleb moodustada koondrühm. Linnades on soovitatav moodustada 2—3 koondmalevat, mille töösse lülituvad mitme kooli noored leninlased. Tallinnas katsetati möödunud suvel ülerajooniliste koondmalevatega, kuid puuduliku ettevalmistuse tõttu osutus elujõuliseks vaid Nõmme rajooni koondrühm.

Väiksemate maakoolide puhul tuleb soovitada koondrühma moodustamist võimaluse korral 2—3 lähestikku asuva kooli pioneeridest. Muidugi tuleb koondrühma tegevusse kaasa tõmmata ka organiseerimata õpilasi. Laste jaotamisel salkadesse võetagu aluseks nende vanus. Reeglina võetagu ka koondrühmas poisid ja tütarlapsed eraldi salkades.

Kui koondrühma või maleva koosseis on fikseeritud, asutagu tööplaani koostamisele. Kõige parem on jätta see ülesanne pioneeraktiivi hooleks, kes ettepanekute tegemisel arvestab eeskätt pioneeride soove. Muidugi avaldab õpetajaskond siin suunavat mõju, tagades tööplaani otstarbekohasuse ja mitmekesisuse.

Mida võtta suvise pioneeritegevuse kavasse? Kõigepealt kooli üldise õppe-kasvatustööga otseselt seotud punktid. Järeleksameiks valmistujate abistamiseks nähku tööplaani nimeliselt ette, kes õppetöö eesrindlastest ühele või teisele mahajäänule õppimisel abi annab ning ühtlasi kindla kava kohaselt eksamiseks valmistuja iseseisvat tööd perioodiliselt kontrollib. Koondustel tuleb vahete-vahel tingimata kuulata eksameiks valmistuja ning ta abistaja aruandeid.

Palju kasu õppeaasta jooksul omandatud teadmiste süvendamiseks toovad koondustel korraldatud loodusevaatlused: metsade, soo, raba, veekogude jne. taimestiku ning loomastiku uurimine, mulla omaduste, kivimite, maapinnakihtide jm. vaatlemine, mitmesuguste kollektsioonide koostamine kooli õppevahendite täiendamiseks. Möödunud aastal tehti selles osas palju tõhusat tööd Karinu Mittetäielikus Keskkoo-

lis, Järvamaal. Erilist tähelepanu tuleb osutada mičurinliku bioloogia-teaduse selgitamisele. Selleks on parimaks vahendiks praktiline töö kooli- või kolhoosiaedades, kus võib teha mičurinlikke katseid. Aiatööle tuleb üldse pühendada erilist rõhku, eriti tööle üleliidulise aianudsvõistluse raames.

Huviküllaselt on võimalik suviste koonduste kestel täiendada õpilaste teadmisi ka ajaloo, eriti kodukoha ajaloo osas. Karinu kooli pioneerid on suure entusiasmiga kogunud ja kirja pannud andmeid kodukoha ajaloo alal, samuti leidnud terve rea uusi kohamuistendeid.

Koonduste kestel on täiesti omal kohal ka lühikesed vestlused füüsikast, matemaatikast, tehnikast jne. Muidugi ei kanna need vabaõhuõppetunni ilmet, vaid viiakse läbi vastavate mõistatuste esitamise teel või loodusnähtuste, rahva elu ja tegevuse vaatlemisel. Seejuures ärgu unustatagu usuvastast selgitustööd, vene ja nõukogude teaduse esiletõstmist, koos sellega viisaastaku plaani populariseerimist ja meie ühiskonna eesmärgi — kommunismi saavutamise südamelähedaseks tegemist. Nõukogude patriotismi kasvatamiseks ja laste teadmiste avardamiseks aitavad palju kaasa ka ekskursioonid kaevandustesse, tehastesse, kultuuriasutustesse, kolhoosidesse. Uhismajapidamiste külastamise kavas olgu tingimata ka kolhoosnikute abistamine loova tööga, eriti lastebrigaadide osas.

Meil kiputakse sageli matkade ja ekskursioonide mõistet ära segama, nimetades tihti ekskursioone matkadeks. Mõne kilomeetri pikkune jalutuskäik või koguni rongisõit ekskursiooni sihtkohta pole matk. Väga tervitatav aga on ekskursiooni sidumine matkaga: kaugeemale asuvasse sihtkohta suundutakse jalgsi, teel ööbitakse telkides või okstest punutud onnides, harjutatakse liiklemist kaardi ja kompassi järgi, toitu valmistatakse lõkketulel jne. Matkadele tahetakse käesoleval suvel viia 80 000 õpilast, seega kaks korda enam, kui see oli mullu. Matkadeks valmistumist tuleb tänavu läbi viia suurema põhjalikkusega kui senini. Matkad tuleb muuta kestvaimaks, taotledes seega laste karastamist. Leningradi pioneeridele näiteks pole 40—60 km pikkune jalgsimatk mingiks kättesaamatuks unistuseks ega harukordseks ürituseks.

Mitmes linnas ja maakonnas organiseeriti möödunud aastal kohalikke pioneerilaagreid (Võru, Saaremaa jt.). Sedagi suvepäevade veetmise moodust tuleks senisest laialdasemalt arendada, ja jällegi oskuslikult ning hoolikalt koostatud tööplaanide alusel, hästi ettevalmistatult.

Tihti mingi koondrühm ka lühematele retkedele — lähimasse metsa sõjamängu pidama, ravimtaimi koguma, vabasse loodusesse joonistama, ümbruskonna topograafilist maakaarti koostama, õist luuremängu korraldama jne. Mere, jõgede ja järvede lähedal asuvaid lapsi huvitab kindlasti ujumine, paadisõit, kalastamine. Kasulikuks ürituseks koondrühmas on kala- ja vähipüügivahendite kasutamisega tutvumine, kalapüügivahendite valmistamine. Läti pioneeridele on kuju-

nenud armastatud ürituseks pikemate paadisõitude korraldamine piki jõgesid, kusjuures ööbimispaikadele püstitatakse telklaager. Siingi peaks sarnaseid sõitusid praktiseerima. Tingimata taotlegu iga vee-kogu läheduses tegutsev koondrühm iga pioneeri ujumaõppimist. Sportimist arendatagu laialdaselt vastavate mängude ja teadlikult juhitava treeninguga. Sageli proovigu salgad ja rühmad omavahel võisteldes jõudu. Üks malev kutsugu võistlema teiste läheduses asuvate koolide malevaid. Kurenurme Mittetäielikus Keskkoolis on algatatud valla koolide vahelisi spordivõistlusi, mis on sportlikele saavutustele avaldanud vägagi positiivset mõju. Koondrühmas on olemas ka avarad võimalused OVTK katseteks valmistumiseks.

Paljude koolide juures on õpilased suvel pioneeride algatusel rajanud ja täiendanud spordiväljakuid. Habersti Mittetäieliku Keskkooli direktor sm. Kall on igal suvel osanud õpilasi paeluda pidevale tööle kooli ja ümbruse korrastamisel: aiatööl, spordiväljaku ehitusel. Sm. Kall õpetas lastele seejuures ka ehitustegevuse algeid ning puutööd ja müüritööd (puuvärvavatega kivიაia ehitamine koolimaja krundi ja maantee vahele, remonttööd koolihoones jm.).

Vabas looduses mängimise, töötamise, laulmise kõrval võib metsa all korraldada lugemiskoondusi, arutades läbi lasteajakirjanduses avaldatavaid artikleid ja nõukogulikke lasteraamatuid. Sellisel koondusel on tänuväärt ürituseks asjaliku, lühema ringvaate andmine sise- või välispoliitilistest sündmustest, vestlus mõnest etapist pioneeriorganisatsiooni ajaloos või sotsialismimaa juhtide eluloos jne.

Suvel on õige aeg võimaldada pioneeridele sportlike jt. erialade omandamist. Tutvudes ühe või teise erialakatse sooritamiseks vajalike nõuetega omandatagu vajalikud teadmised ja oskused üheskoos, seejärel aga koostatagu komisjon (koosseisus: kooli direktor, vanempioneerijuht, kohaliku ELKNU komitee esindaja, vastava eriala õpetaja või spetsialist väljastpoolt kooli, maleva esindajad). Katsekomisjon võtab eriala taotlejad katsele, annab välja tõendi katse sooritamise kohta. Uhiselt valmistagu erialade omajad erialamärgikesi. Ka suvises koondrühmas kandku pioneerid tingimata erialamärke, aktiivi eraldusmärke, pioneeri rinnamärki ja kaelarätikut.

Laialdaselt saab suvelgi arendada pioneeride kunstilist isetegevust, mille ülevaatuseks korraldatagu lõkkeõhtuid. Külalisteks kutsutagu lõkkeõhtuile teiste koolide õpilasi ja õpetajaid, juhtivaid nõukogude töötajaid, tööeesrindlasi, sõjaväelasi. Edukalt saab korraldada lõkkeõhtuid ka kolhoosides, mõnd lastekodu või pioneerilaagrit külastades jne. Suvise koondrühma töös ei tule kahe silma vahele jätta ka oktoobrilaste kaasatõmbamist, neile nende ea ja huvialade kohase tegevuse kindlustamist.

Suvises pioneeride koondrühma töökava koostamiseks leidub muidugi palju enam võimalusi kui ülalpool on loetletud. Plaani ellurakendamiseks tuleb aegsasti ettevalmistusi teha.

Ka suvises pioneeritöö eest malevas kannab täit vastutust õpetajas-

kond, eesotsas kooli direktoriga. Ka vanempioneerijuht töötab direktori alluvuses, seepärast ei kõlba ühelgi koolijuhatajal veeretada peavastutust nõrga pioneeritöö eest vanempioneerijuhi arvele, nagu seda mõnelpool püütakse teha (Peri Mittetäielik Keskkool Võrumaal). Õpetajail tuleb lõpuks ometi täielikult mõista, et pioneeritöö on kooli üldise õppe-kasvatustöö lahutamatuks osaks, laste kommunistliku kasvatuse keskuseks. Kahjuks leidub Eesti NSV-s veel pedagooge, kes näevad pioneeritöö juhtimises liigset töökoormust, mida õpetajad peavad kandma vanempioneerijuhi eest — seejuures tasuta, nagu nuri-setakse Jõelähtme Mittetäielikus Keskkoolis.

Ka koondrühma juhtimise ülesanded tuleb jaotada õpetajate vahel. On loomulik, et kehakultuuri, loodusteaduse, joonistamise jt. õpetajad võtavad endi peale oma erialaga seotud koonduste läbiviimise. Koondmalevate rühmajuhtideks on soovitatav määrata kas õpetajaid — kommunistlikke noori või ELKNU liikmeid linna (valla) töötajaskonna hulgast.

Hoolikalt on vaja koondrühma juhtimiseks ette valmistada maleva aktiivi. Harjumaal töötab pioneeriaktiivi seminare 90 kooli malevas, kuid vaid üksikud nende hulgast on õppuste plaani võtnud suviseks pioneeritegevuseks valmistumise. See viga tuleb parandada. Aktiivi kevadine tööplan tuleb täielikku kooskõlasse viia suvise pioneeritegevuse plaaniga. Aktivistid õppigu seminaril kõike, mis on koondrühma tegevuse juhtimiseks vaja: matkatarkusi, mänge, erialakatseteks valmistumist, topograafiat jne. Tingimata valmistugu samal kombel koondrühma juhtimiseks ka kommunistlikud noored. Juhul, kui koondrühm (-malev) moodustatakse mitme kooli pioneeridest, tuleb aktiivi seminare igas koolis korraldada kooskõlastatud plaani alusel, kus tööjaotus rühma juhtimisel on kindlaks määratud. Nii võtku üks malev enda peale näiteks sportlikud üritused, teine — erialakatseteks valmistumise jne.

Koondrühma esimesel üldkoosolekul valitagu salgajuhid ja suurem rühmanõukogu. Nõukogu liikmete tööülesanded tuleb konkreetselt ära jagada. Kindlaid ülesandeid seoses rühma töö korraldamisega on vaja jagada ka neile aktivistidele, kes nõukogusse ei kuulu. Arusaadavalt tuleb valimised ette valmistada nii, et valituiks osutuksid vajaliku ettevalmistusega pioneerid. Nii välditakse üksikute aktivistide koormamist liig paljude kohustustega.

Ka koondrühma ja ta salkade töö tuleb jäädvustada päevikus, albumis ja seinalehtedes. Seejuures lähtutagu üldistest põhimõtetest, mis on fikseeritud 1948. aasta „Pioneeris“ nr. 4 ning 1949. aasta „Pioneeris“ nr. 2 ja 4. Õpetajail on vajalik neis ajakirjanumbrites antud materjaliga tutvuda, sest kahjuks ei osata senini päevikute, albumite ja seinalehtede koostamist õigesti suunata.

Nagu kogu pioneeritöö, nii tuleb ka koondrühmade suvise tegevuse korraldamisel aluseks võtta ELKNU XI kongressi otsused pioneeritöö

kohta koolis. Laitmatult läbiviidud suvine pioneeritegevus on tugevaks teguriks maleva pioneeritöö taseme tõstmisel, laste kommunistliku kasvatuse arendamisel.

Lastevanemate ja kooli koostöötamise viisidest.

T. ARTEMENKO.

I. Kooli ülesannetest.

Kasvava põlve kujundamine, õpetamine ja kasvatamine on harukordse tähtsusega ülesanne. Meie riigi käesolev arenemisjärk tema keerukate ülesannetega majanduslikul, poliitilisel ja ideoloogilisel alal esitab kõrgeid nõudeid nõukogude koolile, kui tähtsaimale tegurile noorsoo kommunistlikul kasvatamisel. Kogu koolitöö ajal pannakse alus kommunistlikule maailmavaatele ja kinnitatakse seda ning töötatakse välja õiged vaated ja tõekspidamised, mis tulevikus teevad meie õpilasi teadlikeks kommunistliku ühiskonna ehitajaiks.

Siit tuleneb koolile esitatud ülesannete harukordne tõsidus ja vastutavus. Kool peab teostama „kommunisti kasvatamist ühes igakülgsest arenenud, distsiplineeritud inimese kasvatamisega, kes on suuteline sügavalt tundma, selgelt mõtlema, organiseeritult tegutsema“ (N. K. Krupskaja). Meie riik on asunud niisugusesse arenemisjärku, kus kommunistliku kasvatamise küsimus omab esmajärgulist tähtsust. On tarvilik, et koolist tuleksid täiesti haritud noored inimesed, kel on selge vaade ümbritsevale maailmale, kes on suutelised õigesti seletama kõiki elunähtusi, milledega neil on kokkupuutumist, kes on veendunud selle tee ajaloolises õigsuses, mida sammub nende Nõukogude isamaa.

II. Kodu- ja koolivahelise sideme vajadus.

Vastutus ülesannete täitmises, mis koolile on esitatud, lasub mitte ainult koolil, vaid samuti ka kodul. „Laste kasvatamine on tähtis ala meie elus. Meie lapsed on meie riigi ja kogu maailma tulevased kodanikud. Nad on tulevased ajaloo tegijad. Meie lapsed on tulevased isad ja emad, nad hakkavad samuti kasvatama oma lapsi. Meie lapsed peavad kasvama suurepäraseks kodanikeks, headeks isadeks ja emadeks. Aga ka see pole veel kõik, meie lapsed — see on meie vanadus. Õige kasvatus on meie õnnelik vanadus, halb kasvatus — meie tulevane mure, meie pisarad, meie süü teiste inimeste ees, kogu riigi ees“ (Makarenko). Makarenko on alati viidanud kodu sidemele kooliga, kui eduka kasvatustöö tarvilikule tingimusele.

Perekonnas veedavad lapsed suurema osa oma ajast, ja ta osutab tunduvalt mõju nende maailmavaate kujunemisele, laste moraalsele vaatele, nende maitsetele ja huvidele. Loomulikult omab side kooli ja kodu vahel erilist tähtsust õpilaste ideelise kasvatuse küsimustes. On juhtumeid, kus kool puu-

tub kokku arenemises mahajäänud perekondadega, kes mõjuvad negatiivselt õpilaste teadvusele, pookides nendele külge ebakultuursust, eelarvamusi, usulisi vaateid. Koolil tuleb kohata ka niisuguseid vanemaid, kes teadmatuses teevad vigu laste kasvatamises. Kooli tihe side koduga, vanematega mitte ainult väldib puudusi ja vigu, vaid teeb ka perekonna kooli tõeliseks abiliseks. Vanemate organiseerimisel kooli abistamiseks kasvatus- ja õppetöös etendab otsustavat osa õpetaja.

Seal, kus õpetaja käsutuses on mitmekesised vormid ja meetodid vanematega töötamiseks, kus õpetaja läbimõeldult ja järjekindlalt tugevdab sidet vanematega, seal tekib vanemal tugevam ja sügavam huvi kasvatusküsimuste ja kooli vastu. Kooli kõigil kokkupuutumise juhtumel perekonnaga on hädavajalik delikaatsus, kooli tähelepanu vanemaile.

III. Kooli tööviisidest vanematega.

1. Õpilase päevik.

Esimeseks sidemepidamise vahendiks kooli ja vanemate vahel on õpilase päevik. Kõik, mida õpetaja arvab tarvilikuks vanemaile teatavaks teha, tuleb märkida päevikusse. Päevikust võib ka õpetaja teada saada, kuidas vanemad reageerivad õpilase ühele või teisele juhtumile käitumises või õppimises koolis. Eriti hoolikalt peavad vanemad läbi vaatama päevikut neil juhtumel, kui nendel puudub ühel või teisel põhjusel võimalus kooli külastamiseks ja isiklikult klassijuhatajaga vestlemiseks.

Sel juhul on päevik vastastikuse informatsiooni vahendiks ja abiliseks nii klassijuhatajale kui ka vanemaile.

2. Vanemate väljakutse kooli.

Üks kõige levinumaid viise sidemepidamiseks kooli ja vanemate vahel on vanemate väljakutse kooli.

Kahjuks tarvitab kool seda viisi peamiselt siis, kui õpilane on käitumisreeglitest üle astunud, pole õppinud oma ülesandeid, jämedusi kõnelnud jms. Niisugustel juhtudel klassijuhataja või kooli administratsioon palub vanemaid võtta tarvitusele abinõud puuduste kõrvaldamiseks õpilase edasijõudmises või käitumises. Sellised väljakutsed ei too kasvatustöös midagi peale kahju. Vanemate väljakutsumisel ei pea klassijuhataja „kaebama“ ja oma abitust näitama, vaid koos vanematega õpilase puuduliku edasijõudmise ja distsiplineerimatus põhjusi selgitama, koostama ühtseid teid ja abinõusid õpilasele mõju avaldamiseks. Niisuguseks vestluseks tuleb vanemaid kutsuda kooli siis, kui klassijuhataja võib nendega vestelda rahulikult, üksikasjaliselt. Seepärast on parem valida tunde vestlusteks-konsultatsioonideks mitte õppeajal, vaid pärast seda. Kutsunud välja vanemad, peab pedagoog end hoolikalt ette valmistama, et jutuaamine oleks veenav, südamlik, et vanemad võiksid näha tundelikkust suhtumist õpilasse, kooli huvi tema saatuse vastu. Väga kasulik on vanemaid kutsuda kooli ka siis, kui neid võib rõõmustada

koolilapse edusammudega õppimises ja käitumises, kiita last hea osavõtu puhul pioneeri- või komsomolitööst jne. Niisugused vestlused kinnitavad õpilase edusamme ja loovad suuremat kontakti kooli ja vanemate vahel.

3. Õpilase kodu külastamine õpetaja poolt.

Selleks, et tunda õpilast, peab õpetaja teda jälgima mitte ainult koolis, vaid ka kodus. Kool peab teadma, millistes tingimustes õpilane elab, kes teda ümbritseb, perekonna kultuurset taset, perekonnaliikmete omavahelist suhtumist jne.

Õpilase külastamist kodus, vestlusi perekonnas peab enne plaanima seoses külastamise eesmärgiga. Vestluse kava võib olla näiteks selline:

1. Seletada vanemaile Saša liigsest innustusest jalgpalli vastu.
2. Kuidas S. õpib ja käitub koolis.
3. Millised vestlused on temaga peetud.

4. Mida peavad isa ja ema tegema, et S. sportimine ei segaks koolitööd. Õpetaja külastäik ei pea olema karistava iseloomuga. Õpetaja ei tohi ilmuda õpilase kodusse selleks, et vanemaid informeerida õpilase väärtusest. Kui õpetaja arvab tarvilikuks osutada õpilase puudustele, siis on ühtlasi kasulik mainida ka tema positiivseid külgi. Vanemad peavad teadma, mida võib ja peab ette võtma lapse puuduste likvideerimiseks. Mõnikord avastab klassijuhataja vanemate väära suhtumise lapsedesse. Niisugustel juhtudel peab tungivalt, mitte häbenedes, tarbe korral teraval toonil, aga kõigi abinõudega taotlema lapsedesse suhtumise muutmist kodus. Külastades lapse kodu võib pedagoog individuaalsel vestlusel vanematega neid tutvustada nende või teiste kasvatusküsimustega ja vajaduse korral määrata vanemate jaoks korduvaid vestlusi, et neid õpetada aru saama pedagoogilistest küsimustest. Sellised vestlused suurendavad kooli mõju perekonnale ja teevad kodu kooli abiliseks.

4. Lastevanemate koosolekud.

a) Ettevalmistamine lastevanemate koosolekuteks.

Suurt tähtsust kooli- ja perekonnavahelise sideme tugevdamiseks omavad lastevanemate koosolekud, nii klassi- kui ka kooli üldkoosolekud. Ent sageli korraldatakse lastevanemate koosolekuid tarviliku ettevalmistuseta ja seepärast kaotavad nad oma tähtsuse. Niisugustele halvasti ettevalmistatud ja oskamatult läbiviidavaile koosolekuile lähevad vanemad harilikult vastu-meelselt, ja kui nad sinna tulevad, siis kuulevad nad klassijuhatajalt statistilist aruannet: teatatakse edasijõudnud õpilaste arv, mitteedasijõudnute arv, mis aineis keegi edasi ei jõua. Reeglina sellistest koosolekutest ei võta osa mitteedasijõudvate õpilaste vanemad. Oma laste puudustest eelistavad vanemad rääkida mitte koosolekuil, vaid isiklikul vestlusel õpetajaga.

Et lastevanemate koosolek mööduks kasuga vanemaile ja koolile, peab selleks tõsiselt ette valmistama. Klassikoosolekuid vanematele korraldatakse koolides kooliaasta algul, iga veerandaasta lõpul ja kooliaasta lõpul. Üldkoosolekuid vanemaile peetakse koolijuhatause äranägemisel samadel tähtsagadel, sagedaimini aga kooliaasta algul ja pärast esimest poolaastat.

Enne lastevanemate klassikoosolekuid, kui ka kooli üldkoosolekuid peab pedagoogiline nõukogu koosolekute päevakorra läbi kaaluma ja nende läbiviimise korra kindlaks määrama.

Eelseisvast koosolekust tuleb vanemaile aegsasti teatada. Vanemaile teadaandmiseks peab kasutama igasuguseid abinõusid: klassijuhataja poolt perekonna külastamine, kirjalike kutsete laialisaatmine õpilastega, sissekanded õpilaste päevikuisse, posti kasutamine, vanemate aktiivi kasutamine üksikute perekondade külastamiseks jne.

b) Näitus ja kunstiline isetegevus lastevanemate koosoleku ajaks.

Üks viisidest, mis elustab lastevanemate koosolekuid, on näituste organiseerimine. Näituseks peavad ammu enne koosolekut ettevalmistusi tegema mitte ainult õpetajad, vaid ka õpilased.

Eelseisva näituse küsimus arutatakse läbi õpilaste klassikoosolekuil. Nii-sugune näitus on ajaks edasijõudmise tõstmiseks õppimises.

Teadmises, et õpilaste töid esitatakse näitusel, vormistavad nad hoolikamalt vihikuid, jooniseid; tütarlapsed teevad hoolsamini näputööd. Näitust võib esitada lastevanemate klassikoosolekule kui ka kooli üldkoosolekule. Näitus peab peegeldama klassi õppetööd, kogu kooli tööd, õpilaste osavõttu ühiskondlikust tööst, ringi tööst, isetegevusest jne.

Näituse jaoks vajatakse järgmist materjali:

Õpilaste vihikuid, jooniseid, tabeleid, parimate õpilaste päevapilte, seinalehti, ilukirjanduslikke ajakirju, õpilaste poolt valmistatud näitlikke õppevahendeid, õpilaste ettekandeid kooliringide koosolekuil, preemiaid, mida õpilased on saanud, pioneerilülide, salkade, üksikute klasside koostatud albumeid (ajaloolisi, maateaduslikke, ilukirjanduslikke jt.), tütarlaste koolides näputöid.

Lastevanemate koosolekule tulnud vanemad vaatavad ennekõike näitust. Tutvudes klassi (kooli) töödega, tekib vanemal huvi mitte ainult oma lapse õpetamise, vaid ka kooli vastu tervikuna. Võrreldes oma poja või tütre vihikuid teiste koolilaste vihikutega on vanemad sagedasti sunnitud muutma arvamist oma lapse tegevuse ja käitumise suhtes. Näitusel peavad korrapidajaks olema õpetajad, kelledega vanemad võivad läbi arutada nendel tekkivaid küsimusi.

Pärast vanemate tutvumist näitusega, võib näidata aegsasti ettevalmistatud õpilaste isetegevust venitamata seda pikale. Siis, pärast õpilaste vabak-laskmist, viiakse läbi lastevanemate koosolek.

d) Lastevanemate kooli üldkoosolekute ja klassikoosolekute korraldamine.

Lastevanemate kooli üldkoosoleku päevakorda võetakse mitte ainult koolijuhatause teadaanne kooli tegevusest, vaid ka pedagoogilise propaganda üldküsimusi, mis aitavad kaasa vanemate pedagoogilise kultuuri tõstmiseks.

Lastevanemate kooli üldkoosolekul on tarvis esineda ettekannetega näiteks niisugustel teemadel: vanemate õigused ja kohustused, tööarmastuse kasvatamine, õpilase käitumise režiim ja reeglid, kodu osa õpilaste edasijõudmise tõstmisel, ergutused ja karistused perekonnas, kodu osa nõukogude patriotismi kasvatamisel ja muud. Hea on ettekandeid illustreerida näidetega koolielu praktikast. Ettekanded peavad olema põhjalikud ja mitte pikad.

Ettekannet võib nii korraldada, et kaasettekandjaina esineksid üksikud vanemad, kelledega koolijuhatus on varem kokku leppinud. Lastevanemad jutustaksid, kuidas nad kasvatavad oma lapsi, milles põrkavad raskustele, missuguste meetoditega nad on saavutanud lapse distsiplineeritust, korralikkust jne. Esinema peaksid need lastevanemad, kelle perekonnas on lastekasvatamine hästi korraldatud. Esinedes annavad vanemad oma kogemusi ja kasvatamismeetodeid teistele vanematele. Koolijuhatus peab hoolt kandma, et ükski lastevanemate poolt esitatud küsimus ei jääks vastamata, selgitamata. Niiviisi ettevalmistatud lastevanemate koosolekud tõstavad vanemate huvi kasvatustöö vastu ja organiseerivad neid aktiivseks abiks koolile.

Lastevanemate klassikoosolekud võivad eelneدا kooli üldkoosolekule, neid võib korraldada iseseisvaina, sõltumatuina kooli üldkoosolekuist või ka ühtaegu kooli üldkoosolekuga. Lõpetanud lastevanemate kooli üldkoosoleku, lähevad vanemad klassidesse, kus klassijuhatajad informeerivad neid klassi tööst, kus esitatakse küsimusi vastavalt õpilaste vanusele jne.

Juhtumel, kui lastevanemate klassikoosolekud peetakse mitte üheaegselt kooli üldkoosolekuga ja klassijuhatajate aeg pole piiratud, arutatakse klassikoosolekuil üldküsimusi, mis mobiliseerivad vanemaid koolile abiks õpilaste õpetamisel ja kasvatamisel. Lastevanemate klassikoosolekute ettekannete-vestluste teemad valitakse klassijuhatajate poolt vastavalt klassi õpilaste vanusele. Näiteks nooremis klassides (1.—5.) peavad lastevanemad teadma, kuidas abistada lapsi koduste ülesannete valmistamisel, koolilapse režiimi. Sellepärast võivad ettekannete-vestluste teemadeks olla: vanemate abi koolilapse koduste ülesannete valmistamisel, käitumisreeglid, õpilase kodune režiim, lugemisest väljaspool kooli ja vestlustest loetu üle ja muud sarnast. 6., 7. klassi õpilaste vanemaile tuleb vestluste üldteemade kõrval selgitada kasvatamismeetodeid, mis vastavad üleminekuastaile, kuna sel perioodil on õpilaste kasvatamine raskeim, vanemal tuleb laste kasvatamisele keskendada rohkem tähelepanu.

Kogemuste põhjal klassi juhatamise alal vanemais klassides võin öelda järgmist:

8.—11. klassini tuleb tööle vanematega kaasa tõmmata õpilasi endid, korraldades koosolekuid vanemate ja õpilaste ühise osavõtuga. Niisugused koosolekud kulgevad elavalt vanemate ja õpilaste aktiivsel osavõtul. Õpilased valmistuvad aegsasti lastevanemate koosolekuks, teatavad sellest õigeaegselt vanemaile. Koosolekuil peetakse klassi jaoks aktuaalseid ettekandeid. Koosoleku ettekande valmistab õpilane — klassi organisaator või üks klassikomitee liikmeid.

Loomulikult annan mina juhiseid, kuidas valmistuda ettekandeks, kontrollin ettekandjat.

Koosoleku avab klassi organisaator. Koosoleku läbiviimise presiidiumi valitakse vanemate kõrval ka õpilasi. Vanemad esitavad aktiivselt küsimusi ettekandjale ja esinevad läbirääkimistel.

1948/49. a. esimesel koolipoolaastal esineti 32. kooli 11-ndas klassis vanemate ja õpilaste ühistel koosolekutel järgmiste ettekannetega: klassi töö peamised puudused 1947.—48. õppeaastal ja ülesanded 1948.—49.

õppeaastaks (koosolek toimus õppeaasta algul), 2) lõppeksamiteks ettevalmistamisest (koosolek peeti pärast esimese veerandi lõppu). Sellele koosolekule olid kutsutud ka klassi õpetajad, kes juhtisid tähelepanu puudustele ja andsid kasulikku nõu õpilastele ja vanemaile. 3) kutse valik (koosolekul esimese poolaasta lõpul). Selleks ettekandeks oli ette valmistatud mitu õpilast — kaasettekandjat.

Harilikult esinen mina koosoleku lõpul, tehes lõppkokkuvõtteid. Vanemad koos õpilastega töötavad ühiselt välja otsuse, mis on suunatud klassi edukale õppimisele ja distsipliini tõstmisele. Järgmisel koosolekul kannavad õpilased vanemaile ette resolutsiooni täitmise. Olen tähele pannud, et vanemate klasside õpilaste ja nende vanemate ühised koosolekud tõstavad õpilaste vastutust õppimise ja käitumise suhtes ja virgutavad vanemate huvi klassi ja kooli vastu. Vestlusi pedagoogilise propaganda alal vanemate hulgas eelistan pidada küllastades vanemaid kodus. Vestluses vanematega pean rangelt kinni individuaalsest suhtumisest iga õpilase perekonda. Peab tunnistama, et töö vanematega (eriti õpilase perekonna külüstamine, mida teen järjekindlalt) võtab palju aega, ent klassijuhataja kogu vaev tasutakse abiga, mida vanemad osutavad õpilastele õige mõjutamisega, aidates sellega viia läbi kasvatustööd klassis.

5. Lastevanemate komitee.

Igas klassis on klassijuhataja ja kooli esimeseks abiks klassi aktiiv. Vanemate aktiivi hulgast valitakse lastevanemate komitee. Vanematekomitee töö on vastutusrikas ja mitmekesine. Komitee töötab kontaktis koolijuhatajusega ja vahetult tema juhtimisel. Kõigis koolielu küsimustes peab vanematekomitee olema koolijuhatajuse ja pedagoogilise kollektiivi aktiivseks abiliseks, eriti tähtis aga on vanematekomitee töö sideme loomisel kooli ja ühiskonna vahel. Vanematekomitee ja kooli šeffide viljaka töö näiteks võib olla 32. kooli lastevanemate komitee (esimees sm. Samoilova).

Tänu vanematekomitee aktiivsele tööle ja sidemele kooli šeffidega on puudustkannatavad õpilased varustatud riiete ja jalatsitega: 11 õpilast on saanud tasuta palitud, 15 õpilast tasuta uued jalatsid. Nii on ennetatud õpilaste kojujäämine riiete ja jalatsite puudumise tõttu. Komitee abistab kooli ka teistes küsimustes. Istungile kutsutakse üksikute õpilaste vanemaid, kes suhtuvad vastutustundetult oma vanematekohustustesse või rakendavad mitted sobivaid kasvatamismeetodeid, nagu kehalist karistust, jämedust jne. Koolijuhatajuse ülesandel külastasid vanematekomitee liikmed paljude õpilaste perekondi ja pidasid vestlusi vanemate ja õpilastega.

Vanematekomitee võtab aktiivselt osa hommikute organiseerimisest ja organiseerib koolis kinofilmide vaatamist, samuti aga abistab koolijuhatajat majanduslike küsimuste lahendamisel.

Kooli kohustuseks on aktiivi ja vanematekomitee plaanikindel juhtimine, suunates nende tegevust koolile abiks õpetus- ja kasvatuslike ülesannete lahendamisel. Vanematekomitee peab püüdma sisendada kogu vanematekollektiivis suurt vastutustunnet laste kasvatamise eest, meenutades Makarenko sõnu, milledega ta on pöördunud vanemate poole: „Teie, vanemad,

kasvatate poega või tüdart mitte ainult oma vanemate rõõmuks. Teie perekonnas ja teie juhtimisel kasvab tulevane kodanik, tulevane tegelane, tulevane võitleja. Kui kasvatate halba inimest, siis on sellest häda mitte ainult teile, vaid paljudele inimestele ja kogu riigile." Koolijuhataja ja kooli kogu pedagoogilise kollektiivi tihedas seoses vanematega on kergem ületada õpetus-kasvatustliku protsessi kõiki raskusi ja edukam lahendada ülesandeid, mis on seatud koolile partei ja Nõukogude valitsuse poolt.

Klassijuhataja ja ta ülesanded.*

1. Üldised juhtnõõrid klassijuhataja töö kohta.

Nõukogude kooli ülesandeks on kasvatada mehiseid ja sitkeid noori, kes tunnevad teaduste põhiluseid, on kõrgelt ideelised, kultuurised, oskavad ületada igasuguseid raskusi, on piiriltust ustavad oma kodumaale, Lenini-Stalini parteile, on võimelised lõpule viima kommunismi ülesehitamist meie maal.

Selle austava ja vastutusrikka ülesande teostamine on võimalik vaid kogu kooli pedagoogilise kollektiivi süstemaatilise ja kõrgel tasemel oleva ideeliskasvatustliku töö tingimisel õpilastega.

Selle töö igapäevaseks juhtimiseks määrab kooli direktor igale seitsmeaastase ja keskkooli klassile — alates V klassist — klassijuhataja paremate selles klassis õpetavate õpetajate hulgast. I—IV klassis ei määrata kindlaks klassijuhatajat; neis klassides täidab klassijuhataja ülesandeid klassi õpetaja.

Klassijuhataja põhimiseks ülesandeks on klassi õpilaste liitmine sõbralikuks, sihikindlaks, töövõimeliseks õpilaskollektiiviks, et edukalt lahendada koolile pandud õppe-kasvatustlikke ülesandeid.

Ühele õpetajale võib anda klassijuhatajate ainult ühes klassis, mida ta juhib kuni kooli lõpetamiseni.

Klassijuhataja kohustustesse kuulub:

a) klassi õpilaste igakülgne tundmaõppimine, nende kalduvuste, vaimsete tarvete ja huvide avastamine, paremate õpilaste ühendamine aktiiviks ning viimase, samuti aga ka komsomoli- ja pioneeriorganisatsioonide abil klassi tähelepanu mobiliseerimine õppe- ja ühiskondliku töö küsimustele;

b) „Õpilase käitumise reeglite“ tutvustamine ja selgitamine õpilastele selleks, et teostada neid reegleid elus, muuta nad nii kogu klassi kui ka üksiku õpilase alalisteks sissejuurdunud käitumisnormideks; vastutustunde kasvatamine õpilastes oma klassi, oma kooli au kaitsmisel;

c) igapäevane järelevalve klassi õpilaste õppeedukuse, käitumise, ühiskondliku töö ja vabaaja veetmise üle, nende loomingu tundmaõppimine, tutvumine nende osavõtuga mitmesugusest isetegevusest ja nende elutingimustega kodus;

d) õpilaste töörežiimi, nende koduste ülesannete ja ühiskondliku tööga koormatuse reguleerimine;

* Käesoleva kirjutise aluseks on võetud Vene NFSV Haridusministeeriumi poolt avaldatud brošüür „О главном руководителе“, 1947.

e) vajaduse järgi oma klassi õpetajate koosolekute korraldamine, et nende õppe-kasvatustlikku tööd koordineerida, välja töötada ühiseid nõudmisi õpilaste vastu ning konkreetseid abinõusid nende abistamiseks õppe- ja ühiskondlikus töös;

f) tundidest korraliku osavõtmise kindlustamine õpilaste poolt, klassi ja kooli korrapidamise organiseerimine ning selle täpse täitmise eest valvamine, abi õpilastele klassi korrastamisel, nende tähelepanu mobiliseerimine klassiruumi säilitamisele vajalikus sanitaarses seisukorras ning klassi inventari alalhoiule, valvamine õpilaste puhtuse järele;

g) perioodiliste klassi õpilaskoosolekute korraldamine, et arutada klassi tööd ja abinõusid selle parandamiseks;

h) osavõtt pioneerisalgaga nõukogu istungeist, pioneerisalgaga koondistest, komsomoligruppide koosolekuist, et abistada neid nende töös;

i) klassi- ja koolivälise ürituste organiseerimine plaani järgi, mis on kooskõlastatud õpilaste-, pioneeri- ja komsomoliorganisatsiooni plaaniga;

j) kaasabi klassile õpilaste klassivälise lugemise organiseerimisel, lugejate konverentside organiseerimine ja teostamine;

k) õpilaste sportlike ürituste sooritamise kindlustamine, süstemaatiline järelevalve õpilaste tervise üle, alaline side neis küsimustes kehalise kasvatus juhi ning kooliariistiga;

l) õpilaste edutamise abinõude ja tarviduse korral vajalike karistusvahendite rakendamine;

m) alalise sideme pidamine õpilaste vanematega laste õppe- ja kasvatusküsimustes nii individuaalsete vestluste näol nendega, kui ka klassi lastevanemate koosolekute korraldamisega; abinõude tarvituselevõtmine õpilaste koolist eemalejäämise ärahoidmiseks;

n) õpilaste isiklike toimikute koostamine ja pidamine, mida hoitakse alal kooli kantseleis; õigeaegne kooli sisseastujate ja koolist väljaastujate märkimine õpilaste nimestikku klassi päevaraamatus; iseloomustuste koostamine õppeaasta lõpul iga õpilase kohta; valve õpilaspäevikute pidamise üle; koolitunnistuste täitmine ja väljaandmine lastevanemaile.

Klassijuhataja koostab iga õppeveerandi kohta oma töö plaani.

Plaani sisu määravad ära ühest küljest kooli üldplaani ülesanded ning klassijuhataja kohustuste iseloom ja teisest küljest õpilaste vanusest tingitud erinevus, klassi seisukord, kooli jooksva elu nõudmised jm. Plaani koostamisel arvestatakse õpilaskomitee, pioneeri-, komsomoliorganisatsioonide tööplaanide.

Õppeveerandi plaani alusel koostab klassijuhataja kasvatustöö nädalaplani.

Sellesse plaani kantakse konkreetsed, hoolikalt läbimõeldud toimingud täpse osavõtjate ja täitmise tähtaegade äramärgimisega.

Esimese õppeveerandi plaan koostatakse veerandi esimese kümne päeva jooksul, kõikide teiste veerandite kohta aga 5 päeva enne nende algust ning esitatakse kooli direktorile kinnitamiseks.

Klassijuhatajal on soovitatav pidada oma töö kohta päevikut.

Klassijuhataja annab perioodiliselt aru klassi õppe-kasvatusliku töö seisukorrast kooli direktori juures toimuvatel nõupidamistel, pedagoogika-nõukogus, esineb ettekannetega rajooni (linna) klassijuhatajate koosolekuil, klassi lastevanemate koosolekuil.

Iga õppeveerandi ning kooliaasta lõpul koostab klassijuhataja aruande klassi õpilaste õppeedukuse, tundidest osavõtu, hoolsuse ja käitumise kohta, aga samuti ka klassis aruandeperioodil läbiviidud klassi- ja koolivälise töö kohta.

Aruanne õppeveerandi kohta esitatakse õppeala juhatajale 3 päeva pärast veerandi lõppu, aastaaruanne — 5 päeva pärast eksamite või teise klassi üleviimise katsete lõppu antud klassis.

Klassijuhataja tööd juhib koolis vahenditult kooli direktor, kes kinnitab iga klassijuhataja kasvatusliku töö plaanid, avaldab oma otsuse aruannete kohta, kuulab perioodiliselt üksikute klassijuhatajate teadaandeid, korraldab neile ettekandeid pedagoogika nõukogus; teostab (vähemalt kord kuus) spetsiaalsete klassijuhatajate meetodiliste ringide kokkutulekuid.

2. Metoodilised juhendid klassijuhataja töö parandamiseks koolis.

Tähtsaimaks teguriks, mis kindlustab õppe- ja kasvatustöö kõrget kvaliteeti, on ideelis-poliitiline suunitlus, mida teostab kogu kooli õpetajate kollektiiv.

Juhtiv osa õpilaste õpetamise ja kasvatamise suunamise töös kuulub klassijuhatajale. Alates V klassist teostub õpetuses üleminek ainesüsteemile ja kasvatustöö juhtimine ning õpilaste mõjutamise ühtluse tagamine klassis usaldatakse klassijuhatajale.

Klassijuhataja, kes põhjalikult saab aru õpetaja osast õpilaste kasvatamisel ning on andunud oma tööle, on direktori lähimaks abiliseks.

Võttes vastu uue klassi peab klassijuhataja hoolikalt ja igakülgselt tundma õppima iga õpilast, tema huvisid, kalduvusi ja vaimseid tarbeid, tema elutingimusi. See on tähtis iga klassi, eriti aga V klassi kohta, kus lõpeb ühe õpetaja kasvatuslik mõju lapsele, kus klassis töötab mitu õpetajat, sageli aga ka klass ise moodustub mitmesuguste koolide õpilasist.

Neid kaalutlusi arvesse võttes tuleb tulevase V klassi jaoks klassijuhataja ette näha juba õppeaasta teisel poolel selleks, et ta poolaasta kestel tutvuks võimalust mööda IV klassi õpilastega, külastaks nende õppetunde, paneks õpilasi vähehaaval tähele väljaspool õppetunde, viibiks lõppeksamitel jms.

Niisugustel tingimustel omandab klassijuhataja töötamine V klassis õpilaste kasvatamise alal teatud pidevuse ja kannab otse õppetöö algusest peale enam organiseeritud iseloomu.

Oma klassi õpilaste igakülgsel tundmaõppimise otstarbel peab klassijuhataja tähelepanelikult vaatlema neid oma õppetundides ja teiste õpetajate tundides, vahetundides, mängudes, jalutuskäikudes, ekskursioonides, ringide töö, klassikoosolekute ja pioneerisalgaga koonduste ajal ning ühiskondlikel töödel, uurima nende vabaloomingulist tööd, kirjandeid, lugemishuvisid. See pakub rikkalikku materjali iga õpilase, ta kalduvuste, huvide ja vaimsete tarvete põhjalikuks tundmaõppimiseks.

Õpilaskollektiivi organiseerimisel tuleb klassijuhatajal pöörata tähelepanu neile õpilastele, kelle juures kõige aktiivsemalt avalduvad ühiskondlikud huvid, ja koondada nende õpilaste ümber teisi õpilasi, juhtida nende tegevus teatavasse rööpasse, valides õpilasarühma või isegi üksiku õpilase jaoks välja jõukohased ülesanded. See viib üksmeelse töövõimelise õpilaskollektiivi organiseerimisele, mis on üks tähtsamaid klassijuhataja töö ülesandeid.

On vajalik, et klassijuhataja, võtnud klassi vastu, juhiks seda kuni kooli lõpetamiseni.

Klassijuhataja töö seisneb põhiliselt järgmises: klassijuhataja jälgib kõigi õpilaste osavõtmist klassi õpinguist, valvab õpilaspäevikute kontrollimise ja õpetajatega vestlemise teel õpilaste edasijõudmise järele, osutades erilist tähelepanu mahajääjatele. Viimaste suhtes teeb ta esmajoones selgeks, millest on nende edasijõudmatus tingitud (oskamatusesest õppida õppeülesandeid, eelmiste aastate kursuse nõrgast tundmisest, ebasoodsast kodusest olukorrast jms.).

Kui õpilane jääb maha seetõttu, et ta ei oska õppetunde ette valmistada, siis pöörab klassijuhataja sellele õpetajate tähelepanu ja valvab selle järele, et õpetajad näitaksid õpilasele kõige lihtsamaid ja ühtlasi efektiivsemaid tundide ettevalmistamise viise. Kui õpilane ei jõua edasi seetõttu, et ta on jätnud aine mingisuguse osa hooletusse, siis klassijuhataja võtab tarvitusele abinõusid täiendavate õpingute korraldamiseks, soovib vanematel kontrollida süstemaatiliselt koduste ülesannete täitmist õpilase poolt jne. Kui aga õpilane jääb maha hooletuse tõttu, võib klassijuhataja mahajääja moraalse mõjutamise otstarbel pöörduda klassi avaliku arvamuse poole (klassikoosolek, õpilaste klassikollektiiv, pioneerisalga nõukogu, komsomolide rühm), otsida abi lastevanematelt.

Pühendades suurt tähelepanu mahajääjatele peab klassijuhataja alati oma vaatepiirkonnas pidama ka klassi teisi õpilasi.

Klassijuhataja, kes päevast päeva jälgib õpilaste edasijõudmist ja annab neile õigeaegselt vastavat abi, aitab sellega ära hoida õpilaste eemaldumist koolist, sest viimane tekib sageli sellest, et nõrgad õpilased kaotavad usu oma jõusse ja lakkavad koolis käimast.

Kui õpilane on puudunud tundidest üle kahe päeva, tuleb klassijuhatajal isiklikult või õpilaste volinike kaudu või klassi lastevanemate aktiivi abil õpingutelt puudumise põhjus kindlaks teha. Kui õpilane puudus koolitööst haiguse tõttu või teistel mõjuvatel põhjustel, peab klassijuhataja organiseerima tema abistamist kodus.

Isikliku eeskujuga — hoolitseva suhtumisega õpilastesse, mahajääjate abistamisega, tähelepanu osutamiseega õpilaste ühiskondlikule ja isiklikule elule — kasvatab klassijuhataja lastes kohuse-, sõpruse- ja vastutustunnet.

Suurt tähtsust evivad kasvatustöös „Õpilase käitumise reeglid“. Otseteed peale „Reeglite“ avaldamist teostati suur töö nende juurutamiseks kooliellu ja õpilaste elukorda. Viimaseil aastail soikusid paljud klassijuhatajad, lugedes oma töö „Reeglite“ seletamise alal lõpetatuks, unustades, et ainult visalt ja kehtvalt õpilastega töötades ja neid treenides võivad „Reeglites“ esitatud nõuded ilmnedu õpilaste käitumise harjumusvormides.

Klassijuhataja peab aastast aastasse nõudma õpilastelt „Reeglite“ täit-

mist. Vastavalt õpilaste vanusele vahetab ta mõtteid „Reeglite“ juurutamisel õpilaste elukorda ja suurendab oma nõudeid.

Klassijuhataja kohuseks on õpilase abistamine päevarežiimi kehtimapanemisel. Selleks tõmbab ta vajaduse korral kaasa kooliarsti ja õpilaste vanemaid. Õpetada õpilast reguleerima oma päeva — tähendab õpetada teda plaanima oma aega, hindama aja faktorit — see on omadus, mis on nii tarvilik nõukogude kodanikule.

Sagedased on juhud, kus üksikud õpilased on ühiskondlike töödega ja mitmesuguste koolialaste ülesannetega liialt ülekoormatud. Klassijuhataja peab reguleerima nii õpilaste õppe- kui ka ühiskondlikku „koormust“. Sel otstarbel ta valvab koduste õppeülesannete ja kirjandite sooritamise järele, arvestab õpilase ühiskondlike tööde koormatust ja, kui peab vajalikuks, kõrvaldab temalt osa ühiskondlike ülesanneteid.

Suurt kasvatuslikku mõju avaldab õpilastele kindla režiimi kehtivus klassis. Klassijuhataja vastutab klassikomitee õige organiseerimise ja ta töö juhtimise eest: õpilaste korrapidamise organiseerimine klassis ja osavõtt üldisest kooli korrapidamisest, klassiruumi, mööbli ja õppevahendite alalhoid, kord ja puhtus, õpilaste kaasatõmbamine jõukohasele ühiskondlikule tööle ja seltsimehelikule vastastikusele abistamisele, klassiraamatukogu loomine, ajalehe väljaandmine jt.

Klassijuhataja võib saavutada oma töös positiivseid tagajärgi, kui ta on tingimata tarvilikus alalises ja tihedas kontaktis klassi ühiskondlike õpilasorganisatsioonidega; surumata oma autoriteediga maha õpilaste initsiatiivi, ergutades laialdaselt nende isetegevust, võtab ta osa pioneerisalgakoostustest, lülide ja komsomolirühmade koosolekuist.

Kasvatuses etendab suurt osa koolitundides toimuvate õpingute kõrval õpilaste klassiväline ja kooliväline töö. Seda tööd tuleb organiseerida ja kindlustada ühiselt klassi teiste õpetajatega selle juhtimist.

Klassi- ja koolivälised üritused peavad olema kõrge ideelis-poliitilise suunitlusega, peavad olema pedagoogiliselt põhjendatud ja hästi ette valmistatud. Kui näiteks sooritatakse ekskursioon, siis tuleb teostada õpilastega eelvestlus, mille kestel osutatakse ekskursiooni selgele eesmärgile, kõneldakse sellest, millele tuleb ekskursantidel pöörata ekskursiooni ajal erilist tähelepanu.

Klassijuhataja ei unusta oma tähelepanupiirkonnas sportlike ürituste läbi viimist, hoolitseb pidevalt õpilaste tervise eest, pidades nõu nende küsimuste üle kehalise kasvatus juhiga ja kooliarstiga. Ta peab hästi tundma iga õpilase terviselehte, mis hõlbustab mõnikord õpilase käitumise ja õpingute mõistmist.

Jälgides tähelepanelikult klassi iga õpilase elu, tema õppimist, hoolsust ja käitumist, tema ühiskondlikku tööd, ei tohi klassijuhataja unustada kiita teda heade edusammude eest, eeskujuliku käitumise eest või kohaldada temale karistusvahendeid.

Klassijuhataja peab vajadust mööda korraldama klassi õpetajate koosolekuid, et koordineerida nende õppe-kasvatuslikku tööd, tutvustada neid klassi kasvatus-töö plaaniga, välja töötada õpilastele esitatavaid ühtseid

nõudeid ja konkreetseid abinõusid nende abistamiseks õpingu ja ühiskondliku töö küsimustes.

Klassijuhataja peab hästi tundma oma kasvandikkude elutingimusi. Sel otstarbel on ta kohustatud külastama igaüht neist kodus, taotlema, et ka lastevanemad loeksid oma kohuseks sagedamini külastada kooli, pidada klassijuhataja ja õpetajatega nõu laste õpetamise ja kasvatamise küsimuste üle ja leppida kokku kooli ja kodu koostöö kohta.

Klassijuhataja peab valvama selle järele, et õpetajad kannaksid klassižurnaali ja õpilaspäevikutesse õpilaste poolt saadud hinded, märgiksid koolidistsipliini rikkumise juhud nende õpilaste päevikutesse, kes seda on rikkunud. On äärmiselt soovitatav, et ka lastevanemad märgiksid päevikusse, mida peab õpilast teadma klassijuhataja. Viimane peab nõudma, et päevikud oleksid lastevanemate poolt süstemaatiliselt läbi vaadatud ja kord nädala nende poolt alla kirjutatud. Siis muutub päevik tõesti sidemeks klassijuhataja ja kodu vahel.

Üheks klassijuhataja ja kodu ühendamise vahendiks on õpilaste vanemate väljakutsumine vestlusteks, milliste kestel töötatakse tavaliselt välja ühtsed abinõud õpilaste mõjutamiseks kooli ja kodu poolt. Tuleb praktiseerida ka nende õpilaste vanemate väljakutsumist, kes teevad edusamme, kes parandavad oma käitumist. See orienteerib lastevanemaid, soodustab õpilase edasijõudmise ja käitumise edasist paranemist.

Lastevanematega sidemepidamise otstarbel peab klassijuhataja vähemalt kord kuus kokku kutsuma klassi lastevanemate koosoleku. On tähtis, et klassi lastevanemate koosolekud ei muutuks õpilaste halva või jälle hea edasijõudmise või käitumise formaalseks konstateerimiseks, vaid et neil koosolekul püstitataks klassi töö kohta käivate aruandeandmete kõrval küsimusi, mis puudutavad laste kasvatamist kodus, koolis, nende käitumist avalikes paigus, samuti ka üldpedagoogilise iseloomuga küsimusi: õpilaste ideelis-poliitilist kasvatamist, tahte ja iseloomu kasvatamist, tööharjumuse kasvatamist, kooliõpilase päevarežiimi, närvilisi lapsi ja nende kasvatamist jt.

Klassijuhataja vastutab direktori ees õpilaste isiklike toimikute seisukorra eest, millised on hoiul kooli kantseleis.

Õpilase isiklikus toimikus peavad olema järgmised teatmed ja dokumendid:

- a) lastevanemate avaldus õpilase kooliastumise kohta;
- b) majavalitsuse või külanõukogu teatis;
- c) teatmed lastevanemate või neid asendavate isikute kohta: perekonna-, ees- ja isanimi, amet ja töökoht;
- d) õpilase kodune aadress;
- c) edasijõudmise tunnistus iga õppeaasta kohta (teisest koolist sisseastumise korral — dokument hariduse kohta);
- f) õpilase iseloomustus (iga õppeaasta kohta).

Klassijuhataja peab iga õppeveerandi eel koostama ja esitama direktorile kinnitamiseks kasvatustöö orienteerumisplaani õppeveerandi jaoks. Veerandiplaani alusel koostatakse kalendriplaani nädala jaoks. Sellesse plaani kantakse konkreetsed, hoolikalt läbimõeldud, pedagoogiliselt põhjendatud

toimingud, näidates täpselt ära asjaosalised ja toimingute teostamise tähtsajad.

Klassijuhatajal on soovitatav pidada oma töö päevikut. Sellesse päevikusse kantakse kõige väljapaistvamad sündmused klassi elust ja kõige iseloomustavamad faktid üksikute õpilaste elust ja viibimisest koolis. Päeviku märkmed esinevad materjalina õpilase pedagoogiliste iseloomustuste koostamiseks, mis igal aastal kantakse õpilase isiklikku toimikusse.

Paljudes koolides on õpilaste iseloomustused, mis klassijuhatajate poolt koostatud, formaalset, trafaretset laadi, nagu: „Õpilane on andekas, õpib hästi. Distsiplineeritud. Uhiskondlikke ülesandeid täidab korralikult ja kohusetundlikult.“ Selline iseloomustus ei anna õpilase kohta otsuse tegemiseks konkreetset materjali. On tarvilik, et õpilaste iseloomustus oleks tõepoolest pedagoogiliseks iseloomustuseks, et ta peegeldaks õpilase vaimse, kõlblise ja kehalise arengu seisundit, näitaks selle tõusu ja õpilase moraalses palet, oleks küllastatud faktilisest materjalist. Selles suhtes toob klassijuhatajale tema päevik suurt kasu.

Pärast iga veerandi ja õppeaasta lõppemist koostab klassijuhataja õpilaste edasijõudmise, tundidest osavõtu, hoolsuse ja käitumise kohta, samuti ka klassis aruandeperioodi jooksul sooritatud klassi- ja koolivälise töö kohta tekstiga ja numbritega väljendatud aruande.

Klassijuhataja suur ja vastutusrikas tegevus nõuab visa töötamist tema kvalifikatsiooni tõstmiseks. Koolid ja rahvahariduse organid peavad andma klassijuhatajale tema teoreetilise ettevalmistuse tõstmisel süstemaatilist abi. Koolides, kus on hulk klasse, on sel otstarbel vajalik organiseerida klassijuhatajate koolikoondis. Sellistes koondistes tuleb arutleda küsimusi, mis on seotud õpilaste ideelis-poliitilise kasvatuse sisu ja meetoditega, kasvatustöö teostamisega jne.

Noorte naturalistide ringide suvisest tööst.

Suvekuud on noorte naturalistide ringide tööks parim aeg, mida tuleb maksimaalselt ära kasutada. Selleks peab ringi juhataja aegsasti üksikasjalise töökava koostama ja töö ülesanded ringi liikmetele kätte juhatama. Töö organiseerimise kohta leidub juhatusi „Nõukogude Koolis“ 1948, nr. 12, töö teemasid vaadatagu ka sama ajakirja käesoleva aasta jaanuarinumbris. Alljärgnevas toome üksikasjalisemaid seletusi ja juhatusi üksikute teemade läbitöötamiseks, kasutades selleks järgmisi allikaid: Программа кружков юных натуралистов и опытных сельского хозяйства, вып. I и II, 1948. — Натуралистическая работа в школах и внешкольных учреждениях, 1949.

(Mõlemad raamatud on koostatud Noorte Naturalistide Keskjaama poolt Moskvast.)

LILLETAIMEDE KASVATAMINE.

Suvine hoolitsemine lilletaimede eest: kresside ja lillherneste rohimine, kobestamine ja toestamine. Milleks on vajalikud üksikud tööliigid? Arenemiskäigu vaatlused ja esimeste õite ilmumise ning massilise õitsemise saabumise tähtaegade sisse-

kandmine päevikusse. Parimate eksemplaride valik emataimedeks ja seemnete kogumine.

Dekoratiivsed lilletaimed — kress, saialill, lillhernes jne.; nende välimus ja iseärasused.

Aia üldine korrashoid: jalgradade puhastamine ja liivaga katmine, pinkide valmistamine jne.

Praktilised oskused, mida noored naturalistid peavad omandama suvetööga: osata üles märkida vaadeldavaid nähtusi ja teha lihtsaid ülesjoonistusi. Osata hoolitseda suvel juurvilja- ja lilletaimede eest: kasta, rohitseda, kobestada ja (kuju vaja) toetada neid. Koguda lilletaimede suuri seemneid: lillherne, kressi ja saialille omi. Puhastada jalgradu ja katta neid liivaga. Ringi ühistööna valmistada ühiselt ringi juhatajaga makett „Suvi“.

KAPSA JA KARTULI HARIMISTÖÖ.

Kobestamine kui tähtsaim võte nende kultuuride harimisel. Esimese ja teise kobestamise aeg. Muldamine (tähtajad, tehnika). Kapsas vajab rohkem lämmastikväetisi, kartul aga — fosfaat- ja kaaliumväetisi; sellega seosesolevad pealiskäetamise iseärasused. Mineraalsete ja orgaaniliste väetuskasvatamise kasutamine pealiskäetamisena. Väetamise normid, tähtajad ja tehnika. Kastmise tähtsus kõrgete kapsasaakide saavutamiseks. Kapsa kastmise aeg ja normid.

Praktilised tööd: 1. Kapsa ja kartuli muldamine.

2. Pealiskäetiste valmistamine, laotamine ja mullaga segamine.

3. Kapsa kastmine.

4. Võitlus valge kapsaliblika ja öölase vastu. Usside käsitsi korjamine.

TOMATITE JA KAHEAASTASTE KÖÖGIVILJATAIMEDE HARIMINE.

Vaheridade kobestamine. Tomatitaimede muldamine ja pealiskäetamine. Esimese ja teise pealiskäetamise iseärasused; väetise koostis, kontsentratsioon ja hulk. Tomati kõrvalvõsude kärpimise tähtsus, kärpimise tähtajad ja tehnika. Uhe-, kahe- ja kolmevarreliste taimede kasvatamine. Toetamine (tähtajad ja tehnika).

Ladva kärpimise tähtsus, selle tähtaeg.

Hoolitsemine köögiviljade kaheaastaste emataimede eest (kobestamine, pealiskäetamine, kärpimine). Tähtajad ja tehnika.

Praktilised tööd: 1. Tomati kõrvalvõsude kärpimine.

2. Tomatite emataimede esimene ja teine pealiskäetamine.

3. Kaheaastaste köögiviljade emataimede kärpimine.

UMBROHI JA SELLE TÕRJE.

Tähtsamad umbrohuliigid ja nende bioloogilised iseärasused. Uheaastaste ja mitmeaastaste umbrohtude levimise intensiivsus. Juurumbrohud, võsunditega paljunevad umbrohud ja seemneumbrohud. Kõige kahjulikumad rajoonis esinevad umbrohud.

Uheaastaste, kaheaastaste ja mitmeaastaste umbrohtude tõrjemeetodid. Ärahoidvad abinõud (sügiskünd, külvikord, sordiseemnete kasutamine külviks, teeäärsete umbrohtude hävitamine). Hävitamisviisid (rohimine, köblastamine).

Praktilised tööd: 1. Kõige kahjulikumate umbrohtude äratundmine (seemnete, tõusmete ja herbaariumimaterjali järgi).

2. Ekskursioon kolhoosipõllule ja juurviljaaeda.
3. Herbaariumide valmistamine umbrohtude tõusmetega ja õitsvate taimedega.
4. Näitlike õppevahendite valmistamine: kahjulike umbrohtude levimiskiirus, orasheina ja piimohaka levik.
5. Umbrohtude rohimine katsepõllul ja kolhoosipõllul.

SUVINE HOOLITSEMINE VILJAPUUDE JA MARJAPÕOSASTE EEST.

Maapinna kobestamise tähtsus suvel aias. Õige kobestamise tähtajad ja tehnika. Kastmise rakendamine. Miks suve teisel poolel ei kasteta enam puid ja põõsaid ega kobestata maad aias. Puuvilja ja marjade suvisortide korjamise tehnika.

Töömeetodid.

1. Ringi juhataja vestlus.
2. Ekskursioon kolhoosi või sovhoosi viljapuuaeda, kus tutvustatakse kohalike aednike-stahhaanovlaste aiatöömeetoditega.
3. Praktiline töö viljapuuude ja marjapõõsaste kasvatamisel kooliaias, samuti ka kooli šeflusaluse kolhoosi või sovhoosi aias.
4. Katsete korraldamine pealtväetamisega (kuiva ja vedela väetisega) sellistel taimedel, nagu maasikad ja marjapõõsad.

TAIMEDE JÄRELVÄETAMINE.

Järelväetamise tähtsus viljakuse tõstmise seisukohalt. Taimed, mis vajavad eriti palju järelväetamist. Järelväetamiseks kasutatavad väetused, nende kasutamise tähtajad ja kontsentratsioon üksikute kultuuride kohta.

Toiteelementide suurendatud vajadus erinevaid kasvuperioodidel ja sellega seosesolevad iseärasused kartulite, tomatite ja kurkide esimesel, teisel ja kolmandal järelväetamisel. Väetuse normid. Põllutaimede kuiv väetamine ja kastmine.

Katsed kurgi, sibula, kapsa ja kartuli järelväetamisega.

Praktilised tööd: 1. Kalkulatsioonide koostamine katsealuste taimede järelväetamiseks.

2. Järelväetiste valmistamine mineraalväetistest, virtsast, looma- ja linnusõnnikust.
3. Põllutaimede järelväetamine. Kastmine.

MAASIKA PALJUNDAMINE JA UUE MAASIKAPÕLLU ASUTAMINE.

Masika nõuded kliima ja mullastiku suhtes. Algteadmisi maasika kultiveerimisest; maasika bioloogilised iseärasused. Maasika paljunemine väärtide kaudu. Mulla ettevalmistamine maasikate istutamiseks. Üksikute taimede vahed istutamisel. Hoolitsemine äsjaistutatud maasikate eest.

Töömeetodid.

1. Vestlus.
2. Ekskursioon lähemasse maasikakasvatusse, kus tutvutakse maasika paljunemise iseärasustega.
3. Praktiline töö kooliaias: peenarde ettevalmistamine maasikate istutamiseks. Maa väetamine ja ümberkaevamine, peenardeks jagamine, taimeridade märkimine.

Maasikaväärtide ettevalmistamine istutamiseks. Maasikaväärtide istutamine ettevalmistatud peenardesse. Hoolitsemine istutatud taimede eest.

4. Katseline töö: katsete korraldamine maasikapeenarde pinna katmisega; katsed paberi, sõnniku, turba ja teiste materjalidega kui pinnakatmise vahenditega. Maasikataimede arenemise jälgimine peenardel pinnakattega ja ilma selleta.

UUE MAASIKASORDI KASVATAMINE RISTAMISE TEEL.

Uurinud kohalikes oludes kasvavaid paremaid maasikasorte, võib katsetada uue maasikasordi kasvatamist ristamise teel. Seemikud kunstliku ristamise teel saadud maasikaseemneist hakkavad harilikult vilja kandma teisel aastal pärast külvi.

Tegeldes uute maasikasortide kasvatamisega peavad noored aednikud-miçurinlased tegema endile ülesandeks sellise uue sordi saamise, mis erineks olemasolevaist sortidest oma suurema külmakindluse, suurema saagi, varase viljakandmise aja ja teiste majanduslikult väärtuslike omaduste poolest.

Uue sordi kasvatamiseks tuleb valida sobivaim vanematepaar, mille omadusi soovitakse uuele sordile edasi anda.

Vanemateks on näiteks valitud järgmised sordid: „roštšinskaja“ — kõige varemini valmiv jämedate marjadega sort, mis aga väga kergesti haigestub maasika hahkhallitusse, ja „koralka“, mille viljad on keskmise suurusega, mitte eriti maitsvad, kuid hahkhallituse suhtes hästi vastupidavad. Kui hoolitsemine hübriidiseemikute eest on hea, siis annab „roštšinskaja“ ja „koralka“ ristamine tavaliselt heade omadustega järglasi.

Emassordiks on ristamisel maasikasort, mille õitest eemaldatakse (s. o. kastreeritakse) tolmukad. Isassordiks on sort, millelt võetakse õietolmu emassordi kastreeritud õite tolmutamiseks.

Selleks, et ristata kaks maasikasorti, tuleb kõigepealt kastreerida emassordi õied. Kastreerimiseks valitakse hästiarenenud vigastamata puhkemisvalmis pung; nad avatakse ja kastreeritakse, s. o. pintseti abil eemaldatakse (näpistatakse) neist tolmukad. Kastreerimisel on soovitatav jätta iga õisiku kohta 2—3 paremat pung; ülejäänud pungad tuleb kõrvaldada. Pärast kastreerimist kaetakse pungad marlist või pergamentpaberist katetega ja seotakse kinni, et sinna ei pääseks mingisuguseid putukaid mõne ebasoovitava sordi tolmuga.

Kaks kuni kolm päeva enne kastreerimist võetakse taime isassordilt õietolmu. Õietolmu kogumiseks lõigatakse ära isastaimede puhkemata pungad, kuid alles puhkemata pungid ja asetatakse need kusagil kinnises ruumis paberilehekesele. Kahe või kolme päeva pärast on õietolmu nende pungade tolmukad valminud. Siis näpistatakse tolmukad ära ja pannakse nad valgest paberilehest valmistatud karbikesse, mis kaetakse marliga, ja asetatakse kuivanud õietolmu väiksesse klaaspurki, pannakse seisma ühtlase temperatuuriga varjulisse kohta. Õietolmu on nüüd tolmutamiseks valmis.

Uks kuni kaks päeva pärast kastreerimist tolmutatakse maasika emassordi õied valmiskogutud tolmuga. Peenikese traadi otsas oleva kummitükikese abil kantakse õietolmu emastaimede emakaile. Pärast tolmutamist kaetakse emassordi õied uuesti marlikattega ja seotakse selle külge puust lipik, millele on märgitud emas- ja isassordi nimetused, kastreerimise ja tolmutamise aeg ja tolmutatud õite arv.

Valminud viljad võetakse ära ühes katete ja lipikutega. Paari päeva pärast võetakse neist seemned välja, lastakse paberilehekesel kergelt kuivada ja külvatakse ühe või kahe nädala möödudes mullaga täidetud kasti, mis kaevatakse aias mõne peenra sisse.

Järgmisel kevadel pikeeritakse maasikaseemneist tärgranud seemikud ühekaupa peenrasse, 40—50 cm vahedega üksteisest.

Viljakandmise ajaks varustatakse seemikud numbritega; nende hulgast valitakse ainult seesugused, mille viljad ületavad omadustelt ristatud sortide vilju. Kõige paremad seemikute eksemplarid võetakse uue maasikasordi aluseks. Saadud uusi sorte hinnatakse lõplikult nende viljakandmise ajal.

Kui valitud seemikud on võrreldes vanade sortidega paremad, siis on töö uue maasikasordi kasvatamisel edukas olnud.

KATSED SÕSTARDE PALJUNDAMISEGA PISTOKSTE KAUDU.

Sõstarde paljundamine pistokste kaudu lubab teostada palju huvitavaid katseid ja vaatlusi. Nii näiteks ei ole seni veel täpselt kindlaks tehtud, mis ajal on kõige parem lõigata sõstarde pistoksi mitmesugustes Nõukogude Liidu rajoonides. Moskva tingimustes (nagu seda on näidanud noorte aednike vaatlused Noorte Naturalistide Keskjaamas) saadakse kõige suurem pistokste juurdumise protsent sõstrasordist „Lia viljakandev“ sel juhul, kui pistoksad lõigatakse märtsis. Seevastu Irkutski tingimustes on pistokste juurdumise protsent kõige suurem siis, kui nad on lõigatud oktoobris.

Tegeldes sõstarde paljundamisega pistokste kaudu võivad noored aednikud täpselt kindlaks teha pistokste lõikamise tähtaja, mis nende rajoonis kindlustab parimat juurdumist.

Selleks tuleb sõstra pistoksi lõigata iga kuu, alates sõstrapõõsaste lehelanguse lõpust. Iga kuu lõigatakse ühesugune pistokste arv, mis hiljem istutatakse kõik korraga, täiesti võrdseis tingimustes (ühisesse peenrasse, kus muld on ühtlane); edaspidi tuleb nende eest ühesuguselt hoolitseda. Sügisel tehakse kokkuvõtte, et kindlaks teha, mis ajal lõigatud pistoksad on andnud kõige suurema juurdumisprotsendi. Selle katse läbiviimiseks võetakse pistoksad ühest ja samast sõstrasordist, kusjuures kõik kasutatud põõsad peavad olema võrdselt arenenud.

Huvitav on samuti kindlaks teha, kui pikad pistoksad kõige paremini juurduvad. Tavaliselt võetakse 20—25 cm pikkusi oksid. On soovitatav kindlaks teha, kas pistoksad pikkusega 7—10, 12—15 ja 30—35 cm juurduvad neist halvemini või paremini.

Väga tähtis on kontrollida, kuidas mõjub võetud pistokste jämedus nende juurdumise kiirusele ja edasise arenemise jõule. Selleks tuleb võtta mingi sõstrasordi ühest ja sellest samast põõsast üheaastasi võrsendeid ja lõigata neist 20—25 cm pikkusi pistoksi selliselt, et ühed pistoksad oleksid võrsendi ladvaosast, teised keskosast ja kolmandad alumisest osast. Valmislõigatud pistoksad hoitakse ühesugustes tingimustes; kevadel istutatakse nad üheaegselt peenrasse juurdumise otstarbel. Pistokste arenemise vaatlused suve jooksul ja juurdunud pistokste kokkuvõtmine sügisel näitavad selgesti, et pistikuid tuleb võtta sõstra võrsendi keskosast.

Juurduvate sõstrapistikute arenemise vaatlusi tuleb korraldada esimestest istuta-

mise päevadest peale kuni juurdunud pistokste väljakaevamiseni ja marjaaeda üleviimiseni. Tuleb märkida järgmisi arenemisfaase: 1) pungade puhkemise algus, 2) noorte võrsete kasvu algus, 3) lehtede koltumine ja langus. Noorte võrsete juurdekasvu mõõdetakse, kandes keskmised andmed erilistesse päevikutesse ja vihikutesse. Uleskirjutuste läbitöötamine sügisel lubab täpselt kindlaks teha erinevaist sõstrasortidest pistikute kasvu kiirust ja arenemise jõulisust mitmesuguste katsete tingimustes. Vaatluste ülestähendusete lisatakse ka taimede joonistusi ja nende herbariumieksemplare. Sügisel on näiteks huvitav välja kaevata ja kuivatada sõstrapöösast, mis on kasvanud võrsendi ladvaosast võetud pistoksast, ja pöösast, mis on kasvanud keskosast võetud pistikust.

Läbitöötatud vaatlused ja katsetest tehtud järeldused lubavad noortel aednikel mõista kõiki iseärasusi sõstarde paljundamisel pistokste kaudu ning kindlaks määrata kõige paremad paljundamismeetodid selle viisi kasutamise puhul.

VAARIKATE, SÕSTARDE JA KARUSMARJADE KASVATAMINE SEEMNEIST.

Kõige suuremaist küpsenud kõrgesordilisist vaarikaist ja karusmarjadest võetakse seemned välja; need pestakse, kuivatatakse õhu käes ja kogutakse paberikotikesse.

Pakendit seemnetega hoitakse sügiseni kodus; sügisel, kui lehed on langenud, võetakse seemned pakendist välja ja külvatakse mullaga täidetud kasti või otse peenrassa. Seemned tärgavad kevadel. Kui seemneist kasvanud seemikuil on ilmunud esimesed lehed, istutatakse nad eraldi peenrassa, kusjuures taimevahed peavad olema 20 cm ja reavahed 50—60 cm.

Parimate seemikute eraldamiseks viiakse läbi valik.

Marjapöösaste seemikud hakkavad vilja kandma 3-ndal või 4-ndal aastal; seejärel tuleb valikut teostada 3—4 aastat pärast külvamist.

Valides vaarikaseemikuid tuleb märkida kõrgeid saake andvaid seemikupöösaid. Neil on sirded põstjad varred ja pehmed okkad (või — veel parem — on nad üldse okasteta); nad annavad suuri, hea maitsega marju.

Sõstraseemikute hulgast valitakse mitte ülearu kaharaid pöösaid, mis annavad rohkesti vilju: ühesuursi jämedaid marju üheaegselt valmivate kobaratena.

Karusmarjaseemikute hulgast valitakse neid, millel on suured heamaitseelised marjad ja mis on vastupidavad jahukastesse haigestumise suhtes.

KOOGIVILJATAIMEDE TÄHTSAMAD KAHJURID JA NENDE TÕRJE.

Maakirp (välimus, bioloogia). Maakirbu ilmumise aeg, tema tekitatud kahju ja tõrjevahendid. Valge kapsaliblikas (välimus, bioloogia, põlvkondade arv ühe suve jooksul). Kapsaliblika lennu aeg ja usside ilmumise tähtajad. Valge kapsaliblika tõrje.

Kapsa-lehetäi (välimus, paljunemise iseärasusi). Lehetäi tekitatud kahju ja tema tõrje.

Sibulakärbes (välimus, bioloogia). 1. ja 2. põlvkonnast kärbeste massilise lennu aeg. Vastsete poolt sibulale tekitatud kahju. Kärbsse tõrje.

Koloraado kartulimardikas: bioloogia ja vigastuste iseloom. Vahendid mardika massilise leviku ärahoidmiseks.

Praktilised tööd: 1. Kahjurite ilmumisaja jälgimine: maakirbu, valge kapsaliblika, kapsaussi ja sibulakärbse ilmumine. Kõige suuremat kahju tekitavate putukate elutsükli uurimine.

2. Kolleksioonide valmistamine: kõige levinumad kahjurid, nende arenemine ja tekitatud kahjud.

3. Aktiivsed abinõud kahjurite vastu ja profülaktilised vahendid nende levimise tõkestamiseks.

Märkus. Üksikute kahjurite ja nende tõrje käsitlemine oleneb nende levikust antud piirkonnas.

PÖLLU- JA KOOGIVILJATAIMEDE SAAGI KORISTUSTÖÖD.

Bioloogilise ja majandusliku küpsuse mõiste ja üksikute põllukultuuride koristamise aeg.

Oige koristustöö tähtsus kõrgete saakide seisukohalt ja kadude ärahoidmiseks.

Kaunviljade ja teraviljade koristamine. Suhkruhernes ja poetushernes; nende otstarve ja iseloomustus. Üksikute sortide koristamise aeg ühenduses otstarbega (toiduks, roheliste herneste saamiseks, seemneks). Koristustöö tehnika.

Saagi arvestamine ja parima, kõige saagirikkama sordi selgitamine. Degustatsioon. Seemnete alalhoidmine.

Teraviljasaagi koristustööd. Teravilja piimküpsus, vahaküpsus ja täisküpsus; koristamise aeg. Üksikute sortide suhteline viljakus: kõrte arv ühes puhmas, kõrre ja pea pikkus (keskmiselt 10 taime kohta), terade arv peas (keskmiselt 10 pea kohta).

Praktilised tööd: 1. Tutvumine poetus- ja suhkruherne sortidega, türgi oaga ja teiste kaunviljasortidega.

2. Kaunviljade koristamine. Saagi arvestus. Hernega tehtud katsete kokkuvõtmine.

3. Teraviljadega tehtud katselise töö kokkuvõtete vormistamine. Viljavihkude ja kollektsioonide monteerimine.

Kurkide ja teiste kõrvitsaliste koristamine. Kurkide bioloogilise ja tehnilise küpsuse mõiste. Saagi olenevus koristustööde tähtajast. Koristustöö tehnika. Maatükil kasvanud kurkide parimad sordid ja nende iseloomustus. Kõige saagirikkamad ja varemini valmivad sordid.

Kõrvitsate koristamine. Bioloogiline ja majanduslik küpsus, koristamise aeg. Kül mavigastuste ärahoidmine kõrvitsa viljadel; lõpliku koristamise aeg. Koristustöö tehnika. Kõrvitsatega tehtud katselise töö kokkuvõtmine. Kurgi- ja kõrvitsaseemnete viljast eraldamine ja hoidmine.

Praktilised tööd: 1. Tutvumine kurgisortidega: võsundi pikkus, viljade arv taimel, kõige suurema vilja kaal ja pikkus.

2. Kurgisaagi arvestus.

3. Kõrvitsasortide kirjeldamine: vilja suurus ja kuju, viljade värvus ja nende arv ühel taimel; suurima vilja kaal.

4. Kurgi ja kõrvitsaga tehtud katselise töö kokkuvõtmine.

Sibula koristustööd. Kahe- ja kolmeaastase kultuuriga maatükkidel

kasvatatud sibula parimate sortide kindlaksmääramine, iseloomustus ja bioloogilised iseärasused: lehtede välimus, mugulate arv pesakonnas, mugulate värvus ja suurus.

Sibula küpsus ja koristamise aeg. Lehtede kärpimise tähtsus, kärpimise aeg. Kuivatamine õhu käes. Sibulasaagi arvestamise viisid: põlluribalt saadud sibulate kaal, ühe pesakonna kaal, kõige suurema sibula kaal ja mõõted. Seemnesibulate valik.

Praktilised tööd: 1. Tutvumine üksikute sibulasortidega: sibulate kuju ja suurus, nende värvus; sibulate arv ühes pesakonnas.

2. Sibula koristustööd ja saagi arvestamine: põlluribalt saadud kogusaagi kaal ja eraldi suuremate sibulate kaal. Ühe pesakonna saagi kaal. Kõige suurem sibula kaal. Tabelite koostamine üksikute sortide suhtelise viljakuse kohta. Sibulate kuivatamine.

3. Arvestuskaardi vormistamine. Saagi ümberarvestamine 1 ha kohta.

Kartuli ülesvõtmine. Varajaste, keskmiste ja hiliste sortide küpsuse ja koristusaja kindlaksmääramine. Sordipuhastus ja haigete taimede kõrvaldamine. Paremate sortide kirjeldus. Saagi koristamine ja arvestus.

Praktilised tööd: 1. Kartulisortide tunnuste analüüs.

2. Parimate taimede ja mugulate valik seemnekartuliks.

3. Saagi ülesvõtmine. Kadude vältimine kartulivõtmisel. Seemnekartuli karastamine valguse käes. Katsetest kokkuvõtete tegemine.

Köögiviljade koristamine. Üksikute köögivilja liikide ja sortide koristamise aeg ja tehnika. Pealsete äralõikamise viisid seemnete kogumiseks ja toitlustarbeks. Juurikate valik seemnetaimede kasvatamise jaoks. Talvise säilitamise viisid.

Köögivilja koristustööd ja saagi arvestus.

Praktilised tööd: 1. Köögiviljade juurikate valik emataimede kasvatamiseks. Lõikamine ja säilitamine.

2. Saagi koristamine. Köögiviljadega tehtud katselise töö kokkuvõtmine. Arvestuskaartide vormistamine.

Kapsa koristamine. Valge peakapsa valmimise tähtsajad ja koristamine. Sorditunnused. Toitlus- ja seemnetarveteks määratud kapsa koristamise tehnika. Saagi arvestus.

Praktilised tööd: 1. Tutvumine kapsasortidega ja kapsa bioloogiliste eriliikidega.

2. Kapsa koristamine ja saagi arvestus.

KOHALIKES VEEKOGUDES ELAVATE LOOMADE UURIMINE.

Ekskursioon veekogu juurde. Tähtsamate veekogus elavate loomade püüdmine; selles veekogus esineva fauna mitmekesiste liikidega tutvumine (kalad, ujur, vesimardikas, selgujur, vesivaksik, vesikirp; kiilide, puruvanade ja sääskede tõugud; hüdralased jne.). Veekogu kohalt, kaldalt ja veepinnalt leitud, samuti ka veekogu sügavusest ja põhjast kahaga püütud loomade määramine. Ekskursioonil kogutud materjali paigutamine eraldi purkidesse, mis pannakse välja elava looduse nurka. Püütud loomade iseärasuste ja eluviisi uurimine seoses nende kohaldatusega vee-elu tingimustele.

a) väline ehitus: kalade, ujurite, selgujurite jt. kehakuju;

b) nende loomade edasiliikumine vees; jalgade kuju ja arv, jalgade ehitus. Missugused neist loomadest saavad edasi liikuda kuival maal ja mil viisil see liikumine toimub (võrrelda ujuri edasiliikumist vees ja kuival maal, samuti selgujuri edasiliikumist vees ja laua peal);

c) missugused loomad hingavad vees lahustunud õhku ja missugused atmosfäärilist õhku; kas loom viibib kogu aja vee all või on ta sunnitud hingamise otstarbel veepinnale tulema; kui sageli tuleb vaadeldav loom veepinnale; kui kauaks võib ta vee alla jääda; missuguses asendis jääb ta veepinna piirile seisma ja kas seejuures mõni ta kehaosa ei ulatu veest välja; kas loom saab elada, kui me kataksime veepinna purgis õli või petrooleumiga.

Hingamisorganite kuju võrdlemine ujuril, selgujuril, kiilide vastsel, puruvanal jne.;

d) loomade toitmine: katselisel teel väljaselgitamine, millest ja mil viisil loom toitub (purki, kus loom elab, lastakse mitmesugust toitu: liha, leivatükikesi, mõni kinnipüütud kärbes, vihmauss jne. ning vaadatakse, mil viisil loom saaki haarab ja sööb, mis ehitusega on ta suu jne.);

e) kuidas ja mille abil kaitseb loom end vaenlaste vastu (kalade ja selgujurite kaitsevõrre, puruvana vastsete kaitsekestad, vesiämbliku pesa jne.);

f) konnade, triitonite, vesiputukate, ujurite, puruvanade, kiili vastsete jne. arenemise vaatlused;

Kala-akvaariumi sisseeadmine elusa looduse nurka. Kalade muretsemine sellesse akvaariumi; hoolitsemine kalade eest ja nende vaatlused.

Katsete korraldamine üksikute kalauimede tähtsuse selgitamiseks. Kalade saba- uime regnereerimise katse.

Korduvad ekskursioonid veekogu juurde mitmesugusel kella- ja aasta-ajal ning erineva ilmaga.

Ekskursioon veekogu juurde õngitsemise otstarbel. Kalade liigitus sööda järgi.

Järeldused, mida saab teha looduslikes tingimustes ja elusa looduse nurgas sooritatud vaatlustest mitmesuguste vesiloomade tähtsuse kohta teistele samas veekogus leiduvatele loomadele, samuti ka inimesele (väikesed koorikloomad kalade toiduna, ujurid ja selgujurid kalade kahjuritena, sääsed malaaria-kandjatena jne.).

Kollektsioonide valmistamine uuritavas veekogus elavaist loomadest.

Praktilised tööd: 1. Korjata ekskursioonidel veeloomi.

2. Ehitada akvaarium, muretsema sinna elanikke ja hoolitseda nende eest.

3. Jälgida mitmesuguste veeloomade toitumist ja arenemist, märkida üles vaatluste tulemusi ja koostada neist kirjalik ettekanne; teha ülesjoonistusi.

4. Valmistada vedeliku-preparaate.

Toimetuse kolleegium: J. Seiental (toimetaja), J. Käis, E. Murdmaa, A. Pint, A. Raud, S. Vapper. Toimetus: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 26. IV 1949. Trükkimisele antud 14. V 1949. Paber 67×95 cm ¹/₁₆, MB-04155. Trükiarv 3000. Trüki-tähti trükipoognas 57 511. Trükipoognaid 4,25. Arvutuspoognaid 6,47.

Tellimise nr. 776. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk t. 54/58. Ilmub 1 kord kuus. Üksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishinnad: 6 kuud — 30 rubla, 12 kuud — 60 rubla.

Väljaandja: RK Ajalehtede Kirjastus, Tallinn.

На эстонском языке. «Ньюкогуде Коол» (Советская школа).

Орган Мин. Просв. ЭССР.

СОДЕРЖАНИЕ.

	Стр.
А. Вальсинер. Решительно улучшить физкультуру школьников	253
К 150-ой годовщине со дня рождения гениального русского поэта А. С. Пушкина	
С. Петров. Биография А. С. Пушкина	261
В. Г. Белинский. Сочинения А. Пушкина	274
Р. Лемберг, проф. Какие требования следует предъявлять знаниям учащихся	282
А. Аланен. О летней пионерской работе	296
Т. Артеменко. О формах совместной работы родителей и школы	300
Классный руководитель и его задачи	306
Летняя работа юных натуралистов	312

Ine 99

82/6001

Rbl. 5.-

I 97.65
5)